

373
SZG2

Usop.-sz.

Folyó sz.

6262
C00336

A szentesi m. kir. állami főgimnázium

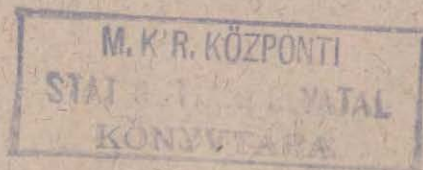
Értesítője

az 1898–99. tanévről.

KÖZZÉTESZI:

ZOLNAY KÁROLY.

áll. főgimn. igazgató.

SZENTESEN.

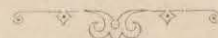
NYOMATOTT A „SZENTES ÉS VIDÉKE” KÖNYVNYOMDABAN.
1899.

Szentesi K. R. főigazg. 99

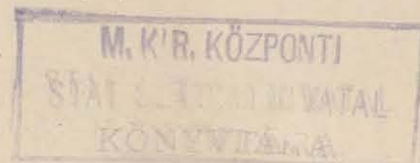
Á szentesi m. kir. állami főgimnázium

Értesítője

az 1898–99. tanévről.

KÖZZÉTÉSZI:
ZOLNAY KÁROLY.
áll. főgimn. igazgató.

SZENTESEN,
NYOMATOTT A „SZENTES ÉS VIDEKE” KÖNYVNYOMDÁBAN.
1899.

Seneca hatása Gryphiusra.

I.

Nem kevés viszontagság érte a német népet; de Bevezetés.
sohasem hatottak külső politikai viszonyok olyan kedvezőtlenül az irodalomra, mint a XVII. században. A 30 éves háború majdnem egész Európa erejét emésztette föl, de leghevesebben a német területeket sújtotta, melyek emez irtózatos háború szinterei voltak. A nép nyugalom és jólét nélkül szűkölködött és hogyan is fejlődhetett volna az irodalom ott, a hol az alapfeltételek nem voltak meg? A költészet összes fajtái közül különösen a drámának kell ilyen szerencsétlen viszonyok nyomása alatt szenvednie, mert minden színházi előadás lehetetlen. Ne csodálkozzunk tehát, ha a drámai irodalom — mint az egész költészet egyáltalában — ebben az időben az izléstelenségnek és elvadulásnak legalacsonyabb fokára süllyedt!

Mielőtt a drámát behatóbban tárgyalnók, vessünk egy rövid pillantást a XVII. század irodalmára általában.

A német irodalom eme korszakát az utánzás A német irodalom állapota a XVII században korszakának szokták nevezni. A nemzeti önérték annyira kiveszett a német népből, a nemzeti öntudat annyira eltűnt, hogy minden nagyot és jelentékenyt csak az idegenben keresett. Külföldi költőket bámulnak és mintaképeknek tekintik, mintha bizony egy Wolfram v. Eschenbach, egy Gottfried v. Strassburg vagy egy Walther v. der Vogelweide nem is éltek volna. Külföldi anyagokat tárgyalnak, idegen mondákat dolgoznak föl, mintha a német történet nem nyújtana bő anyagot, mintha bizony német mythológiát a nép képzelete nem teremtett volna. És épen a fejedelmek tüntetik ki az idegent, a nemesség hódol a franczia udvar izlésének.

revizió
1977

E 4

1965

37682

23655

2013

NL0195564

Ily viszonyok között nem esoda, ha ama törekvésekben is, melyek a szellemi és művészi érdekeket érintik, az idegenszerűségre való hajlam előtérbe lép.

Opitz

A költészet ápolásához az u. n. első sziléziai iskola adta meg az impulzust. Ezen irodalmi kör vezére és egyúttal ezen egész korszak mértékadó költője Opitz Márton volt. Úgy önálló irodalmi tevékenységével, mint fordításaival is útját egyengeti a XVI. század vége óta nagyon elmaradt német irodalom reformjának. Az út azonban, melynek oda kellett vezetnie, teljesen el volt hibázva: mint saját korának gyermeke, Opitz az idegen minták utánzásában látta a német irodalom fejlesztésének egyetlen eszközét. Még pedig a görög és római klasszikusok tanulmányozását ajánlotta első sorban, mely nélkül értékes költői művek nem alkothatók. A költészetet olyas valaminek tartja, a mi megtanulható és 1624-ben kiadott »Von der deutschen Poeterey« cz. művében meg is mondja, melyek a költészet törvényei. Különösen arra törekedett, hogy a római költők nyelvét és stílusát a német költészetben meghonosítsa. Ezzel megalapította a német renaissance-költészetet, mely csak nyelvében volt német, stílusában és jellemében pedig egészen latin. Annyira ment, hogy megengedhetőnek tartotta, hogy a német költő a rómaiak műveiből egész verseket és szakaszokat is átvesszen. *) Aki tehát ezen törvényeket elsajátította, már azt hitte, hogy a költészet terén működhetik. Az íróknak egész raja keletkezett; ezek közül azonban csak kevésben volt meg a költői tehetség isteni szikra. Legnagyobb részük Sziléziából származik, maga Opitz is Bunzlau sziléziai városban született, innen származik ezen korszak költőinek összefoglaló neve: sziléziai iskola, m. p. egy másik sziléziai iskolától való megkülönböztetés gyanánt első szil. iskola. Ezt az iskolát különösen az jellemzi, hogy csak a külalakra ügyel, a

*) Heinrich Guszláv: N. irodalomtörténet II. 385.

tartalomra azonban semmi súlyt nem helyez: rossz festményeket szép rámba foglal.

De sehol sem észlelhető annyira az izlés emez ^{A n. műdráma a XVII. században.} elposványosodása, mint a dráma terén. A XVI. század végétől kezdve a dráma a maga fejlődésében teljesen megállott — és aki előre nem halad, az hátra marad. Akkor jött Opitz a maga reformjával és természetesen a drámát sem hagyta érintetlenül. Ő maga ugyan itt csak mint fordító szerepelt; mindazonáltal ezen a téren is legnagyobb — de legártalmasabb — hatással volt a korabeli irodalomra. Az utánzásra méltó minták bemutatása természetesen itt sem maradt el, m. p. itt is a rómaiak voltak azok — első sorban Seneca drámaíró — kik előtte mint ideálok lebegtek. És milyenek lehettek azok a drámák, melyek nagyobbbrészt a következő recipére készültek: A tragédiában fejedelmi avagy királyi személyek lépnek föl, a komédiában a lacsóny származású emberek. A tragédia gyilkosságokat, kétségbeeséseket, gyermek- és apagyilkosságokat, gyújtogatásokat, megfertőztetéseket, háborúkat és felkeléseket, jaigatásokat, ordításokat, panaszokat tárgyal; a komédia ellenben lakodalmakról, lakomákról, játékokról, szolgák csalásáról és kópéságáról, dicsvágyó harcosokról, bujaságokról, az ifjúság könnyelműségéről, az öregség kapzsiságáról, fajtalanságról és olyan dolgokról beszél, melyek közönséges emberek közt naponta előfordulnak. Ilyen fogalmuk volt a tudósoknak a drámáról és ezen megkülönböztetés szerint készült az u. n. műdráma.

De nem kevésbé siralmas állapotban szinylődött a népdráma sem, mely már a XVI. században is, de ^{A n. népdráma a XVII. században.} most különösen a műdrámától egészen távol áll. Mig amaz csak a színpad számára készül, emezt tudósok írják tudósoknak. Midőn a háború után a színi előadások ismét megkezdődtek, ama darabokhoz folyamodtak, melyek az elmúlt korszakból legtovább emlékezetben maradtak: az angol komédiások darabjaihoz. Ugyanabban

a szellemben új darabokat is irnak, melyek azonban a legkritikább esetben tárgyalnak hazafias anyagokat. A népdráma is tehát csak a külföldinek utánzása volt, a mely a legkevésbé sem volt alkalmas arra, hogy legnagyobb misszióját, mely reá vár, teljesítse: hogy a nemzeti öntudatot a nemzetben felébreszsze és hogy ily módon azokra a tettekre buzdítsa, melyeknek segítségével szabadságát és politikai önállóságát ki kell vala vívnia. A XVII. század elején a tudós költészet hatása érvényesül a népdramában, sőt ez egészen háttérbe is szorult miatta, a mi Gottschednek főérdeme vala, ki a Haupt- és Staatsactiókat, a népszerű dráma utolsó kiágazásait, teljesen megsemmisítette.

Seneca és a hollandok hatása a n. műdrámára.

Térjünk vissza a műdrámához, mely értekezésünkben első sorban fog foglalkoztatni. Mint már fent is említettük, Opitz itt is a régiekre utalt, köztük leginkább a modern világhoz legközelebb álló Senecára. Minthogy Opitz Senecában a tragikai művészet legmagasabb csúcsát látta, Seneca az összes német tragédiáirók mintaképe lett. Sőt még a francziák és hollandok utánzása is csak a római író közvetett utánzása volt, mert hiszen Seneca a franczia és holland drámairók előtt is tekintély volt. És tán éppen a holland irodalom hatása folytán — mely akkor virágkorát élte és melynek befolyása az akkoriban világhírű leydeni egyetem közvetítésével az egész európai irodalomra többé-kevésbé észlelhető — lettek a régiek a német irodalom mintaképei, különösen Seneca a dráma terén. Mert vajjon kiket követett Opitz költői és nyelvi reformjaiban? Daniel Heinsiust és Hugo Grotiust!*) És vajjon kikhez járt a XVII. század legnagyobb német drámairója — kiről jelen értekezésünk szól — iskolába? A hollandusokhoz! Ezeknek legnagyobb drámairóihoz: Hoofthoz és Joost van den Vondelhez.

*) Csak föl kell ütni Opitz költői erdőinek első könyvét, hol egy hosszú költeményben Heinsiust mint közös (germán) anyanyelvüknek ujjaferemtőjét ünnepli és a hol Heinsius költészetét a maga költészete édes anyjának nevezi.

Hisz Gryphius első drámai kísérlete Vondel egy darabjának (»die Gibeoniter« oder »die sieben Brüder«) átdolgozása. Csak hosszabb németalföldi tartózkodása után — mely a XVII. században a művelt nevelésnek elengedhetetlen feltétele volt — fogott hozzá a dráma műveléséhez, mely ezentúl élete végéig első sorban foglalkoztatta. A klasszikusnak emez utánzásánál — akár közvetlenül, akár idegen modern tragikusok közvetítésével — a műdráma a népszerű elemek minden befolyását kerülte, mert azokat egyszerűen megvetette. Így ezen drámák csak könyvdrámák lettek, hisz előadni őket egyáltalában nem lehetett. Ha azon az úton, melyet Opitz fordításaival megjelölt, egy férfiút találunk, ki arra saját alkotásaival lépett, m. p. olyan alkotásokkal, melyek a korabeli írókétől előnyösen különböznek, olyan alkotásokkal, melyek legnagyobb részét a XVII. század műdrámája fölött általánosan kimondott ítélet nem érinti; úgy annak okát ama férfiúnak valódi drámai tehetségében keli keresnünk és az ő gyengéit az idő árjának tulajdonítanunk, mely a jobbat is magával sodorja, ha útjában áll. Ez a férfiú Gryphius András volt, Gryphius. a századnak legnagyobb német drámairója.

De még Gryphius sem, aki oly magasan túl emelkedik saját kora szellemén, maradt ment a rómaiak, különösen Seneca befolyásától. Iparkodni fogunk ezen írónak egynehány drámai alkotásán S e n e c a befolyását kimutatni.

Nézzük azonban először röviden írónknak életét és fejlődését.

II.

Gryphius (Greif) András nemes családnak a sarja, Gryphius 1616. október 11. született Gross-Glogauban, a hol apja, Pal, archidiakonus volt. Ifjúságát nagyon boldogan töltötte. Öt éves korában vesztette el apját, kit állítólag egy csalfa barátja megmérgezett. Egy évvel később

Gryphius élete.

(1622) anyja újra férjhez ment, még pedig egy Eder nevű glogaui iskolamesterhez. Így Gryphiust mostoha apja nevelte, a ki őt később, midőn anyja 1628-ban meghalt, mindenféle cselszövással atyai örökétől megfosztotta. 1631-ben Görlitzbe ment, hogy az ottani iskolába járjon, de a háború okozta zavarok miatt ott kellett hagynia a várost, a honnan Glogauba menekült, de itt sem volt maradása, minthogy nyomban odaérkezése után a várost tűz pusztította el. Mostoha apja Frau-stadba vitte, a hol a klasszikus nyelvekben tovább képezte magát és azonkívül héber, khald és szyr tanulmányokkal is foglalkozott, érintkezés útján pedig svédül és lengyelül is megtanult; később még nagyobb nyelv-ismeretet sajátított el, mely »Horribilicribrifax« című vígjátékában fényesen érvényesül. Itteni tartózkodása az/rt is fontos, mert itt ismerkedett meg először behatóbban a drámával, a mennyiben Cramer D. egy darabjában ő játszotta háromszor a főszerepet, m. p. oly nagy sikerrel, hogy a kitűzött pályadíjat is elnyerte.

1634-ben búcsút vesz Fraustadtól, hogy a danzigi gymnasium academicumra iratkozzék. Valószínűleg itt ismerkedett meg Opitz-cal is. Mostoha apjánál való rövid tartózkodás után (1636) nevelői állást kapott Schönborn császári őrgróf fiai mellett, a ki koszorús költővé is koronázta. 1637-ben a katolikusok részéről való üldözés miatt el kellett hagynia hazáját és Leydenbe ment, a hol tudományos előadásokat tartott, de itt is hű maradt a költészethez. Leydeni tartózkodásának éveibe (1637—1643.) esik épen a két nagy holland drámaírónak, Hooftnak és Vondelnek virágkora, a mi nem lehetett hatás nélkül költőnk drámairói tevékenységére, ámbár ott még nem fogott önálló drámai munkásságba. Itt egy nehéz betegséggel is meg kellett küzdenie, melynek majdnem áldozatul esett. 1644—1646. években egy gazdag pomerni ember társalkodója gyanánt beutazta Hollandiát, Franciaországot, Olaszországot, hosszú időig

időzött Párisban és Rómában, mely városok csodái rá igen nagy hatással voltak.

1646-ban jövet hosszú ideig Strassburgban tartózkodott, hol egészen a költészetnek élt. Itt fordult először önállóan a dráma felé! Itt irta meg ugyanis első darabját, »Leo Armenius«-t és valószínűleg még itt fejezte be »Kath. v. Georgien«-cz. darabját is; a rá következő három évre (1647—1650.) pedig esik más 4 darabnak (ezek közt »Cardenio és Celinde« is) szerkesztése. Strassburgban 1647. májusig időzött, aztán néhány hónapig barátjánál és utitársánál, Schlegelnél tartózkodott és 1647. novemberében apjához tért vissza Fraustadtba. 1649-ben egy vagyonos frau-stadti kereskedőnek a leányát vette nőül. Ezen házasság által olyan módra jutott, hogy minden hivataloskodástól menten csak hivatásának, a költészetnek élhetett. A vesztfáli béke következtében sziléziai hazája különben is kedvezőbb viszonyok közé került, úgy, hogy Gryphius nem is vágyódott máshová és bár többfelé meghitták egyetemi tanszékekre u. m. Heidelbergába, az Odera melletti Frankfurtba és Upsalába, ezeket visszautasította. Csak midőn Glogau fejedelemség rendei syndikusnak egyhangúlag megválasztották, fogadta el a hivatalt, mivel gondolta, hogy ezzel szolgálatot tehet hazájának. 1650. május 3-án lépett hivatalába, melyet egészen 1664. július 16-án bekövetkezett haláláig viselt.

Élete sorscsapások hosszú sorozata vala; ez tükröződik költészetében is. Nemcsak lyrai költeményei telvék egy kesergő lélek reflexióival, drámái is a költő gondteljes életéről tanúskodnak. Halál, fájdalom, megsemmisülés költészetének alapeszméi. Írói pályáját vasárnap és ünnepi szonettekkel kezdte (1639), irt ódákat, dalokat Krisztus szenvedéseiről és haláláról (Olivetum libri tres, 1646), irt temetői gondolatokat (1646) és nagyon kevés víg dalt és alkalmi verset.

Sokkal fontosabb azonban a dráma terén kifejtett működése. Az egyetlen költő a XVII. század

Gryphius
művei

első felében, a kit a csekélyebb költői fajok ki nem elégítettek, ki a költészet legnagyobb és legnehezebb fájában tett kísérletet és ott babért aratott.*)

Dramai működését 1646-ban kezdte »Leo Armenius«-szal (megjelent 1650); ezt követte »Katharina v. Georgien« vagy »die bewehrte Beständigkeit« (csak 1657-ben adta ki német költeményeivel együtt), aztán írta »Cardenio és Celinde«-t (megjelent 1657). 1648—1650-ig szerkesztette két vigjátékát: »Peter Squenz«-et és a »Horribilicribrifax« v. »wehlende Liebhaber« címűt. 1649-ben pár nap alatt, szinte Károly király kivégzése hírének közvetlen hatása alatt, írta meg »Carolus Stuartus«-t (v. »Ermordete Majestät«). (Csak 1657. a II. összkiadásban jelent meg Boroszlóban). 1653-ban írta IV. Ferdinánd koronázási ünnepélye alkalmából »Majuma« cz. allegorikus »örömjáték«-at. Ezt csak 1659-ben követte ismét egy szomorújáték ilyen címmel: »Grossmüthiger Rechtsgelehrter« vagy »sterbender Aemilius Paulus Papinianus«; 1660-ban pedig egy vigjáték (dupla-játék): »das verliebte Gespenst« és »die geliebte Dornrose« (1660-ban és 1661-ben több kiadásban jelent meg.)

Említendő még tordításai »die Gibeoniter« v. »die sieben Brüder« (Joost van Vondel után) »die Säugamme« (Razzi után) és »der schwärmende Schäfer« (Th. Corneille után); — továbbá a nem teljes drámák egész sora (»Heinrich der Fromme«, »Ibrahim«, »die Fischer« stb.), a melyeknek azonban eddig még nyoma sem akadt.

A következőkben forduljunk Senecának Gryphiusra való befolyásához. Ennélfogva itt csak költőnk tragédiái fogják értekezésünk tárgyát képezni. Ezek közül is csak kettőt fogunk behatóbban tárgyalni: az elsőt (»Leo Armenius«-t) és a legjobbat (»Cardenio és Celinde«-t), melyeknek tanulmányozása eléggé meg fog ismertetni a költővel.**)

*) Heinrich i. m. II. 437.

**) A többi drámának tárgyalása jelen értekezésből térszűke miatt kimaradt.

III.

Leo Armenius*) Gryphiusnak első önálló dráma. Egy byzantiumi palotaforradalom földolgozása, melynek történetét Zonaras János és Cedrenus György történetírók műveiből vette.

Arméniai Leo egy a bolgárok fölött kivívott győzelem után seregével császárrá kiáltotta ki magát. I. Mihály (Rangabe melléknévvel) feleségével és gyermekeivel egy templomba menekült, később pedig Leo által Próté szigetére (Pylos közelében) egy zárdába száműzetett. Leo bajtársa és legjobb barátja Balbus Mihály volt, a ki neki a trón elfoglalásánál legtöbb segítséget nyújtott. Balbus azonban nincs megelégedve a jutalommal, ennél fogva összeesküvést szít, melynek lefolyása a tragédia tárgyát képezi.

A tragédia a 820. évnek karácsony-estéjén játszik. Balbus több összeesküvővel, (köztük Crambéval) megbeszéli a tervet, hogy a császárt trónjától megfosztják. De ő olyan meggondolatlan, hogy tervét még Exaboliussal, a császár titkos tanácsosa előtt sem tartja titokban. Exaboliussal lebeszéli őt a gonosz tetről; ez azonban nem használ, Balbus elárulja és Nicander, a testőrkapitány elfogja. Ennyit tartalmaz az I. felvonás (»Abhandlung«).

A II. felvonásban Balbus a császári ítélőszék elé állítja, mely őt sok szószaporítás után tűzhalálra ítéli. Ezen ítéletet a császár megerősíti és ezt még a szent estén teljes titokban kellett volna rajta végrehajtani. A jámbor császárné, Theodosia, azonban kérésekkel arra bírja az engedékeny császárt, hogy az ítéletet ne a szent estén, hanem csak az ünnep után hajtsák végre. Mihályt tehát börtönbe vetik és a legszigorúbb őrséggel veszik körül.

A III. felvonás elején a császár álmot lát, melyben

*) Ein Fürsten mörderisches Trauerspiel in 5 Abhandlungen, geschrieben 1649; hg. 1650.

Tarasiusnak, az előzőtt byzantiumi metropolitának szel leme és Mihály kísértete jelennek meg előtte. Ijedtében maga megy a börtönhöz, hogy meggyőződjék, vajjon minden rendben van-e. Mihályt a legmélyebb álmába merülve találja, mellette Papiast, kire a testőrséget bízta, szundikálva. Midőn ez egy őről a császár látogatását megtudja, remegni kezd életeért és segédkezet nyújt a fogolynak ahhoz, hogy az összeesküvőkkel érintkezésbe lépjen.

A IV. felvonás az összeesküvők tervével ismerteti meg. Egy közülük felkeresi Iamblichus bűvészt és jövődömondót, a ki a császárnak közelálló végét megjósolja nekik. Elhatározzák, hogy a papi sereggel együtt papi ruhában behatolnak a császári kápolnában megtartandó éjjeli istentiszteletre és hogy a fegyvereket gyertyákba és a ruha alá dugják, hogy a császárt a templomban az előtt megyilkolják.

Tervüket a szín mögött hajtják végre.

Az V. felvonásban a császárnénak jelentik a borzalmas gyilkosságot, a kit anyjának álmképe, mely szerencsétlenséget hirdetett, az álmából fölvert vala. Közben az összeesküvők megszabadítják Balbus Mihályt, császárrá kiáltják ki és vele együtt a császári lakba nyomulnak; a császárné meghalni kész, de Mihály nem akarja megvetett életétől megváltani, hanem egy kolostorba számúzi.

A darab
mélátása.

»Leo Armenius« Gryphius egyetlen darabja, melyben sok a cselekvény, a mi azonban szintén — a mint látszik — csak az anyag gazdagságának köszönhető. Forrásaának előadását lépésről lépésre követi; az egyetlen eltérés abban áll, hogy azt a keresztet, a melyet a haldokló császár megragad, azzá teszi, a melyre állítólag Krisztust feszítették.

A darab sok deklamációt tartalmaz a zsarnokság ellen és a mulandó földi hatalomról. A császár egy palotaforradalom áldozata gyanánt esik el. Bajtársa és barátja, a ki a trónra segítette, ellene küzd és a trónról

letaszítja, mert kevesli a jutalmat, melyet segítségért kapott. A császár elfogatja és tűzhalálra itéli. A császárné jámborsága azonban elodázza a halálos ítélet végrehajtását, mi lehetővé teszi Balbus cinkostársainak, hogy tervüket végrehajtsák, hogy t. i. a császárt megöljék. Balbus eléri célját és byzantiumi császár lesz.

A cselekvény tehát egységes: minden a körül forog, hogy Balbus bosszút akar állani a császáron, mivel hogy ez őt az ő érdemeiért állítólag nem eléggé jutalmazta meg,

A hős jelleme azonban nagyon elhibázott. Leo, a Leo jelleme. kinek nevét a tragédia viseli, és a kit a darab főhősenek kell tekintenünk, barátja segítségével jut a trónra, a kitől csak most kezd félni. Végre majdnem sikerül neki rettegett ellenségét az igazságosság köpönyege alatt elveszíteni. E n g e d é k e n y s é g e és g y e n g e s é g e a bajt fejére hárítják és meghal. Mi okozza vesztét? Talán egy nagy tragikai vétség, a mi a tragédiának főkövetelménye? Távolról sem! Hiszen a hős maga alig tesz valamit! A ki tényleg cselekszik, az Balbus, kinek nevét a tragédiának tulajdonképen viselni kellene. Leoért voltakép mindenki cselekszik, csak ő maga nem. Ingatag jellem. Helyesen jellemzi saját ellenfele, Mihály, midőn azt mondja róla:

»Der sich von iedem Knecht und Buben lässt regieren.

Und schändlich um das Licht als mit der Nasen führen.« (299—300).

Midőn Exabol és Nicander az összeesküvésre figyelmeztetik, még mindig nem meri ellenségét megöletni, hanem még kísérletet tesz arra, hogy barátját a jó útra terelje. Tudja, hogy neki köszönheti a trónt, másrészt meg fél az »erejétől« és félig aggódva, félig gőgösen így kiált fel:

»Hadd ugorjék a büszke fej, ha nem tud meghajolni« (209)

És a büszke fej nem hajol meg!

Mindig nyugtalankodik, lelkiismerete bántja, álmok képek aggasztják. Félelemből, hogy ellensége megszökik, éjnek idején meglátogatja a börtönt, melynek kulcsát maga vette őrizet alá, látja, hogy ellensége nyugodtan alszik, míg ő, »a kintől elfáradva« a palotában bolyong és azt gondolván, hogy Mihály olyan nyugodtan alszik, »mint az, a ki felszabadítva érzi magát aggodalomtól és bilincsektől« (1460), hamar magához hivatja két első szolgáját (Exabolt és Nicandert), hogy gyanúját velök közölje, de sem ő maga nem tud magán segíteni, sem ők nem tudnak neki tanácsot adni. Legfeljebb gyanakodását akarják eloszlatni:

»Ki aggodalommal van, nem alszik gyanakvás nélkül«, (1560.) de hiába.

Az egyetlen cselekvés az lenne, hogy azon ítéletet, melyet a bírók hoztak, végre hajtáná; de ez is engedékenysége folytán elmarad. Talán valami nagy eszmét képvisel? Még azt sem. A főhős jellemzése tehát teljesen elhibázott.

Balbus jellem.

Sokkal jobban sikerült Balbus Mihály jellemzése. Egy éppen olyan elégedetlen, mint meggondolatlan jellem: tervét még a császár titkos tanácsosa előtt sem tartja titokban, minélfogva elfogják és csak Leo gyengesége menti meg a haláltól. Hiába inti őt Exaboliusz:

» Der freye Mund bringt dich in höchste Noth.

Wofern uns iemand hört, so bist du lebend todt.« (281—282.)

Tervét nem adja föl, ámbár látja, hogy el van veszve és hogy sem magának sem az országnak összeesküvésével nem lehet hasznára. Büszke arra, hogy megforduljon: inkább tönkre megy. Büszkesége és hidegvére azonban — úgy látszik — egy pillanatra elhagyják, midőn halálos ítéletét a bírók szájából hallja: a különben bátor férfiú megijed. Még mindig kegyelmet remélt.

Érthetetlen azonban, hogy miért ijed meg anyyira, midőn azt hallja, hogy a császár nála volt a börtönben. Örének, Papiasnak ijedtsége érthető, de mit vesztet még Mihály? Vagy talán még mindig kegyelmet vár? Egész másképen alakult volna az egész darab, ha a költő Balbus tette volna hősvé. Akkor nem jutalmazta volna meg a pártos alattvalót, a ki ura és császára ellen fellázad, azzal, hogy ő maga császár lesz. Természetes, hogy akkor nem követhette volna forrásait olyan híven, és erősen el kellett volna térnie az igaz eseményektől. *)

A többi személylyel röviden végezhetünk.

Az egyik oldalon áll: Theodosia császárné, Exabol, a császár titkos tanácsosa, Nicander, testőrkapitány és Phronesis, »a császárné felügyelője«.

A többi személy jellemzése.

A császárné jámbor, istenfélő asszony, ki nem akarja megengedni, hogy férje a szent ünnepet gyilkossággal megszenteltessen, és ez által férje és a maga vesztét okozza. Mint hú feleség, ura halála után, melynek ő volt az oka, követni akarja őt a halálba, mivel hogy nála nélkül nem tud és nem akar élni. Szellemének teljes erélyével lép föl a szelid, jámbor asszony az ő férje gyilkosai ellen, kiknek kardjától nem fél, sőt azt óhajtja is.

Exabol és Nicander hú szolgálói ugyan uruknak, de első sorban a maguk bőrét féltik. Exabol meggondoltabb; Nicander heves vérű. Ez sajátkezűleg akar véget vetni az összeesküvő életének, amaz megfontolást tanácsol. »Ha kihallgatás előtt ítélnék el valakit, akármilyen bűnös, mégis ártatlannak tartja a nép,« úgymond, hogy Nicandert tervéről lebeszélje, a mi egy hosszára nyúlt párbeszéd után sikerül is neki. Exabol Mihálynak is jó barátja, kit csak akkor kész veszedelembé sodorni, ha nincs más eszköze, hogy urát a ve-

*) Érdekes felemlíteni, hogy a holland Hooft „Baeto“ cz. drámájában is Baeto személyében az erkölcs legyőzetik, Pentában diadalt ül a bűn.

szélytől megmentse. Mindketten különben meglehetősen jelentéktelen szerepet játszanak. Sorsuk a katasztrófa után titokban marad. Hirtelen letűnnek a színtérről.

Phronesis csak azért van a császárné mellett, hogy bűjában és bánatában (egy pár maximával) megvigasztalja.

A másik párton vannak az összeesküvők, köztük Crambe, és egynéhány szolgál, köztük Papias.

Az összeesküvőket a félelem és a mindnyájukat közösen fenyegető veszély tartja össze. Magasztosabb eszmék nem hatják át őket: ama remény, hogy emelkedhetnek, Mihály köré gyűjti őket; és ama félelem, hogy vele együtt fognak elveszni, azon merész tette sarkalja őket, hogy a császárt az oltár előtt legyilkolják és hogy vezérüket kiszabadítsák. Crambe alig különbözik valamiben a tömegtől; minélfogva felesleges őt külön jellemezni.

Említendő még Jamblichus kuruzsló, a kívül az összeesküvők egyike a vállalat sikerét megjósoltatja magának. Sok hókusz-pókusz után a pokoli szellemmel négy érthetetlen sort mondhat el, melyeket aztán a maga módja és az összeesküvők kívánsága meg reménye szerint magyaráz.

A régiek ill. Seneca hatása már itt is felismerhető (Mythologiai vonatkozások, latin constructio stb.) Erről azonban alább összefüggésben lesz szó.

A darab technikája.

A darab 5 felvonásra (»Abhandlung«) van osztva, melyek ismét több jelenetre (»Eingang«) oszlanak. A versmérték a párosan rimes alexandrinus. A felvonásokba itt ott (rendszerint a végén) karok vegyülnek, melyek három »Satz«-ra oszlanak: »Satz«, »Gegensatz« és »Zusatz.«*) A IV. felvonás után ezen hármas dal ismétlődik; míg a második felvonás végén és a III. felvonás első jelenete után a kar strófákra van tagolva. A karban a jambus uralkodik, közbe daktylusokkal ve-

*) A kardalok ezen beosztásával még csak »Kath.« v. Georgien I. II., »Car Stuardus« I. II. és »Papinian« III. találkozunk. A hármas beosztás a hollandok befolyásából ered, mert Serecánál nincs meg.

gyítve. A »Gegensatz« versmértéke megegyezik a »Satz« versmértékével; a »Zusatz« metruma azonban másképpen van alkotva. A darab gazdag retorikai deklamációkban, természetesen nem minden dagály nélkül és figyelmen kívül hagyva azt, vajjon a kifejezés megfelel-e mindig az alkalomnak. A párbeszédek unalmasak. A személyek gyakran igen hosszú maximákat dobznak egymás fejéhez, csak azért, hogy a jelenetet eléggé kitérjék. (Gyakran voltaképp csak monológok, minthogy csak egy személy beszél, a másik pedig csak itt ott közbeszól).

Mindezen hiányok dacára Gryphius eme műve nagy irodalomtörténeti jelentőséggel bír, melyet Palm H. így ír körül:*)

»Leo Armenius«-nak megvan az az irodalmi jelentősége, hogy a klasszikus tragédia mintaképét, melyet más népek már rég utánoztak, a németeknél meghonosította és hogy a végén már teljesen elvadult népdramának teljesen véget vetett. Ez volt az első darab, mely a humanisztikusan képzett világ akkori izlésének megfelelt és a mely keletkezésének századára nézve mértékadó lett és ennélfogva összes hiányai mellett a drámai művészet jelentékeny haladását jelenti.

IV.

Cardenio és Celinde.***) A szerző ezt a Cardenio és Celinde darabot szomorújátéknak nevezi, modern felfogás szerint »színmű«-nek, m. p. »polgári színmű«-nek kellene nevezni, minthogy az anyag a polgári életből van véve. Eme tekintetben Gryphius egészen magában áll Lessing előtt, és ha utínzókat tudott volna a maga korában felmutatni, akkor úttörő lett volna a német dráma terén. Az anyagot egy elbeszélésből vette, melyet vele Olasz-

*) Gryphius' Werke, hg. v. Dr. H. Palm. (Kürschners D. Nat. Litteratur 13.)

**) Vagy: »Unglücklich Verliebte.« Megj. 1657¹, 1663², 1698³; újabban nyanezt a tárgyat L. A. v. Arnim (»Halle u. Jerusalem« 1811) és K. L. Immermann (»Card. és Cel.« 1820) dolgozták föl.

országban mint igaz eseményt közölték. A mint az előszóban maga mondja, a darab keletkezését néhány barátjának köszönheti, kik előtt ezt az elbeszélést megismételte és a kik írásbeli feljegyzését kérték. Gryphius drámai formában adta meg.

Tartalma.

Tartalma röviden a következő: Cardenio, spanyol ifjú, ki mint diák Bolognában tartózkodik, szereti Olympiát, egy jómódú bolognai polgárnak leányát. Lysander ugyanazt a leányt szereti és megvesztegeti a szobalányt, kinek segítségével este kedvesének hálószobájába jut. Olympia segítségért kiált, Lysander elmenekül; helyette azonban Cardeniot fogják meg, ki a ház körül leskelődött. Minthogy Olympia is ijedtében Lysandert Cardeniónak nézte, ezt arra kényszerítik, hogy a becsületében megtámadott leányt vegye el. Cardenio eleinte beleegyezik, később azonban vonakodik, minthogy az utolsó esemény után Olympia szerelmében többé nem hitt. Olympia ártatlansága azonban kiderül, a szerelmesek kibékülnek, midőn Cardeniot beteg atyja hirtelen hazaszólítja. A szerelmes pár még egyszer hűséget esküszik egymásnak, Cardenio megígéri, hogy két hónap múlva visszatér és esküvel igéri, hogy távolléte alatt hetenként egy papírral meg fogja tisztelni és hogy utazásáról és hazatéréséről értesíteni fogja. A leveleket azonban Lysander felfogja és ily módon sikerül neki, Olympiát kedvese iránt hűtlenné tenni és a leányt ő maga veszi el. Visszatérése után Cardenio Celinde karjai közt keres vigaszt. Megöli ugyan féltékenységből Celinde vőlegényét, de mégsem tudja elfelejteni Olympiát és el van határozva, hogy elutazása előtt való estén Olympia férjét megöli. Mindezt Cardeniotól tudjuk meg, a ki baját az egész első felvonáson végig Pamphilius kebelbarátjának elpanaszolja.

Kevésbé eposzszerű a II. felvonás, de még ebben is kevés a cselekvény. Celinde, ki eszközt keres ahhoz, hogy Cardeniot maga számára megnyerje, Tyche kuruzsló asszonyhoz fordul. Ez azt tanácsolja neki, hogy

elhalt vőlegényének szívét vegye ki a sírboltból és annak hamvát Cardeniónak valami úton adja be. Hosszú vonakodás után elhatározza magát, hogy a kuruzsló asszony tanácsát követni fogja.

A III. felvonásban is még kevés cselekvény található. Olympia végre lemond Cardenio szerelméről, a kit eddig még híven szeretett volt, és a sors akaratát követve, most férjén csüng szerelmével. Ezt a vallomást, melyet Vireno testvérének tesz, a III. felvonás tartalmazza, melyben Cardenio is Olympiának leveleit és szerelmi ajándékait elégeti, mely procedurat hosszú monológgal kísér.

A IV. felvonásban kezdődik végre (és végződik) a tulajdonképeni cselekvény. Cardenio Lysanderre, kinek éjjel útjáról haza kell jönnie, ennek háza előtt leselkedik. A házból egy kísértet jön ki Olympia alakjában. Cardenio — a szép alaktól elvakítva — a kísértetet egy pompás kertbe követi. Közbe haza jön Lysander és sértetlenül bemehet a házába. Cardenióban még egyszer felébred a régi szerelem és át akarja ölelni Olympiát; de a kedves helyett egy útálatos váz kivont karddal lép elébe. Cardenio menekül a puszta mezőről, a mivé a pompás kert átváltozott és a templomig jut el, melynek ajtaját nyitva találja. Belép és ott találja Celindét, a ki a sekrestyés segítségével oda bejutott, hogy elhalt kedvesének szívét kivágja. Celinde nagyon megijedt Cardeniotól, még inkább a vőlegény felemelkedett kísértetétől; Cardeniónak ki kellett őt húznia a sírboltból és mindketten sietve menekülnek, mi közben a kísértet utánuk kiált:

»O selig ist der Geist, dem eines Todten Grufft den Weg zum Leben weist.« (1519.)

A további eseményeket a költő az V. felvonásban mondja el, a mely nemcsak, hogy új cselekvényt nem tartalmaz, hanem nagyobbára csak ama borzalmas történet ismétlését képezi, melynek tanúi a IV. felvonásban voltunk. Cardenio ugyanis magához hivatja Lysandert,

Olympiát és Virénót és megbánva az eddig történeteket, elmondja nekik még egyszer a IV. felvonás eseményeit. Celinde is lemond a földi szerelemlről és az égi vőlegénynek szenteli életét. Az összes jelenlevő személyek sententiákat mondanak a földi javak mulandóságáról és ezzel a darabnak vége.

A darab méltatása.

A darab tendenciájáról a költő maga ad felvilágosítást az előszóban: »Hiúságok« ellen akar inteni, melyek halójába a szenvedélylyel vakította ifjúság könnyen kerülhet. Cselekvényt — a mint láttuk — csak a IV. felvonás tartalmaz. De itt is egy kísértetet kénytelen a költő mint cselekvő személyt bevezetni. A kísértet eme bevezetése eléggé mutatja, hogy mily hiányos lehetett a költő felfogása egy valódi tragédia feladataról. Az ő korában, a mikor általános volt a szellemekben és kísértetekben való hit, mindenesetre megbocsátható hiba. De semmiesetre sem szabad a kísértetnek mint egy deus ex machinának föllépnie, mint ebben a drámában Olympia kísértete vagy a már rég oszlásnak indult lovagnak hullája. Erről alább bővebben lesz szó.

A mi a jellemzést illeti, ez a dráma Gryphius többi drámájától előnyösen különbözik: életteljes alakok heves és igaz szenvedélylyel szólnak hozzánk. A darab hősei, Cardenio és Celinde, nem olyan egyoldalú típusai a jónak vagy a rossznak, a mint azokkal Gryphius többi drámájában olyan gyakran találkozunk.

Cardenio jelleme.

Cardenio, a ki körül az egész história forog, spanyol diák Bolognában, szorgalmas, komoly, de szenvedélyes mindenben. A ki előbb szenvedélylyel a tudománynak szenteite magát, most ép olyan szenvedélyesen a szerelem karjaiba veti magát, mióta Olympiával megismerkedett. Szenvedélyesen szeret, üldöz mindenkit és mindent, ami szerelmének útjában áll, és midőn szerelmében sértve érzi magát, bosszúból egy belé bolondulásig szerelmes lánynak engedi át magát. Holott a lányt nem szereti, féltékenységből mégis megöli a lánynak őszintén szerető vőlegényét; sőt már azon is van, hogy igazi kedvesé-

nek férjét orvul meggyilkolja, dacára annak, hogy az összes szerelmi jelvények elégetése után egy hosszú magánjelenetben Olympia szerelmének láncai alól szabadnak nyilvánította magát. Csak a kísértettel való kalandja viszi annak a megismerésére, hogy magasabb hatalmak irányítják sorsunkat és hogy, »a ki itt jól akar élni és ama koronára szert tenni, melyet az élet nekünk nyújt, az gondoljon minden órában a halálra.«

Rajongó szerelmében Cardeniohoz méltó alak Celinde alakja, a ki kedveseért a legnagyobb áldozatra kész. Bolondulásig szerelmes és kétségbe esik, mert Cardenio szive még mindig a másikért ver. Nyugodtan nézi a mint ez Marcellust, a kit pedig szintén nagyon szeretett és a kinek emlékét nagylelkűen megőrzi, a halálba kergeti. Szerelme legyőzi félelmét és kegyeletét egyaránt és arra határozza magát, hogy halott lovagját megfossza szívéből, hogy ez által élő kedvesének szívét megnyerje. Egy magasabb hatalomnak az ember sorsába kísértetekkel való beavatkozása őt is megtéríti és ő is teljesen megtisztulva jelenik meg előttünk a darab végén, felkiáltva: »Boldog az, ki mindennap kész a halálra!«

Celinde jelleme.

A két főszemélyen kívül még csak Olympia jelleme kell közelebbről rajzolnunk. Benne a költő Celinde rajongó szerelmével szemben egy szűzies, erkölcsös lénynek jámbor szerelmét írja le. Ő is épp úgy szeret, mint Celinde, ő is minden áldozatra kész szerelmeért, csak hogy erényét és becsületét nem dobja oda érette. Ly-sander merészen vétett becsülete ellen és ezt meg nem bocsáthatja neki. Felesége lesz ugyan, de csak azért, mert Cardenio szerelmében többé nem hihet. Beletörődik lassanként a sorsába, mert meg van győződve, hogy a földön minden Isten akaratából történik, a ki mindent az emberek javára fordít. Ezen meggyőződése lassanként eltéríti őt Cardenio iránt való szerelmétől, melyet most — az ő meggyőződése szerint — Istentől választott férje felé fordít. A tisztulás, melyen a többi személy keresztülmegy, nála fölösleges: ő már régen abban a meggyőződésben él,

Olympia jelleme.

a melyhez amazok csak hosszú szerelmi küzdelem után érnek.

A többi személy jelleme.

A többi személy közül csak Tyche, a kuruzsló asszony van befolyással a cselekvényre, a mennyiben Celindét arra a merész lépésre indítja, a mely tisztulását előmozdítja. Nagyon jól érti üzletét, fecsegő és mégis titokteljes, megejtő; szóval: méltó tagja egész atyafiságának. Celindéhez tartozik szobalánya, Sylvia is, aki kész úrnőjének jó szolgálatokat tenni. Elő is hívja a kuruzsló asszonyt, mihelyt látja, hogy úrnője szerelmi bánatában majd meghal és egynehány maxima elmondásával segítségére is van a kuruzslónak úrnője rábeszélésében.

Pamphiliust, a bizalmas barátot, egész bátran néma személynek tekinthetjük, a mennyiben azok a rövid mondatok, a melyekkel Cardenio hosszú elbeszélését itt-ott megakasztja, teljesen el is maradhatnak. A költőnek szüksége volt egy emberre, aki a cselekvénynek előtörténetét türelmesen végig hallgatja. A költő különben kénytelen lett volna Cardenioval egy óriási magánbeszédet elmondani. Nagy türelmeért való jutalmát Pamphilius a darab végén kapja, a hol ő is elmondja a megfigyelését a földi javak mulandóságáról, mint a többiek.

Vireno, Olympia bátyja, hű testvér, a ki nővérenek sorsa iránt őszinte érdeklődést tanúsít.

Sikerült alakok Vorus, az álmos szolga, Storax, a ravasz, előrelátó szolga, és Cleon a sekrestyés. Ezek már Shakespeare megfelelő alakjaira emlékeztetnek és a költő drámai tehetségéről tanúskodnak, ha személyét és tárgyát a valódi életből veszi. »Cardenio és Celinde« az első német dráma, melyben már a nép is képviselve van.

A darab technikája.

Ezen dráma is 5 felvonásra van osztva, de jelene-
tek nélkül. Kardalokban sincs hiány, de a karok nem Sophokles mintája szerint vannak alkotva, hanem a IV. felvonás kivételével, verssorokra tagolva. A versmérték ismét az alexandrinus, közbe trochaeusokkal

vegyülve (kül. a lyrai helyeken.) A nyelv már természetesebb, jobban a tárgyhoz simuló és a személyek jellemének megfelelő. Érdekes, hogy a költő maga ezen előnyt a darab hátrányára írja; a nyelvezetről is azt állítja, hogy egy »szomorújáték számára majdnem alacsony.« De azért itt is elég a hamis páthosz és a dagályos beszéd. A párbeszédek itt is nagyon hosszúak nyúlnak (Az egész I. felvonás p. o. párbeszéd, mely azonban magánbeszédnek tekinthető.) Reflexiók és maximák csak úgy hemzsegek az egész darabban. A IV. felvonásnak, mely cselekvény szempontjából a legjobb, az a nagy hátránya van, hogy a kísértet személyes beavatkozásával borzadályt és utálatot kelt. Azonkívül még ezen kísértetre Lessing szavai is illenek, melyeket Ninusról, Voltaire kísértetéről használ, hogy t. i. nem egyéb egy költői gépnél, mely csak a csomó kedvéért van meg; magában legkevésbé sem érdekel. Kell, hogy némi érdeklődést tanúsítsunk a kísértet sorsa iránt, ugymond Lessing; borzadalmat keltsen ugyan, de részvétet is. Ha azonban abba a hasonlatba, melyet Lessing Ninus szelleme és Hamlet apjának szelleme közt felállít, ezt a kísértetet is belevonjuk, úgy a shakespearei mögött ugyan messze elmarad, a voltaireitől azonban különösen abban a két dologban előnyösen különbözik, hogy a szellemek rendes órájában és csak egy embernek jelenik meg. De mindenesetre Gryphiust legalább naivitással menthetjük a mennyiben szellemekben és kísértetekben hitt (könyvecskét is írt ezekről), a mi Voltaireről egyáltalában nem állítható.

V.

Fölösleges dolog Gryphius drámairól sajátosságait összefoglalnunk: itt a »Leo Armenius« tárgyalásánál Gryphius méltatása.

mondottakra utalhatunk, a mennyiben az anyag megválasztásában, drámai compositióban, jellemfestésben, nyelvezetben és verselésben, az egy »Cardenio és Celinde«-t kivéve, mely darabról pedig külön volt szó, a többi dráma sem igen különbözik első drámájától.

Gryphiust kortársai »a német dráma atyjá«-nak nevezték, Lohenstein a »német Sophokles«-nek mondta, Schlegel Joh. Elias a szerkezet szabályszerűségének tekintetében Shakespeare fölé helyezi, a ki mögött csak a jellemfestésben — de ebben azután nagyon — elmarad. Két évvel halála előtt Weimari Vilmos herceg a »Gyümölcsöző Társulatba« vette föl, ahol a »h a l h a t a t l a n« fényes melléknevet nyerte. Ha ezen nagyon magasztaló elismeréseket túlzottaknak is kell tekintennünk, másrészt Gryphiusnak — mindenesetre nagy — gyengéit a kor áramlatainak s az Opitz felállította és az egész első sziléziai iskolától vakon elfogadott minták erős befolyásának kell tulajdonítanunk.

Seneca és
Gryphius.

Most annak a kimutatása lesz feladatunk, hogy mit vett át Gryphius Senecától, a ki a XVII. század drámaíróinak tömintája volt és aki Gryphius drámai tevékenységére oly kedvezőtlenül befolyt.

E czélból azonban szükségesnek tartjuk, hogy előbb rövid pillantást vessünk a római tragikusnak életére és drámai működésére.

VI.

A Seneca-féle
tragédiák
szerzője.

Csupán tíz tragédia maradt ránk teljesen a r. irodalomból.*) Ezeknek szerzője valamint keletkezési ideje bizonytalan. Sőt még az sem bizonyos, vajjon mind egy szerzőnek a munkái-e? Sok rokon vonás, mely őket közösen jellemzi, arra a következtetésre juttatta a tudományos világot, hogy szerzőjük egy volt, és hogy ez a szerző nem lehet más, mint Seneca, a filozófus, arról a sok reflexió, de még inkább a rideg páthosz, az érzelem melegségének a hiánya tesz fényes tanúbizonyságot. (Csak az egy »Octaviá«-ról, melyben maga Seneca

*) *Medea, Troades, Hercules furens, Hercules Oetaeus, Hippolytus, Thyestes, Oedipus, Agamemnon, Phoenissae* (töredék) és *Octavia*. E tragédiák szövege 2 recensióban van meg: a jobbikat (E.) a főkézirat codex Laurentianus (V. századbeli) és a Palimpsesti Ambrosiani fragmentum képviseli; a rosszabbat pedig (A) több interpolált kézirat (codex Parisianus, Vindobonensis stb.) A tragédiák többféle kiadásban jelentek meg. Jelen értekezés a Weidmann-féle kiadást (rec. F. Leo, Berlin 1879. I. II.) követi.

is föllép, bizonyos, hogy ő írta.**) Ez a hipotézis nincs ugyan általánosságban elfogadva, sőt vannak, a kik a filozófus Seneca és a tragikus Seneca közt is különbséget tesznek (a mi Martialis egy helyének félreértésén alapszik), mi mindazonáltal a tudományos világ legnagyobb részének álláspontjára helyezkedve Senecát, a filozófust, vesszük az említett darabok szerzőjének, a mi jelen értekezésünkben nem is lényeges kérdés, mint-hogy tulajdonképpen az említett tragédiák szerzőjének Gryphiusra való hatásáról van szó, legyen az akár Seneca, akár más és így valahányszor ebben az értekezésben Senecáról van szó, mindig a tragédiának bizonytalan szerzőjét (v. szerzőit) kell érteni. De azért mégsem látszott fölöslegesnek, Senecának a filozófusnak az életével is pár sorban foglalkoznunk, minthogy ezentúl a személyes vonatkozások igen gyakran elkerülhetetlenek lesznek.

L. Annaeus Seneca,**) kit atyjától, a rhetor-Seneca élete től való megkülömböztetés végett, a filozófus-nak neveznek, Kr. u. 4 körül született Cordovában, Spanyolországban. Rómában retorikát és filozófiát tanulmányozott, tanulmányai befejezésével a politikai pályára lépett, Caligula alatt a senatusnak tagja lett, később azonban Messalina unszolására Claudius Corsica szigetére száműzte (41), a honnan csak 8 év múlva szólította vissza Agrippina, a ki őt Nero fiának nevelésével bízta meg (49). Növendékének trónralépte után nagy befolyást nyert az állami kormányzatra, hosszú ideig praetor is volt, később konzul, de 65-ben Pisa összeesküvésében való állítólagos részvétele miatt kénytelen volt saját kezével véget vetni életének.

Seneca irodalmi működése Caligula, Claudius és Nero császárok uralkodásának idejére terjed ki. Magas irodalmi működése.

*) Hegedűs (Ph. közl. XVIII.) Lucanusnak tulajdonítja.

**) v. ö. Teuffel-Schwabe: „Geschichte der r. Literatur“ Leipzig 1882. W. Freund: „Triennium Philologicum“ Leipzig 1879.

állásánál fogva, melyet az állam életében elfoglalt, egyike a legfényesebb történelmi jelenségeknek a maga korában. Neróra való befolyása miatt, melyet legalább uralkodásának elején rá gyakorolt, a világtörténelem kegyelettel emlékezik meg róla. Halhatatlanságot azonban csak az irodalomtörténet őríz meg számára, a mennyiben sok művéről, köztük nem egy becsesről tud beszámolni. Ugy a próza, mint a költészet terén működött. Prózai műveinek nagy része csak töredékekben vagy idézetekből ismeretes. Kötött formában részint epigrammái, melyek mind száműzetésére vonatkoznak, részint a 9 nek i tulajdonított tragédia maradt ránk. Bennünket természetesen csak az utóbbiak fognak foglalkoztatni, amelyek közül — mint Gryphiusnál — ismét csak kettőt fogunk behatóbban tárgyalni. (10. lap. Jegyz.**)

VII.

Thyestes: A monda.

Thyestes. A Tantalidák nemzetségének borzalmas tettei közül tan az a legszörnyebb, melyet a költőnek eme tragédiája tárgyal: a hírhedt Thyestes-lakoma. Thyestes és Atreus, Pelops fiai, a kik egykor a közös gyűlölet folytán együtt követtek el testvérgyilkosságot, mindjárt atyjuk halála után meghasonlanak egymással, midőn Thyestes testvére ágyát megbecstelenítette. Atreus számkivetí Thyestest az országból, a ki testvérének egy gyermekét ügyesen el tudta csenni, a kit aztán mint a magáét nevelt föl. Midőn a gyermek ifjúvá serdült vala, elküldi őt a királyvárosba, hogy a nagybátyában saját apját ölje meg. A tervet fölfedezik, az ifjút kivégezik, és már későn tudja meg Atreus, hogy saját fiát ölette meg. Bosszút forralva kibékülést színel és Thyestest visszahívja az országba, hogy az uralmat ismét megossza vele. Alighogy testvérét két gyermekével együtt az országba csábította, a tettehez indul. Megfogja a fiukat, leöli és étel gyanánt atyjuk elé találja őket. Midőn az ebéd után Thyestes fájdalomteljesen a fiukat kéri, Atreus gúnyolva eléje veti a meggyilkoltak fejét és lábát.

A monda földolgozása.

A Tantalida Atreus eme kegyetlen bosszúja képezi

a tragédia tárgyát. Ezt a történetet még több görög és római költő dramatizálta (pl. Euripides, Varius stb.); de ezen költők művei mind elvesztek. Modern költők is feldolgozták ezt a tárgyat.

A darab Tantalus szellemének fellépésével kezdődik, a melyet Megära, a furia, ostorral hajt maga előtt, hogy utódjainak házában atkot keltsen. Ez által az első felvonás inkább egy prolog jellegét nyeri, amennyiben nem tartozik szorosan a darab cselekményéhez. Ámbar viszont az által, hogy — a mint Lessing helyesen megjegyzi — előkészít arra, a mi a drámában végbemegy, az expositiót pótolja. A kar, mely argoszi és mykenaei férfiakból áll, Tantalus gonosztettéről és az alvilágban való bűnhődéséről dalol, azért könyörögven az istenekhez, hogy a további bajokat tartsák távol a háztól.

A darab tartalma.

A II. felvonásban kezdődik maga a cselekmény, mely meglehetősen gyorsan halad. Atreus egy öreg szolgálkiséretében lép föl. A leghevesebb szenvedéllyel tör ki testvére ellen, a kinek cselszövése őt saját fiának gyilkosává tette. Legfőbb célja az, hogy kegyetlenségével túltegyen őseinek minden gonosztettén. Hiába iparkodik öreg szolgálja, őt sentenciákkal és maximákkal a bosszútól visszatartani, a midőn pedig ez nem sikerül, a bosszú tettét legalább enyhíteni: el van tökéelve, hogy testvérének gyermekeit önkezüleg leöli és hogy őket atyjuk elé találja. Hogy ezt a borzalmas tettet végrehajthassa, arra határozza el magát, hogy fiait, Menelaust és Agamemnon, békekövetek gyanánt küldje testvéréhez, a kit a kibékülés ürügyével gyermekeivel együtt magához akar csábítani. A kar örömének ad kifejezést a testvérviszály elhárítása miatt s a vitézséget és a meglegedettséget mint a fejedelem legszebb erényeit magasztalja.

A III. felvonásban Thyestest gyermekeivel már otthon találjuk. Megindulva üdvözlí a szülői házat, a melyből hosszú éveken át száműzve volt. Majd pedig balsejtelem szállja meg, vissza szeretne menekülni száműzetésének magányába; idősebb fiának, Tantalusnak azon-

ban sikerül őt erről lebeszélni: marad — és megjelenik Atreus, hogy alattomos módon üdvözlje. Thyestes térdre esik előtte, megköszöni jószágát és visszautasítja a koronát, melyet testvére fölajánl neki, mert feje, »hosszú szenvedéstől sújtva«, nem bírja el többé a királyi korona terhét. Atreus hosszú rábeszélése után elfogadja ugyan a királyi méltóság címét, de mindenben testvérenek veti magát alá. Atreus azon ürügygyel vonul vissza, hogy az isteneknek kell áldoznia. Thyestes egyedül marad. A kar látván, hogy hosszú harcz dülése után a béke vonul az országba, ennek jótéteményét magasztalja.

A IV. felvonásban már az állati terv végrehajtását jelenti nekünk egy követ, a ki utálatot keltő pontossággal mondja el, hogy mikép történt meg a kettős gyilkosság, mire a kar jajjal és keservvel énekl meg a hallatlan gaztettet, melytől még a nap és csillagok is megijednek és fényük homályba borul.

Ezalatt Thyestes az encycleumban egy gazdagon megrakott asztal mellett ül, a nélkül, hogy tudná, mily szerencsétlenség érte. Atreus öntudatos léptekkel jön a palotából, a boszútól ittasan nézi távolból testvérét, a kít csak fokozatosan akar a véghezvitt gaztetról értesíteni, hogy a kínzó fájdalmat még jobban öregbítse.

Fructus hic operis mei est;

Miserum videre nolo, sed dum fit miser (906—907). Thyestes belsejét ez alatt a balsejtelem mind jobban kínozza, ételt és italt visszautasít, mert csak gyermekeit szeretné megint látni. Atreus megígéri, hogy mindjárt elhozatja őket, előbb azonban ígyék a serlegből, melyet őseiktől örökölték. Thyestes keze megremeg, midőn a serleget ajkához viszi, a balsejtelem már latnoki szellemmel lattatja vele a szerencsétlenséget és most már követeli gyermekeit! Atreus távozik és rövid idő múlva egy rabszolgával tér vissza, a ki egy fedett tálat hoz. Atreus leveszi a kendőt a tálról, melyben Thyestes fiainak feje, keze és lába feküdnek. Thyestes elszörnyűködik, de a szörnyűség még fokozódik, mi-

dőn hallja, hogy maga ette meg fiait és hogy tulajdon gyermekeinek vére volt, melyből testvére az imént megkínálta. Tombol fájdalomában, átkot átok után szór testvére, a ki gúnyos vigyorgással válaszol. A darab kar nélkül végződik, minthogy az utolsó jelenet a palota belsejében játszik, a hová a nép nem juthatott be.

Ezt a darabot a legjobbak egyikének tarthatjuk A tragédia méltatása. azok közül, melyeket Senecának tulajdonítanak. Van benne cselekvény, mely a jellemekből folyik. Hogy a hely egysége is minden kényszer nélkül van betartva — a mit Lessing dicsérőleg kiemel — azt nem fogjuk olyan lényeges követelménynek tartani, mely a darabot olyan nagyon emelné; ép oly kevésbé róható fel hibájául az, hogy az idő egysége nincsen betartva; hisz maga Lessing mondja, hogy a fődolog a cselekvény egysége, hogy a hely egysége és az idő egysége mintegy annak következményei. A legnagyobb hibája a tárgy minőségében rejlik, mely borzadalmat és utálatot kelt, nem pedig részvétet, a mi pedig a dráma feladata. Az első fölvonás, mely semmi összefüggésben nincsen a cselekvénnyel, Atreus embertelenségét annyiban menti, a mennyiben a gaztett nem mint egy emberi akaratnak műve — melyet mint ilyent utálnunk kell, — hanem mint a boszú folyvást működő istennőjének tette tűnik föl, miáltal a tragédia végzet-tragédiává válik.

A személyek közül csak a két testvérrel kell majd foglalkoznunk. Tantalusról, Thyestes fiáról és Atreus öreg rabszolgájáról csak pár szóval kell megemlékeznünk. A többiek mellőzhetők.

Atreus jelleméből fejlődik az egész cselekvény; Atreus jel- ennél fogva előbb az ő jellemét írjuk le. leme.

Mint Tantalus sarjának az a végzete, hogy minden embertelen, minden erkölcsellenes dolgot a maga elemének tekintsen. Már korán Thyestessel együtt testvérgyilkosságot követ el. Midőn apja halála után Thyestes hitvesi ágyát megszentelteleníti, ezt az országból elűzi. Midőn ez cselvetéssel saját gyermekének gyilkosává

teszi, felébred benne az állat, boszút forral, olyan boszút, mely kegyetlenségben a legborzalmasabb tettet is fölülmúlja. Testvérének gyermekeit megölni kevés volna. Annyit amaz is tud. Maga Thyestes legyen a büntetés eszköze. Proknéra emlékszik, a ki hűtlen férjének gyermekét adta eledelül, de ő még eredetibb, még kegyetlenebb akar lenni. Thyestesnek saját gyermekeit kell megölnie és megennie.

Liberos avidus pater

Gaudensque laceret et suos artes edat (277—78).

Hogy az állatias tervet végrehajthassa, szeretetet, kibékülést, gyengédséget színlel bátyja előtt, a ki elég gyenge ahhoz, hogy hálóba kerüljön. Sajátkezűleg öli le az ártatlan gyermekeket — az áldozati oltár előtt! Gúnynyal és kacajjal maga fedezi fel a borzalmas tettet az apa előtt! Tettére büszkén csak most tartja magát méltónak őseihez, miután olyat cselekedett, a mire ember soha nem gondolt. Atreus tehát vad állat, emberi alakba bujtatott szörny, mely csak így tudta véres vágyát legjobban csillapítani. Csak azon kell csodálkoznunk, mikép tudta ez a vadállat — ha csak rövid időre is — álarcat levenni és hazug módon emberi vonásokat ölteni. Utálattal fordulunk el tőle, a kit a költő bizonyára nem festett volna olyan rikító színekkel, ha nem akart volna hű maradni a mondához.

Atreus jellem.

Forduljunk kegyetlenségének áldozatához, a darab »hős«-éhez. A ki egykor testvérevel együtt a borzalmas testvérgyilkosságot elkövette, abból a száműzetés fáradalmi és bajai folytán nőies jellem lett: elpuhult, félénken, inogva, gonosz sejtelmekkel tele — melyek meg is valósulnak — lemondva minden fényről és dicsőségről, teljesen aláveti magát álnok testvérenek. (Hiszékenységeért lakolni is kell: gyermekeit, egyetlen vagyonát, a legborzalmasabb módon veszíti el.) Ha már ezen tulajdonságainál fogva nem igen lehetünk részvéttel a darab hőse iránt, erre még kevésbé érdemesnek tűnik fel, ha meggondoljuk, hogy egykor test-

vérének buzgó segítője volt egy véres tett végrehajtásában, és hogy ő maga ingerelte testvérét a borzalmas gonosztettre. Igaz: megbánja bűnét és a bűnbánó bűnösnek meg kell bocsátanunk. De vajjon őszinte-e ez a bánat? Vajjon nem a kedvezőtlen körülmények, melyek földig sújtják, kényszerítik őt rá? Ha testvére az ő kezében lenne, tán ő kisebb zsarnok tudna lenni? A leg sikerültebb a jellemében az, hogy — mindenesetre nagyon rikító, de különben helyes — ellentétet képez Atreushoz.

Fia, Tantalus, a ki teljes bizalmat ébreszt apjában Thyestes fia. nagybátyja iránt, túlokos. Honnan veszi ez a gyermek a rábeszélő képességet? Egy gyermek legfeljebb gyöngédséggel, ölelgetéssel, hízlegéssel vagy naiv beszéddel győzhetné meg apját, de nem olyan maximákkal és sentenciákkal, a melyek Senecának, a filozófusnak becsületére válnak, egy gyermek szájába azonban egyáltalában nem képzelhetők. Ezért szűkölködik a köztük folyó párbeszéd élénkség és könnyedség nélkül.

Atreusnak — valószínűleg már öreg — rabszolgája Tantalus rabszolgája. urának vad gondolkodásával szemben igazi emberi érzelmeket tanúsít. Előbb megkísérli, hogy amazz a boszú tettéről egészen lebeszélje; de midőn látja, hogy fáradtsága hiabavaló, legalább a tett kegyetlenségét akarja enyhíteni; midőn már semmi sem használ, legkevésbé sem akar ő maga a boszú eszköze lenni. Mindezek dacára urának hű szolgája és ha a büntetéstől való félelem hallgatást parancsol is neki, mégis első sorban a hűség az, mely arra indítja.

Azon tragédiák közt, melyeket Senecának tulajdonítanak, ez az egyedüli, melyben egyáltalában nem fordul elő női szerep, ha csak a furiát, Megarát, mely Tantalust az alvilágból üldözi, nem akarjuk ilyennek tekinteni. (A szerelem sok más darabban sem játszik szerepet.)

Az első felvonásban, mely jellegénél fogva, inkább Mythologiai alakok. Euripides mintájára szabott »prológ«-nak tekinthető,

egy halottnak a szelleme és egy mythológiai alak lép föl, a mi költőnknek más darabjaiban is ismétlődik.

A darab technikája.

Ezen tragédia — mint minden görög és latin tragédia — 5 felvonásra oszlik. Minden felvonás végén megteszi a kar megfigyeléseit; csak az 5. felvonás után hiányzik a kar. (l. f.) A kar néha strófákra van tagolva, rendszeren azonban ez a strófai tagoltság, mely valószínűleg csak másolók vagy későbbi kiadók*) műve, elmarad. A versmérték a dialógban a senarius iambicus (de gyakran e lábak anapaestusokkal is váltakoznak). Itt-ott előfordul a tetrameter trochaicus is. A karban a versus glyconaeus uralkodik.

A nyelvezet páthosz-szerű, telve erőteljes kifejezésekkel és erőltetett fordulatokkal. A versnek egyhangú üteme és hossza még csak fokozza a sentenciákkal tele-tömött párbeszédeknek nehézségét, mely a cselekvényt minden élénkségtől megfosztja.

VIII.

Medea

M e d e a.

E tragédia az argonatuák mondájának egy részét tárgyalja: Medeának az elhagyott hitvesnek, gyermekgyilkosságát. Ezt a tárgyat úgy klasszikus, mint modern írók gyakran feldolgozták, így Euripidei Corneille, Grillparzer stb.

Költőnk tragédiája Medeának monológjával kezdődik, mely valódi tárháza a mythológiának és csillagászatnak, a melyben szerencsétlenségének okozóját Kreusát, ennek apját, Kreont és saját férjét megátkozza. Korinthusi asszonyok kara egy nászdallal és kísérő táncokkal zárja be a rövid első felvonást.

A II. felvonás Medeát már dühöngése csúcspontján mutatja be nekünk, boszút torlva Jason és menyasszonya ellen. A dajka le akarta csillapítani. De jön Kreon, aki fenyegetések közt tudtára adja Medeának, hogy Korinthusból távoznia kell; Kreon ugyan rosszat

*) Kül. Peiper és Richter (Lipce 1867.) jártak el bizonyos erőszakkal Seneca tragikái hagyatékának strófai tagolásában.

sejt, de mégis enged Medea kérésének és egy napot enged neki a búcsúra. A kar azoknak vakmerőségéről dalol, a kik valaha a tengert leküzdötték és ezáltal maguknak vagy másoknak bajt okoztak.

A III. felvonásban a Medea és a dajka közt lefolyt jelenet annál hevesebben ismétlődik. Végre közéjük lép Jason. Eleinte Medea azon van, hogy férjét közös menekülésre bírja rá, melyet kipróbált kuruzsló művészetével akart megkönnyíteni. Midőn azonban Jason nem enged, tomboló dühében a legocsmányabb átkot szórja reá és midőn annak az egyetlen kérésnek sem enged, hogy gyermekei a száműzetésbe kövessék, mert az atyai szív fellázadna ellene, úgy látszik készen van boszútervével. Minthogy már tudja, hogy mennyire szereti Jason gyermekeit, elárult szerelme miatt való erős boszúvágya legyőzi anyai szeretetét és kész saját gyermekeit boszújának feláldozni. Sikerül neki nyugalmat tettetni és Jasontól azt az egy kegyet kikönyörögni, hogy gyermekeit még utoljára megcsókolhassa és megölelhesse. Mindenek előtt elhatározza, hogy versenytársának a gyermekekkel nászajándékot küld, a mely vesztét okozza. Aztán megölné gyermekeit is. A kar arról elmélkedik, hogy milyen félelmetes az elárult szerelem haragja és oltalomért könyörög az Istenekhez Jason számára.

A IV. felvonás a dajkának elbeszélésével kezdődik, melyből Medeának bűvölő készülődését tudjuk meg. Majd Medea lép föl, oda áll Hekate oltára elé és elmondja a varázsigéket, a rettenetes kuruzsló formulákat. A gyermekek elmennek a vészthozó nászajándékokkal, mire a kar a fenyegető baj miatt való aggodalmának ad kifejezést és azért könyörög az istenekhez, hogy a vészteljes nap mihamarább véget érjen.

Az V. felvonás elején egy korinthusi ember jön ijedten a színpadra, ki Creusa és Creon kínos halálát és a vár égését jelenti. A kar elrohan, megmentendő, a mi még megmenthető. A dajka Medeát menekülésre

inti; de ez kijelenti, hogy a boszú tette csak félig kész. Félig őrjöngve öli meg az egyik fiút, mintegy engesztelő áldozatul Absyrtus öcséért, ki látomásként megjelenik előtte. Zaj hallik, Medea a házba menekül, de nyomban megjelenik a lapos tetőn, Jasont, a ki harcosokkal berohan, hogy rajta boszút álljon, irtózatosságnyal üdvözölve. Medea azzal fenyegetőzik, hogy a másik fiút szeme láttára fogja megölni, meg is teszi, mire a sárkányok a levegőn át tovább viszik, míg Jason kétségbeesésében az istenek létezésében kezd kételkedni.

A darab
móltatása.

Ez tagadhatatlanul legjobb darabja Senecának, a mennyiben már maga a tárgy is tragédiára nagyon alkalmas, a mit többi drámájáról nem igen lehet állítani. Hol a tárgy igenis alkalmas, ott a drámai alakítás nem sikerült. Ez a dráma azért jobb, mert van benne elég cselekvény, és mert a cselekvény a jellemekből folyik. A darab hősnője valódi hősnő, a ki figyelmünket teljesen leköti és részvétünket teljesen megérdemli; de csak addig, míg emberi szenvedély tetteinek rugója, míg ama állati vad indulat miatt, mely örületes tetteiben mutatkozik, kénytelenek nem vagyunk, utálattal fordulni el tőle és míg kegyetlen dühöngése részvétünket undorra nem változtatja.

Medea jelleme

Egy nagy tragikai összeütközés dülja Medea belsőjében: Anyai szeretet és boszú küzdenek egymással.

„Ora quid lacrimae rigant
variamque nunc huc ira, nunc illuc a mor
diducit? anceps aestus incertam rapit;

... ..
... .. ira pietatem fugat
iramque pietas — cede pietati, dolor! (937—944)

Tíz éven át boldogan élt kedvese oldalán, kinek otthonát, testvérét, becsületét áldozta föl, hű szerelemmel csüngve rajta. Most ez Creusa királyi lány miatt hirtelen eltaszítja magától. A sorscsapás mélyen sújtja ugyan, de a merész boszú kedvéért ismét összeszedi magát. Boszúérzelme eleinte csak férje csábítója és ennek

apja ellen irányul, férjén még teljes szerelemmel csüng és minden áron mentesíteni akarja. A boszúérzelem vihára közepette a kedvesnek szépítgetése — igaz, hű szerelemnek folyománya — annál szebbnek tűnik föl. Midőn nem sikerül neki férjét menekülésre rábeszélni, dühé fokozódik, tombol, dühöng, szerelme gyűlöletté válik: most már kedvese is, kihez sokáig hű maradt, boszújának célja. Csak rövid időre tér be látszólag a nyugalom szenvedélytől feldúlt keblébe, míg Jasontól a gyermekeket állítólag utolsó viszontlátásra kicsalja. Akkor már megért benne a rettenetes terv. Mikor Jasonnak Achillesarkát — atyai szeretetét — felfedezi, tisztában van vele, hogy milyen boszút kell elutasított szerelméért állani. És a mint egykoron szerelmének otthonát és testvérét áldozta föl, úgy most el van tökélve, hogy szerelme miatt saját gyermekeit áldozza föl boszújának. Szenvédélye már-már örületig fokozódott és ő r j ö n g és é b e n öli meg az egyik gyermeket. A milyen finom tapintatot ebben mutatott a költő, épen olyan nagy hibájával kell felrónunk a rikító és a borzalmas befejezést, annál is inkább, mivel ama horácféle szabály ellen is vét: „Neu pueros coram populo Medea trucidet.“ A másik gyermeket ugyanis teljes öntudattal, Jason és az egész nép szeme láttára, a nyílt színen öleti meg vele a költő.*) Ez által különben kitűnően festett jelleme nagyon sokat veszít. Mert ez már nem egy szerencsétlen ő r j ö n g ő nő tette, kit a féltékenység és boszú szenvedélye a gyermekgyilkosságra ragadott, hanem egy emberi mivoltából teljesen kivetkőzött szörnyetegé. Nem az anyát látjuk többé, a hősnő a mesebeli szörnyeteggé torzult.

Mily másképen jár el Euripides, kinek Medeájában a szenvedő nő bosszúját látjuk. Euripidesnél Medea gyermekeivel együtt a nap által ajándéko-

*) A költő ezen eljárását a császárság korabeli romlott erkölcsű római népnek a kegyetlen látványok szemlélése iránt tanúsított szeretetéből lehet magyarázni.

zott fogaton tűnik el, miután őket a szín mögött megölte. Senecánál a sárkányoktól vont szekéren csak Medeát emeli a levegőbe kuruzsló művésze, mely őt a földi igazságszolgáltatás alól kivonja.*)

Jason jelleme.

Valamint Medeában a nyaiszeretet és bosszú képezik a tragikai összeütközést, úgy Jasonban a hűség megszegése és a halál. Látszólag ugyan megvetést érdemel: Kedvesével szemben ki mindent feláldozott neki, hazáját, szülői házat, testvérét, megszegi a hűségi esküt, m. p. egy királyi lány miatt, kit ha megnyer, az a remény kecsegteti, hogy Korinthus királyi trónját is elnyeri. Megvetésünk azonban részvétté válik, ha meggondoljuk azt a nagy tragikai összeütközést, mely csak hűtelenység és halál közt enged neki választást. És talán a halált választaná, ha gyermekei élete nem volna egybeforrva az övével. Atyai szeretete részvétünket, melyet Medeától teljesen meg kell vonnunk, még fokozza. Úgy látszik, hogy még mindig szereti Medeát, és ha nagyot is követel tőle, úgy az anyai szeretet szent nevében teszi, a mely áthassa szívét, ép úgy, mint az övét az apai szeretet vezérli. Míg nála az apai szeretet uralkodik, Medeának anyai szeretetét a bosszú haragja győzi

*) Viszont el kell ismernünk, hogy más tekintetben Seneca Medeája sikerültebb alak, mint az Euripidesé. Euripidesnél u. i. Medea még Jasonnal való találkozása előtt kész ama tervével, hogy Jasont, jegyesét és ipát el fogja veszíteni. Seneca Medeája eleinte nem is akar bosszút állani senkin: ő csak hűtlen férjét akarja visszahódítani.

"... si potest, vivat meus,
ut fuit, Jason; si minus, vivat tuus."

[134—140.]

Midőn ez nem sikerül, akkor is csak Creon és férje csábítója ellen irányul bosszúterve. A Jasonon való bosszúállás eszméje csak akkor szülemlik meg agyában, midőn ez nem engedi, hogy gyermekei a száműzetésbe kövessék. A kérdés elutasításának oka egyúttal kezébe szolgáltatja a bosszú eszközeit:

"Sic natos amat?"

bene, est, tenetur, vulneri patuit locus." (544—550.)

Euripides Medeája már akkor akarja a gyermekeket megölni, midőn Aegeusszal a menekülést megbeszélte.

Egyéb összehasonlítások Seneca és Euripides drámája közt — bármily érdekesek — egyrészt messze vezetnének, másrészt nem is tartoznak szorosan az értekezés tárgyához.

le, mely Jason egész igyekezetét tönkre teszi. Neki a hűtelenységért bűnhődnie kell: elveszíti gyermekeit, kitet megmentendő a hűséget megszegte.

Creon a Medeával való párbeszédben önhatalmú Creon jelleme. fejedelemnek mutatkozik, a ki semmi ellenmondást nem tűr. Jótéteményt vél gyakorolni, ha Jasont a varázslónő karjából kiragadja, őt magát pedig, mint minden jó megrontóját, száműzi. Ha azonban közelebbről megfigyeljük, ez a jótétemény a legnagyobb önzés. A vitéz hőst ugyanis férjnek óhajtja leánya számára, és hogy ezt elérhesse, a gonosz varázslónőnek természetesen el kell hagynia az országot.

A dajka olyan, mint a dajkák a régiek drámáiban általában és Senecaéiban különösen. Megkísérli, hogy A dajka jelleme. úrnőjét a gonosz tervről lebeszélje; midőn ez nem sikerül, hű szolgálójának mutatkozik, ki kívánságainak enged és parancsait mindenben híven teljesíti.

A tragédia 5 felvonásra oszlik, melyeket — az A darab technikája. utolsó kivételével — korinthusi asszonyok kara zár be. Verstani szempontból ezen tragédia Seneca összes tragédiái közt a legszabatosabban van szerkesztve, a mi által a párbeszédek bizonyos könnyedséget, a kardalok pedig több színt és élénkséget nyernek. A versmérték a senarius iambicus (gyakran catalecticus v. hypocatalecticus); egy helyen (771—786 sor) epodokra vannak a versek tagolva. A karban a sapphói verssel találkozunk, itt-ott egy adonisi sorral a strófa végén; 849—878 anakreoni versekben szól a kar. A kar strófái tagoltságára itt is ugyanaz áll, a mit fent (32. l.) Thyestes tárgyalásánál mondtunk.

A nyelvezet a tárgyhöz van alkalmazva. A rendkívüli képek és példák halmozása gyakran kellemetlenül hat; ámbár az alkalmazott képek változatosságát viszont el kell ismernünk. A hosszadalmasságot, a melyet a párbeszédek hossza és a magánbeszédek iránt való nagy előszeretet (Jason egy jó ideig egyedül beszél) előidéz, sok helyen a latin kifejezés rövide és praegnantiája,

az élénk leírás és egy csodálatraméltó előadás ellensúlyozzák.

IX.

A Seneca-féle
tragédiák
jellemzése.

Mi jellemzi ezen Seneca-féle tragédiákat? A tárgyalta két darabnak behatóbb tanulmányozása eléggé meggyőzhet bennünket arról, hogy ezen tragédiák nem voltak színi előadásra szánva, hanem mint könyvdrámák egy szerű olvasás és szónoki gyakorlat végett irattak; szóval: nem egyebek, mint rhetorikai stílusgyakorlatok a tragédia mértékére szabva. Ezen úgynevezett rhetorikai tragédiákban minden csak a páthoszon alapszik, éthosz azonban nincs bennük semmi. Erkölcsi értékük (éthosz) a tragédiáknak nem is lehet. Hisz a véres látványokhoz szokott császárság korabeli nép nem a jó erkölcs diadalát, sem az igazság győzelmét kereste a színpadon: ott is az életet, a maga — véres tettektől szennyes — életét kívánta látni. A költő ezen erkölcstelen követelménynek eleget akarván tenni, az erkölcsöket csak külső formában, sententiákban, nem pedig személyeinek tetteiben prédikálhatta. Innen van azután, hogy a tragédiák tárgyát csak a szónok szempontjából zsákmányolja ki a szerző, és csak ritkán felel meg a szavak, alakzatok és sentenciák gazdagságának a gondolatok tartalma is.

Leírások.

Különösen a leírások nagyon fárasztók. Olykor a költő teljesen elejti a cselekmény egész fonálát, ha valamely hely vagy nem lényeges cselekvés leírásának útvesztőjébe téved. Leírásait a legrikítóbb színekkel festi ki, a legundorítóbb tetteket (mint pl. Atreus vadállatias gáztettét) oly körülményesen tudja valamely rabszolga vagy satelles útján tudomásunkra hozni, hogy egész élénken magunk előtt látjuk az undorító tettet és félig csodalkozással félig borzadálylallyal kérjük: Miért fárasztja elménket, miért sérti érzelmeinket a költő efféle dolgokkal? Hat nem azért történik mindez a színpad mögött, hogy jobb indulataink föl ne gerjedjenek az istentelen dolgok láttára? Nem

elég-e a lánunk, hogy megtörtént a dolog, hát lelki szemünkkel látnunk is kell a borzalmasság minden apró fázisát? A költő, ki nem a színpadnak írta darabjait, mindezt tekintetbe nem veszi: neki minden alkalmat bőven ki kell aknázni, hol tere nyílik a deklamációnak, mely második lényeges alkateleme ezen tragédiáknak. Maga a darab tárgya és cselekvénye nagyobbrészt csak váz, melyre a költő szónoki páthosszal — mely különben sokszor valódi remeke a szónoki művészetnek — és dagályos frázisokkal telt dialógjait aggatja. De jellemfestést, erkölcsfestést hiába keresünk a darabokban. A párbeszédekben semmi élet nem lüktet; mert vagy hosszú szónokias ellenbeszédkekből állanak, vagy nem egyebek mint stichomythiák telve untató sentenciákkal. Ezek halmozása különben legjobbban jellemzi a darab szerzőjét és első sorban ez indíthatta a tudományos világot arra, hogy a filozófus Senecában keressék ezen tragédiák szerzőjét. Még a karban sem tagadja meg magát a filozófus és a szónok. A helyett, hogy — mint a görög drámában — a kar a cselekvésre befolya — elmélkedik, szónokol és — sopánkadik (Erről különben l. alább az összehasonlításnál.)

Hegedűs*) Senecát metaphysikus írónak nevezi: részletez, mert nem a szív igazi rajzát akarja adni, hanem az elme öntudatos elméletét A vadság, az embertelenség, az iszonyt keltő indulat rajzában leli örömet Megdöbben, de nem hat meg; borzadálylallyal tölt el, de nem fenséggel: a szó hatalmát, a szellem ragyogását érezzük, de nem a szív igaz beszédét.

X.

Ha már most feladatunk tulajdonképi megoldása. A két költő hoz fogunk, nagyon könnyű dolog lesz, a latin költő hatását a németre egyes dolgokban kimutatni. A mi már a két költő párhuzamos tárgyalása folyamán is feltűnhetett, azt a következőkben rendszeresen fogjuk megbeszélni.

*) Seneca mint drámaíró: i. h.

Nyelvezet.

Ha mind a két költő munkáit egymásután olvassuk, úgy mindenk előtt a nyelvezet bizonyos rokonsága ötlük szemünkbe. Nyelvük mindig bombasztikus. A dagály a magánbeszédben, a sententiák és maximák halmozása a párbeszédben, a szónoki dísz meg a hamis páthosz mindkettejükénél arról tanuskodik, hogy úgy Senecát, mint Gryphiust első sorban a hatásos nyelvezetre való törekvés lelkesíti. Ez ugyan hivatott lehet arra, hogy egy szomorújáték értékét nagyban emelje, de még mindig nem elégséges arra, hogy a főfeltételeket — tragikai összeütközést, helyes jellemzést, az események és a katasztrófa motivációját — pótolja. Ezen hamis törekvés keresett képeket, természetellenes hasonlatokat és számtalan oly leírást idéz elő, a melyek a cselekvés gyors menetét nagyon megakasztják. Félre nem ismerhető azonban a pompás leírás, mely mind a két írónál gyakran lebilincsel. Így p. o. Medea ielki küzdelme, mielőtt a szörnyű boszu keresztútvitelére elszánja magát, igazán költőiesen van leírva; nem olyan megkapóan ugyan, de nem kevésbé művésziessen van előadva Celinde belső küzdelme, midőn azon alternatíva elé állíttatik, hogy vagy élő kedvesét veszítse el, vagy halott kedvesével szemben sértse meg a kegyeletet.

Sententiák.

Hisz a sentenciákban gazdag nyelvezet is előnyükre valhatnék, csak hogy mindkét író abba a hibába esik, melyet Lessing korhol, midőn azt követeli az írótól, hogy »a fűszer ne váljék eledellé«. A sentenciák többnyire kellemetlen hatást idéznek elő; minden nemű és minden korú szereplő egyaránt mond lakonikus sentenciákat (Tantalus, a gyermek, bölcselő sentenciákkal akarja atyját, Thyestest, meggyőzni; »Cardenio és Celinde«-ben azzal végződik a darab, hogy mindegyik szereplő személy mond egy-egy sentenciát a halálról). Gryphiusnak itt még az a hátránya is megvan, hogy a latin költőt nagyon szerencsétlenül utánozza, minthogy a bölcséleti tehetségnek — melylyel mintaképe dicsekedhetett — hiájával van; de még inkább azért, mert Gryphius német

nyelve nem alkalmas arra, hogy a latin nyelvet rövidségben utóljérje. *)

Legjobban abban nyilvánul Seneca hatása Gryphiusra, hogy számtalan sok latinizmust használ, különösen a mondatszerkesztésben, a nélkül azonban, hogy amaszt a kifejezés rövidségében még csak meg is közelítse.

Latinizmusok:

Undank, dem Laster selbst kein Laster gleichen kann (»L. A.« 142) — v. ö. cuivito.

Die Brust ergründen (U. o. 224) = pectus penetrare.

Der Straff zu Theil werden (u. o. 229.) — v. ö. participem esse rei.

... wie diss Spiel aus will gehen (u. o. 250.) — v. ö. evenit.

Der Käyser herrscht vor sich (u. o. 254.) — pro se; ép úgy: vor sich leiden — pro se pati stb. ilyen.

Mich fürcht der Hellespont (»C. u. C.« 458) = aliquem timere.

Gib dich (u. o. 471) = se dedere.

Brandt und Eisen (u. o. 645.) = ferro ignique.

Tagus (u. o. 1208) = Tag.

Zeit vertreiben (= élni, u. o. 1255.) = tempus agere.

Pandor (= cithera, u. o. 390) = pandora.

Vergehen (u. o. 704) = perire.

Des Gewinns geniessen (u. o. 984) = fruor re (görög: gen.).

(Beyde) Lichter, e. h. Augen — v. ö. lumina stb. stb.

Az anyag megválasztásában már nem olyan közvetlen a hatás. Ebben a pontban a német költőt egyrészt a holland Ioost van den Vondel, másrészt korá-

Anyag.

*) Gryphiusnál a következő helyeken található a legtöbb sententia: »Geo Arm.« II. 1., 5., IV. 1. 2. »C. u. C.« I. 2., IV. 1. és a darab végén. Senecánál a legtöbb sententia »Medea«-ban található (kül. II. 2.)

nak drámai törvényei korlátozzák. Seneca mondabeli anyagokat tárgyal, Gryphius történeti tárgyakat választ, mert közvetlen mintaképe is ilyeneket tárgyal és mert Opitz csak ilyen tárgyakat követel a tragédia számára. (Kivételt csak »Cardenio és Celinde« képez, mely már »polgári szomorújáték«). Annyiban azonban a német költő itt is a latin költőt követi, hogy mindketten rég elmúlt idők eseményeit tárgyalják drámaikban (Kivétel: »Carolus Stuardus«). Továbbá még abban is megegyeznek, hogy mindketten a legnagyobb pedantériával ragaszkodnak anyagukhoz, még ott is, a hol egy kis eltérés nagy előnyére válhatnék a drámának. Innen ered, hogy drámaik hőségé gyakran nem a valódi hőst, hanem azon személyt választják, a ki a történelemben, ill. a mondában magasabban áll (v. o. Leo Arm. — Balbus; Thyestes — Atreus). Gryphius — mint egyáltalában korának minden drámaírója — a színház feladatát a történelemével tévesztette össze. Csak Lessing mutatott rá Aristotelesre, a ki rég eldöntette volt, hogy mennyire kell a drámaírónak a történelmi hűséggel törődnie. A történetíró és a költő — úgymond Aristoteles*) — nem abban különböznek, hogy az egyik kötött, a másik kötetlen beszédben beszél — mert hiszen Herodotos könyveit is versekbe lehetne foglalni és nem volnának kevésbé történet, akár metrummal, akár metrum nélkül — hanem abban van a különbség, hogy az egyik valóban megtörtént dolgot mond el, a másik azt a mi megtörténhetett volna. Ezért a költészet jóval bölcséletibb és tartalmasabb, mint a történelem. Mert a költészet inkább az általánosra törekszik, a történelem pedig a különösre. Az általános az, hogy az ilyen vagy amolyan jellemű ember a valószínűséghez vagy a szükséghez képest egy bizonyos dolgot mond vagy tesz — és erre céloz a költészet; — a különös pedig az, a mit pl. Alkibiades valóban tett vagy a mit szenvedett.

*) Poetika IX. feje. 2-4.

Minthogy azonban sem Seneca, sem Gryphius Jellemfestés. jellemeket festeni nem tudnak, szükségképen az események igaz menetét kellett követniök.**) Személyeik nem individuumok, nagyon is általános típusok. Sem a kor sajátossága, a melyben élnek, nincs bennök kifejezve, sem a népé, melyhez tartoznak. Seneca alakjai majdnem mindannyian vad rómaiak a császárok idejéből, maguk a királyok olyan zsarnokok, mint Seneca zsarnoka. Sokszor maga a tárgy is azon kor eseményeinek bélyegét hordja magán; így pl. »Thyestes«-hez a testvérgyűlölség tárgyát magában Neróban találta föl, ki testvérét, Britannicust, megmérgeztette.**) Gryphius szemelyeiben a 30 éves haború bárdolatlan harcosai tükröződnek.

Belső küzdelem ritkán izgatja a kedélyeket; csak egy más ellen küzdő partok vannak náluk. Senecánál legfeljebb »Medea« képez dicséretreméltó kivételt (l. f.); Gryphiusnál pedig »Cardenio és Celinde«, mely darab egyáltalában sokkal sikerültebb a többinél (l. f.).

A rossz jellemfestésnek természetes következménye az, hogy az események motivációja rendesen hiányzik. A katasztrófa majdnem sohasem lép fel úgy, mint az előző események szükségszerű következménye. Miért gyilkolják meg Leo Armeniust az oltár előtt? Miért bocsátja el magától Thyestes a gyermekeit, midőn bátyja hazának küszöbét atlépi? Atreus elmegy, hogy az isteneknek halaáldozatot bemutasson; mincképpen magával öcsé gyermekeit?

Mindketten tehát magasabb hatalmak beavatkozására vannak utalva, hogy a cselekvényt lebonyolíthassák. Hogy Cardenio erkölcsileg megtisztuljon, Gryphiusnak kísértetre van szüksége; Celindét pedig a lovag szellemének intése vezeti a jobb útra. Senecánál Junónak kell beavatkoznia, hogy Herculest

*) Jól mondja Kont Ignác (»Seneca tragédiái«,) hogy jellemfestés dolgában Seneca csak két színt használ: borzasztó sötétet és vakító fehéret.

**) Tac. Ann. XIII. 16.; v. ö. Hegedűs i. é.

örjögővé tegye, különben az egész tragédia lehetetlen volna; Thyestes szellemét Megarának kell ráhajtania, hogy Agamemnon házat megátkozza; mert ezen átok nélkül a hitvesgyilkosság alig esnék meg.

Mythologiai
alakok.

A mythologiai alakoknak és rég elhaltak szellemének fellépése egyáltalában legyöngébb oldaluk. Alig említhető oly darabjuk, a melyben valami szellem vagy valamely mythologiai alak ne avatkoznék a cselekménybe. Gryphiusnál csak a két legbővebben tárgyalt drámára kell utalnunk, nem is említve »Carolus Stuardus«-t, hol még a kart is kivégzettek szellemei képezik. Ebben Gryphiusra a hollandok, kül. Hooft is nagyon hatottak. Hooft u. is szintén elég gyakran visz szellemet (pl. »Geeraerdt van Velzen«-ben) és kísértetet (pl. »Baeto«-ban) a színpadra. Senecánál ott van Tantalus szelleme »Thyestes«-ben, az utóbbinak szelleme »Agamemnon«-ban, Juno az »Örjögő Hercules«-ben stb. stb.

Allegorikus
alakok.

Allegorikus alakokat Gryphius még nagyobb számban alkalmaz, mint mintaképe. »Cardenio és Celinde«-ben az időnek, a négy emberi kornak és az időszakoknak jelképes alakjai jelennek meg (a karban); »Kath. v. Georgien«-ben az örökkévalóság lép föl. A drámai művészet legkezdetlegesebb törvényeinek ariá kellett őt tanítaniok, hogy mennyire ellenére van a dráma természetének az allegória, de még jobban a mythologia. A szellemek bevezetése naivitásának tulajdonítandó és ennélfogva lélektanilag meg van okolva. (Erről »Cardenio és Celinde« tárgyalásánál bővebben volt szó; l. o.).

Technika.

A technika b a n Gryphius természetesen teljesen Senecát követi.

Gryphius is ő felvonásra osztja darabjait, melyeket »Abhandlung«-oknak nevez. (Jelenetekre »Eingang« csak »L. A.«-ban osztja a felvonásokat). Ő is alkalmazza a kart, m. p. leginkább a felvonások végén, de itt már inkább észlelhető egy kis eltérés a mintaképtől. Gryphius

ugyanis tagadhatatlan nagy lyrikus tehetség. a minnek tudatában is volt.

Hogy eme tehetségét jobban kifejezésre juttassa, a párbeszédek közé is udvaroncok, papok, szűzek stb. karát illeszti. Ebben nem Seneca példáját követi, hanem Vondel közvetítésével a görögökét, nevezetesen Sophoklését. Valamint Vondel, Sophoklés példáját követve, magasztos erkölcsi igazságokat szőtt a karokba, ép úgy egész gyűjteményét lehetne adni a szebbnél szebb karoknak Gryphius tragédiáiból. De másrészt ő is abba a hibába esik, melybe Vondel, és itt már Seneca befolyása félreismerhetetlen: Valamint mintaképei, ő sem fogja fel helyesen a kar célját, szellemét. Náluk a kar csupán költői czafrang, minden összefüggés nélkül a cselekvénnyel. Megfigyelései semminemű szükségszerű vonatkozásban nincsenek a dráma tartalmával. A helyett, hogy a közvéleményt képviselné vagy a hőst botlátsoktól óvna és jó tanácsokkal ellátná, a kar gyakran oly dolgokról bölcselkedik, melyek a leglazább összefüggésben vannak a cselekvénnyel. A régi görögök szellemében csak Schillernek sikerült »Braut v. Messina« cz. darabjában a kart feleleveníteni, a mely nála a bonyodalom megoldásához is hozzájárul.

A metrum-ban is bizonyos hasonlóság észlelhető. Seneca ugyanis a párbeszédben a jambusi senariust alkalmazza, Gryphius az Opitz óta általánosan használt alexandrinust. Mind a két metrum meglehetősen egyforma. A karokban mindegyik több lyrikus versmértéket használ. (Igy »Medea«-ban szakokra osztott sapphói dalok alkotják a kart, Seneca egyéb darabjaiban pedig rövidre szabott lyrai sorok. Gryphiusnál rímmel is találkozunk.

Közös az időegységre (és a hely bizo-

nyos egységére) való törekvés.*) (ebben is valószínűleg Vondel a közvetlen mintakép.***) Ebből mindkettőnél nagy hibák crednek, mert az által kénytelenek voltak, a cselekvényt az események legkisebb számára szorítani, és nemcsak a megelőző körülményeket, hanem nagy részét a cselekvényt képező eseményeknek is elbeszélés által a hallgató tudomására hozni. Egész felvonások olykor nem állanak egyébből, mint az eseményeknek széles, epikai elbeszéléséből, mely a cselekvényt erősen megakasztja. Nagyon sok dolog a színpad mögött történik, különösen a katasztrófát az V. felvonásban csak elbeszélik, a mi annak tulajdonítandó, hogy mindkét költő (de különösen Seneca) többnyire borzalmas történeteket választanak tragédiáik tárgyául. Hogy az irtózatossággal nem a néző szeme láttára mennek végbe, különben oly izlésről tanuskodik, a melyhez sem Senecánál sem Gryphiusnál nem vagyunk hozzászokva. Igaz, hogy Seneca eme jó oldalát nagyon gyakran lerontja a borzalmas tettek a legkisebb részletekig terjedő hű elbeszélése, mely ép oly borzadályt keltő, akár csak a tett maga (különben lásd 38. l.). Egy kis lényegtelen különbség a két író közt csak abban rejlik, hogy Senecánál egy követ hirdeti a katasztrófa megtörténtét, míg Gryphius egy vagy több cselekvő személylyel mondatja el. A hol Gryphius a stereotyp hírüladás helyett magát a katasztrófát színre hozza, ott inkább az angol és német tradíciót követi.

Hogy drámai hatást érjenek el, az utolsó felvonásban minden borzalmas és ijesztő dolgot, a mit költő csak feltalálhat, összehalmozna. És bátran állít-

*) A hely változik ugyan, de a különböző helyiségek mindegyikére egymáshoz közel fekszenek. Így pl. „L. A.”-hoz, hol a színpad hatszor változik, a költő az előszóban megjegyzi: „Der Schauplatz ist Constantinopel und vornehmlich die kaiserliche Burg.“ „Hercules Oetaeus“-ban a II. felvonástól kezdve a színpad egészen megváltozik.

**) v. ö. Kollewijn: Ueber den Einfluss des holländischen Dramas auf A. G. 77. lap.

ható, hogy ebben Gryphius mintaképét leghívebben utánozza.

Kisebbségi hasonlatosságok, melyek talán inkább a véletlennek, mint a szándéknak köszönhetők, a következők: Mindketten nagy előszeretettel írják le a bűvös szertartásokat. Seneca tragédiáinak különben a leírás egyik fő-fő jellemvonása, miről fönt bővebben volt szó. Nála egy ízben a darab hősnője (Medea) maga boszúeszközként használja föl varázs-művészetét. Gryphiusnál a megszorult személyek „szaktekinvélyek”-hez fordulnak („L. A.”-ban egy férfiúhoz; Jamblichushoz; „C. és C.”-ben egy kuruzsló asszonyhoz.).

A darab hőse vagy hősnője ritkán vannak hű szolgák híján, a kik őket a gonosz tettetől óvják, a kik azonban, ha figyelmeztetésük nem használ, mint hű szolgák segítségükre vannak a gonosz tettben. Senecánál rendszeren a rabszolga vagy a dajka teszi, Gryphiusnál a szobaleány (v. hasonló személy).

Egynéhány motívumot is kölcsön vesz Gryphius Senecától; így pl. Medea csak annyit könyörög ki Creontól, hogy száműzetése egy nappal elhalasztassék, és ez Creon vesztét okozza. Theodosia kérésével Balbus halálos ítéletének végrehajtását akadályozza meg és engedékenységgel a császár veszedelembé sodorja magát.

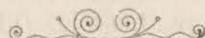
A magánbeszédre irányuló kiváló szeretetet is Seneca utánzásának kell tekintenünk. De ebben Gryphius mégsem megy annyira, mint Seneca, a mint hogy Gryphius nem is szónoki gyakorlatoknak, hanem a színpadnak szánta darabjait.

Miután így a két költőt egymással összehasonlítottuk és a latin költő befolyását a németre csekély erőnkhez képest kimutatni iparkodtunk, be kell látnunk, hogy a különben tehetséges német drámaíró lényegesebb hibái a Seneca utánzásából erednek, míg minden, a mi munkáiban kiváló, elvitathatatlan sajátja. Csak „Carden és Celinde”-re kell utalnunk, melyben Seneca befolyása legkevésbé mutatkozik, hogy eme állítá-

Befelezés.

sunk helyes voltát bebizonyítsuk. Mily messze fölülmúlja ez a darab a jellemek festésében és a cselekvényben (az első és utolsó felvonás kivételével: Seneca befolyása!) nemcsak Seneca tragédiáit, hanem Gryphius saját darabjait is! Ha Gryphius idejében egy Lessing támadt volna föl, ki a drámai művészetet Opitz egyoldalú és merev szabályaitól meg tudta volna szabadítani, mily másképen fejlődhetett volna egy olyan tehetség, mint Gryphius!

Gönczi Ede.

II.

Adatok az intézet történetéhez.

Az intézet történetét saját magamon kell kezdenem. Ugyanis én részint hosszú szolgálati időm (40 év,) részint előrehaladt életkorom (66 év) miatt f. é. január hó 7-én a nm. vallás- és közokt. Minisztériumnál nyugalomba vonulási szándékomat bejelentettem, s tőle nyugdíjaztatásomat kértem. Kérvényemben kijelentettem, hogy a folyó iskolai évet mint szolgálati időmben a 40-ik évet még isten segédelmével be szándékozom végezni, azonban már a jövő 1899—900. isk. év elejétől fogva magamat a teendők teljesítése alól mindenestre felmentetni kérem. E kérvény ügye még ez idő szerint elintézve nincs.

A tanári létszámban a lefolyt isk. évben a következő változások fordultak elő:

Hegyi Józsefet a nm. vallás- és közokt. minisztérium 28840/1898. sz. a. k. határozatával a szentesi állami főgymnasiumtól az 1898/9. tanév elejétől kezdődőleg a deési állami gymnasiumhoz helyezte át s az ő helyére a mi intézetünkhöz 48672/1898. sz. a. k. rendeletével Treszkony János kaposvári állami főgymnasiumi rend. tanárt helyezte át hasonló minőségben.

Dósa Elek szabadságolt tanárt a nm. vallás- és közokt. minisztérium 1898. évi szept. 5-én 48648 sz. a. k. rendeletével ideiglenesen nyugdíjba helyezvén, ugyanazon szám alatt kelt rendeletével dr. Dobos Károly szakvizsgálatot tett tanárjelöltet rendelte ki szolgálattételre intézetünkhöz. Azonban őt már okt. 1-én 65836. sz. alatt k. intézkedésével az aradi kir. főgymnasiumhoz helyezvén át, helyére ugyanazon sz. rendelettel Gönczi Ede alap. vizsgálatot tett tanárjelöltet rendelte ki a szentesi m. kir. állami főgymnasiumhoz.

Itt látom helyén valónak annak felemlítését is, hogy Molecz

Béla helyettes tanárt a nm. vallás- és közokt. ministerium 1898. okt. hó 17-én kelt intézkedése a IX. fizetési osztály II. fokozatába való sorozással rendes tanárrá nevezte ki.

A vallásitanításnál a következő változás történt: Rác Károly róm. hath. segédlelkész 's vallásitanárnak Szentestről történt távo-zása folytán a főtszt. váci egyházmegyei hatóság intézetünkben a róm. kath. vallás tanításával tiszt. Kucsera Károly és tiszt. Kádár Szilveszter róm. kath. segédlelkészeket bízta meg, és pedig az előb-bit az I—VI. osztályokban az utóbbit VII. VIII. osztályokban. Ezen intézkedést a nm. vall. és közokt. minisztérium 67852/1898. sz. a. k. leiratával helybenhagyta.

Az egészségtan tanárának személyére nézve is változás állott be, t. i. a nm. vallás és közokt. minisztérium 23145/1898 sz. a. k. rendelete értelmében dr. Molnár Albert iskola orvos és egészségtan-tanár az 1897/98. tanév végétől kezdődőleg állásától felmentetvén, helyére 1898. júl. 22-én 44751 sz. a. k. rendelettel dr. László Vil-mos Szentés város főorvosa neveztetett ki egészségtantanárrá 's iskola orvossá.

A tornatanítást illetőleg a nm. vallás és közokt. ministerium 1898. szept. 21-én 62544 sz. a. k. intézményével akként intézkedett, hogy a torna tanításával ismét az eddigi ideigl. tornatanárt Bóna Sándort bízta meg az 1898/9 tanévre.

Az énektanításra vonatkozólag szintén hasonló módon in-tézkedett megbízván, 1898. okt. 8-án 63831. sz. a. k. rendeletével Németh Elek eddigi énektanárt az 1898/9. tanévre az ének tanításával.

A többi rendkívüli tárgyak tanításánál változás nem történt, ugyanazon tanárok foglalkoztak a lefolyt iskolai évben is ezek tani-tásával, kik már az előző években is teljesítették e tárgyak tanítását.

A tanárok neveit, minőségét és foglalkozási körét a hátrább előforduló táblás kimutatás tünteti elő.

Az isk. év megnyitása előtt már az 1898. év augusztus hó 29-én megkezdte a tanári kar működését, a mennyiben akkor tar-totta meg alakuló ülését.

Azonban a lefolyt isk. év elején sem kezdhette meg a tanári kar zavar nélkül működését. Ugyanis midőn a tanév szeptemb. elején megnyílt, Dósa Elek szabadságolt tanár helye még betöltve

nem volt, tehát e körülmény figyelembevételével kellett elkészíteni a tantárgy beosztást, majd midőn a nm. vallás- és közokt. minis-terium 1898. szept. 20-án Dósa Elek helyett Dr. Dobos Károly tanárjelöltet rendelte ki, akkor ismét új tárgy beosztást kellett ké-szíteni, a kirendelt új tanárnak a működési körbe való bevonásával. Majd midőn Dr. Dobos Károlyt a nm. vallás- és közokt. ministerium f. évi okt. 1-én Aradra helyezte át 's helyére Gönczi Ede tanár-jelöltet küldötte ki intézetünkhöz, ismét és már harmad ízben új tárgy-beosztásról kellett gondoskodni.

Hogy a tantárgyak beosztásában előfordult ezen többszörös változtatás mennyire akadályozta a tanítás rendes menetét 's a tanulmányokban való rendes haladást; azt bővebben fejtegetnem nem szükséges.

Mindezen akadályok daczára a tanév szeptember 1-én meg-nyílt. Szeptember három első napján voltak a rendes beírások, szeptember 5-én pedig az iskolai év ünnepélyes megnyitása az igazgató alkalmi beszédével, a tanárikar és az egész tanuló ifjúság jelenlétében. Ugyanekkor történt az iskolai törvények felolvasása is.

A rendes tanítást 1898. szeptemb. 6-án kezdtük meg. Be-íratkozott a rendes beírási napokon és az egész év folyama alatt összesen 237 tanuló. A tanulók létszámában a múlt tanévhez képest 18 fővel történt szaporodás mutatkozik. E szaporodás oka ama bizalomban keresendő, melylyel a közönség e főgymnasium, mint állami intézet iránt viseltetik.

A tanulókról összeállított statisztikai kimutatás ez Értésítő hátrább eső részében látható.

Tanítási eljárásunkban a nm. vallás- és közokt. ministerium által kiadott tantervet követtük. A tanévre kiszabott tananyagot minden tantárgynál, minden osztályban május 15-re teljesen befejez-tük, úgy hogy ezen időponttól kezdve az általános ismétlést meg-kezdhattuk. A tanulmányi előmenetelről összeállított statisztikai ki-mutatás szintén hátrább van föltüntetve.

A tanulók erkölcsi viselete fölött való őrködés, valamint az előző években, úgy a lefolyt iskolai évben is egyik legfontosabb feladatát képezte a tanári karnak. A tanári kar ezen eljárásának tulajdonítható, hogy az erkölcsi visélet általában az egész iskolai év folyama alatt a követelményeknek teljesen megfelelt. Csakis

két tanulót kellett az év folyama alatt erkölcsi viselet tekintetében megrónunk, az egyiket folytonos rendetlen viselet miatt, a másikat tanulótársának rágalmozása miatt.

Az ifjúság vallásos oktatásáról az egyes felekezetek gondoskodtak, azonban a tanárok díjazásához az állam is hozzájárult, a mennyiben a róm. kath., az ev. ref., és az izraelita felekezetek vallásanárjai részére, heti 8 órai tanításért, mindenik felekezet részére külön-külön 200 frt jutalomdíjat utalt ki 's tett folyóvá a szentesi m. kir. adóhiyatalnál.

A módszeres, 's ellenőrző tanácskozmányokat a rendtartás által kitűzött időben mindig rendszeren megtartottuk, ezeken kívül mindannyiszor tartottunk tanácskozást, valahányszor annak tartását valamely felmerült dolog elintézése követelte vagy szükségessé tette. E tanácskozmányok száma 45

Tanítási és nevelési eljárásunkban a gymnasiumi rendtartás és gymnasiumi utasításokhoz alkalmazkodtunk.

Egészségi állapotunk az egész tanév folyama alatt teljesen megfelelt a követelményeknek. A hivatalos szemvizsgálatot dr. László Vilmos iskolaorvos és egészségtantanár ez évben kétszer tartotta meg intézetünkben, u. m. 1898. november 2-án és 1899. május 10-én, mely alkalommal három trachomás szembeteget talált, kiknek rendes gyógykezeléséről azonnal intézkedett.

Ezen kedvező egészségi állapot mellett is fordult elő a lefolyt iskolai évben intézetünkben egy halálozási eset, t. i. 1898. évi nov. 23-án Tihanyi Antal V. oszt. tanuló tüdőbajban elhunyt. A kiszemvedett kedves ifjúnak végtisztességtételén jelen volt a tanári karal együtt az összes tanuló ifjúság.

Az iskola orvosa az év folyama alatt a szemvizsgálaton kívül még külön vizsgálatot is tartott, mely az összes testi szervekre kiterjedt. E vizsgálat eredményei az intézet birtokában levő orvosi törzskönyvbe be vannak vezetve.

Az intézet kebelében a következő ifjúsági körök működtek és állottak fent: 1. Az önképző-kör dr. Ágh N. Lajos r. tanár vezetése alatt. 2. A gyorsíró-kör Incz József r. tanár vezetése alatt.

Ünnepélyeket is tartott intézetünk a lefolyt iskolai évben, u. m. 1898. november 19-én istenben boldogult Erzsébet szeretett királynénk halála emlékeztére gyász ünnepélyt tartottunk, márczius hó 15-én, midőn az önképző-kör a magyar szabadság

hazafias ünnepét tartotta meg. Április 11-én az 1848-ik évi törvények szentesítésének emlékére ültünk ünnepet. Május 11-én pedig az önképző-kör tartotta záró ünnepélyét.

Intézetünk ifjú tanárát: Molc z Bélát újabb kitüntetés érte, ugyanis a magyar nyelv új nagyszótára létesítése érdekében megindult munkában való részvételre az Akadémia által felszóllíttatván, erre vállalkozott.

Göncz Ede intézetünk másik ifjú tanára pedig a lefolyt iskolai év december havában a szakvizsgálatot a latin-német nyelvi tanszaktól jó sikerrel letette.

Nagyságos Géresi Kálmán tankerületi főigazgató úr a lefolyt iskolai évben intézetünket kétszer látogatta meg, u. m. április hó 25., 26. 's 27-én; és az érettségi vizsgálat alkalmával június 16. 's 17-én.

F. évi június hó 16. és 17-én még egy másik látogatója is volt intézetünknek, t. i. nsgos Marcali Henrik egyetemi tanár úr mint kormánybiztos jelen volt a szóbeli érettségi vizsgálatokon.

A VIII. osztály osztályvizsgálatai f. é. május hó 16. 's 19-én voltak, a többi osztályokéi június 19., 20. 's 21-én. Az írásbeli érettségi vizsgálatok május 23., 24., 25., 26. 's 27-én, — a szóbeliek június 16. 's 17-én tartattak. A helyi torna-verseny június 11-én, a záró-ünnep június 29-én volt.

Zolnay Károly.

igazgató.

Tanári kar.

Folyó szám	Tanár neve	Tantárgy	Óraszám
1	Zolnay Károly rendes tanár, igazgató.	német ny. III. 4. VI. 3.	7
2	Dr. Ágh N. Lajos rendes tanár, a VII. oszt. főnöke, az önképző kör vezetője. Ifj. könyvtár őre VII VIII. oszt.	magyar ny. VIII. 3. VII. 3. VI. 3. Német nyelv VIII. 2. VII. 3. IV. 3.	17
3	Balázsovits Norbert rendes tanár, a III. oszt. főnöke, a tanári és ifj. könyvtár őre. III. o.	Latin nyelv III. 6. Görög ny. VIII. 4 VI. 5. Görög pótló irod. V. 2.	17
4	Dr. Berecz Sándor rendes tanár, tanári tanácsk. jegyzője a tört. múzeum őre, a VI. o. főnöke.	Latin nyelv VI. 6. Tört. VIII. 3. VII. 2. IV. 3. Görög pótló irod. VIII. 2	16
5	Derzsi K. Ferencz rendes tanár, a földrajzi, természet- rajzi és vegytani szertár őre.	Földrajz I. 4. II. 4. Természetrajz IV. 3. V. 2. VI. 3. Szépirás II. 1.	17
6	Dr. Dobos Károly helyettes tanár, csak október 2 ig működött intézetünknel.	Magyar nyelv. I. 6 Latin nyelv I. 7. Görög nyelv V. 5.	18
7	Gönczi Ede helyettes tanár, az I. oszt. főnöke, ifj. könyvtár őre I o. okt. 2-ika óta működik.	Magyar nyelv I. 6. Latin nyelv I. 7. Görög nyelv V. 5.	18
8	Incze József rendes tanár, a VIII. oszt. főnöke, gyorsírás tanár, a gyorsírókör vezet.	Latin nyelv VIII. 5. VII. 6 Görög nyelv VII. 5. Görög pótló irod. VI. 2.	18
9	Király László rendes tanár, a természettani szertár őre.	Mathemat. I. 3. III. 3 V. 4 Fizika VIII. o. 4. VII. 4.	18

Folyó szám	Tanár neve	Tantárgy	Óraszám
10	Krisztiáni István rend. tanár, rajzszerktár őre.	Rajz. geom. I. 3. II. 3. III. 2. IV. 2. Gör. pótló rajz. V—VIII. 8. Szépirás I. 1.	19
11	Molecz Béla rendes tanár, II. oszt. főnöke. ifj. könyvtár őre. II. oszt.	Magyar ny. II. 5. Latin ny. II. 7. német ny. V. 3. Bölcs. előtan VIII. 3.	18
12	Pólya Ferencz rendes tanár, IV. oszt. főnöke. ifj. könyvtár őre IV. oszt.	Magyar: III. 3. IV. 4. V. 3. Latin ny. IV. 6. Gör. pótló irod. VII. 2.	18
13	Szalay István rendes tanár, a folyóiratok gondo- zója és az éremgyűjtemény őre	Mathemat. II. 4. IV. 3. VI. 3. VII. 3. VIII. 2. Földr. III. 2.	17
14	Treszkony János rendes tanár, az V. oszt. főnöke, ifj. könyvtár őre V. VI. oszt.	Latin ny. V. 6. Tört. VI. 3. V. 3. III. 4.	16

Vallástanárok.

15. **Petrovics Soma**, ágh. hitv. ev. lelkész. Tanit hetenként 2 órán, azon osztályokban, a melyekben ág. hitv. tanulók vannak.
16. **Pandovics Döme**, gör. kel. lelkész. Tanit hetenként 2 órán az I. osztályban, mert csak ott van gör. kel. vallású tanuló.
17. **Papp Lajos**, ev. ref. körlelkész. Tanit hetenként 8 órán az I—VIII. osztályokban.
18. **Dr. Hoffer Ármin**, izr. lelkész. Tanit hetenként 8 órán az I—VIII. osztályokban.
19. **Kucsera Károly**, róm. kath. segédlelkész. Tanit hetenként 6 órán az I—VI. osztályokban.
20. **Kádár Szilveszter** róm. kath. segédlelkész. Tanit hetenként 2 órán a VII—VIII. osztályokban.

Tornatanár.

21. **Bóna Sándor**, róm. hath. elem. isk. tanító. Tanít tornát a I—VIII. osztályokban hetenként 16 órán.

Rendkívüli tárgyak tanárai.

22. **Dr. Berecz Sándor**, főgymn. rend. tanár. tanít francia nyelvet III—VIII. hetenk. 4 órán.
24. **Krisztiáni István** főgymn. r. tanít szabadk. rajzot III. VIII. hetenként 2 órán.
23. **Incze József**, főgymn. rend. tanár. Tanít gyorsírást III—VIII. hetenként 2 órán.
25. **Dr. László Vilmos**, rendes iskola orvos és egészségtanár, tanít egészségtant VII—VIII. hetenk. 2 órán.
26. **Németh Elek**, ev. ref. elem. isk. tanító. Tanít műéneket III—VIII. hetenként 2 órán.

IV.

Tananyag kimutatása.

a) Rendes tantárgyak.

I. osztály.

Vallás. Az egyes hitfelekezetek megbizottjai által taníttatott hetenként 2 órán.

Magyar nyelv. Olvasmányok: a) prózaiak: Az igazság és hamisság. — Az angyalbárányok. A kerek kő. — A hiú szarvas. — Lehet-e mindenkinek kedvére tenni? — Falusi templom télen. — Tátrai képek. — Arva vára. — Hunor és Magyar. — Attila, Isten ostroma. — A catalaunumi csata. — Attila és Leo pápa. — Attila halála. — A fehér ló mondaja. — Botond. — Phrixus és Helle. — Achilles.

b) *Versek*: 1. A gonosz mostoha. — 2. A szél és a nap. — 3. Pusztán születtem. — 4. A rab gólya. — 5. Halvány katona. — 6. Nyalka huszár. — 7. Hadnagy uram, hadnagy uram. — 8. Téli világ. — 9. Szülőföldemen. — 10. A három fiú. — 11. Kőműves Kelemenné. — A 2. kivételével könyv nélkül is tanulták a verseket.

Nyelvtan: Az olvasmányok alapján a hangtan, mondattan. — A mondatok nemei. Beszéd és mondatrészek. Igeragozás. — A szóösszetétel és szóképzés elemei. A helyesírás főbb szabályai. Két hetenkint 1 iskolai írásbeli dolgozat; összesen: 14.

Tanönyvek: Szinnyei József dr. Iskolai Magyar Nyelvtan és Magyar Olvasókönyv I. rész.

Latin nyelv. Olvasmányok: Schola, Hungaria. De formica et columba. De campo. De populo Romano. De servis Romanis. De diis Romanorum. De Hungariae fluviiis. De Hunnis. De vulpe et corvo. De origine gentis Latinae. De Romulo et Remo. De origine urbis Romae. De Hercule et Caco fabula. Pavo ad Junonem. De terraneola et vulpe. De cervo fabula. De rebus gestis maiorum. Colloquium inter Paulum et Julium. Colloquium inter patrem et filios. Colloquium inter Stephanum, Paulum, Andream. De bello Troiano. De Iphigenia. De auno et mensibus. De ira Achillis.

Nyelvtan. Az olvasmányok alapján a fő- és mellénevek ragozása, mellénevek fokozása, névmások, számnevek, igeragozás. Mondattan: alapvetés. Magyar mondatoknak latinra való fordítása.

Hetenkint 1 iskolai írásbeli dolgozat, összesen: 28.

Tankönyv: Pirchala Imre latin nyelvtana és olvasókönyve.

Földrajz. A magyar korona országainak részletesebb s Európa többi részeinek rövid ismertetése, főtekintettel a természeti viszonyokra.

Tankönyv: Kőrösi Albin Földrajz a gymnasiumok I. osztálya számára.

Mathematika. A tizes számrendszer. A négy számolási művelet egész- és tört számokkal. Időszámítás Mértékek ismertetése. Iskolai írásbeli dolg. száma 15.

Tankönyv: Lutter N. Közönséges számtan.

Rajzoló geometria. A rajzszerek ismertetése. A kocka szemléltetése. A pont és az egyenes vonal. Az egyenes helyzetei. Párhuzamos, metsző és kitérő egyenesek. Távolságok összehasonlítása és a négy alpművelet távolságokkal. A kör, vonalai, ívei és szögei. A szög keletkezése, felosztása, jelölése, mérése és az alpműveletei. Szögpárok. Idomok. Három-, négy- és sok szögek és szerkesztésük. Az idomok szimmetriája, hasonlósága és összeállósága. A görbe vonalú idomok közül a csiga-vonal, az ellipsis és tojásidom szerkesztése. Az idomok területszámítása. Rajzgyakorlatok.

Tankönyv: Mendik Schmidt. »Rajzoló geometria.«

Szépírá. Magyar kis- és nagybetűk. Folyóírási gyakorlása.

Testgyakorlat. Rendgyakorlatokból: a) sorakozás, igazodás, állásból a fordulatok, ütemre az alapjárás meghatározott számú lépésekkel és e nélkül, oldal- és arcsorban, helyben és tovább haladással; b) sornyitás és zárás, mellé- és mögé sorakozás; lépésváltás.

Az alap-, lépő-, keresztezett-, terpeszkedő- és guggoló állásokban: karlendítések, karlökések; törzshajlítások és fordítások; sark-, térd- és lábemelések. 2—8 ütemes szabadgyakorlatok fabotokkal és ezek nélkül.

Társas szabadgyakorlatok: a taliga, hátbölcső, törökkutya, leülés és feltolódás, bakugrás. Futás és játékok.

Szergyakorlatok. Magas-, távol-, számoly- és rohamugrás. Rúdon és kötélén mászás. Vízszintes létrán, gyűrűhintán, korláton és nyújtón kéz-, alkar-, hónalj- és térdfüggésben lab- és kargyakorlatok.

II. osztály.

Vallás. Az egyes felekezetek megbizottjai által tanítottatott hetenkint 2 órán.

Magyar nyelv. Olvasmányok. a) Prózaik; Erdei kunyhó

Falusi udvar. Hogyan fogott a huszár ellenséget? A koldús gyermek. A magyar alföldi pusztá. A Tisza. A Balaton partján. A dobsinai jégbarlang. A Retyezát. A magyar tenger mellék. A kevély császár. A két hű barát. Jótét helyébe jót várj. Leonidas. Nagy Sándor és orvosa. Egy pár papucs. Géza fejedelem megtérése. Szent István király. Korona és kard. Szent László és a kunok. Nándor Fejérvár ostroma. Salamon király és a hercegek. Deák Balázs hőstette. Kálmán és utódai. A magyar keresztes hadjárat. Az arany bulla. A tatárjárás.

b) Költőiek: Szent László füve. A megfagyott gyermek. Kenyér-kő. Diós Győr. — Könyvnélkül: Alkony. A pusztá télen. Búvár Kund. IV. Béla. Isten hozzád. Szüretünk. A gazdag. Éji látogatás. Tavasszal. A rab.

Nyelvtan: Egyes kiszemelt olvasmányok alapján a határozók részletes tárgyalása. Az összetett mondatok. Kéthetenként iskolai írásbeli dolgozat összesen: 14.

Tankönyvek: Szinnyei József dr. Iskolai magyar nyelvtan és Magyar olvasókönyv II. rész.

Latin nyelv. Olvasmányok: De Attilae aedibus. — De equo ligneo. De fraude Sinonis. De incendio Troiae. — De exercitu Romano. — De Ulixé in Ogygia insula morante. De Nausicaa. De Phaeacibus. De Demodoco citharoedo. Ulixes nomen suum aperit. De Ciconibus et de Lotophagis. De Polyphemo. De Acolo, ventorum regé.

Megfelelő magyar olvasmányoknak latinra való fordítása.

Nyelvtan: A névragozás, mellénevek fokozása, névmások, számnevek és rendes igeragozás ismétlése. — A deponens igék, körülírt igeragozás, az ige törzsalakjainak képzése. — Mássalhangzós igetöböl képezett perfectumok és supinumok. A rendhagyó, hiányos és személytelen igék.

Hetenkint iskolai írásbeli dolgozat, összesen: 28.

Tankönyvek: Pirchala Imre Latin nyelvtana és olvasókönyve.

Földrajz. Ázsia, Afrika, Amerika és Ausztrália, főtekintettel természeti viszonyaira.

Tankönyv: Kőrösi A. Földrajz a gymnasiumok II. osztálya számára.

Mathematika. Számolási rövidítések. Viszonyok és arányok. Egyszerű hármasszabály. Százalék számítás. Írásb. dolg. 14. Tank. Lutter N. Közönséges Számtan.

Rajzoló geometria. A sík általában. Pontok, vonalak relativ viszonya a síkhoz. A sík főhelyzetei. Síknak síkhoz való helyzete. Lapszög. Testszög. Testek általában. Egyenes, vegyes és görbe felületű testek. A testek hálójának és asconometrikus képének szerkesztése. A testek szimmetriája, hasonlósága és összeállósága.

A testek fölületének és köbtartalmának szímitása. Rajzgyakorlatok és testek készítése.

Tankönyv: Mendlik-Schmidt: »Rajzoló geometria«.

Szépírá. Német kis és nagy betűk Vajda P. szépírási mintái nyomán Magyar és Német folyóírás.

Testgyakorlat. Tananyag ugyanaz, a mi az első osztályban.

III. osztály.

Vallás. Az egyes hitfelekezetek megbízottjai által taníttatott hetenkint 2 órán.

Magyar nyelv. Olvasmányok: a) Prózái olvasmányok: Egy régi udvarház. A magyar becsületszó. Nagy Lajos és a napolyi hadjáratok. Az első török háborúk. Hunyadi János. Hunyadi László. Matyas király udvara. A mohácsi vész. A görög ember lakása. Athenaei élet. Olympiai játékok. A rómaiak mindennapi élete. Kő, eső, felhő és hó. A tűzokádó hegyek. A földindulás. A könyvnyomtatás feltalálása. Amerika felfedezése. Japán, Egyptom. Az északi sarkvidék lakói.

b) Költőiek: Az elhagyott lak. Családi kör. A jó öreg koresmáros. Kont. Hunyadi, Matyas anyja, Matyas király, Matyas király Gömörben, A tudós, Hymnus, Szózat. E költemények könyv nélkül is.

Nyelvtan: Az olvasmányok tárgyi nyelvtani magyarázata alapján az egész rendszeres magyar nyelvtan. A költői olvasmányok alapján a hangsúlyos verselés megismertetése. Szavalás. Két hetenkint egy iskolai írásbeli dolgozat, összesen 13.

Tankönyv: Dr. Szinnyei József: Rendszeres Magyar nyelvtan és Magyar olvasókönyv III. r.

Latin nyelv. Latin olvasmányok a »Rerum Romanarum liber« című olvasókönyvből: De Romulo, De Numa Pompilio, De Tullo Hostilio, De Tarquinio Prisco, De Servio Tullio, De Tarquinio Superbo, De mutatione reipublicae, De bello Fabiorum, De bello Gallico.

A gyakorlókönyvből részletek az 1—28 fejezet olvasmányaiból magyarból latinra fordítva.

A mondatból: Az alany, allitmány és kiegészítő. A jelző. Az értelmező. A genitivus, dativus, accusativus és ablativus használata. Az infinitivus. Az accusativus és nominativus cum infinitivo. Gerundium és gerundivum. A supinum. A participiumok. Ablativus absolutus. A kijelentő, felszólító és kérdő mondatok.

Iskolai írásbeli dolgozatok — hetenkint egy — összesen 28.

Tankönyvek: Latin nyelvtan. Rerum Romanarum liber. Latin gyakorlókönyv, írta: Pirchala J.

Német nyelv. Olvasmány. Die Schule. Die Familie. Was die Menschen arbeiten. Das Haus. Die Jahreszeiten. Das Vogelnest. Der Morgen. Der Wald. Das Essen. Die Getränke. Der Sonntag. Der süsse Brei. Der Rabe und der Fuchs. Die Geschöpfe der Erde. Seltsamer Spazierritt.

Nyelvtan. A hangtan. Az alaktanból. A főnevek ragozása, a melléknév ragozása és tokozása. A számnevek. A névmások. A teljes igeragozás. A határozók és igekötők. Az előjárók. — Beszélgetések, fordítási gyakorlatok. A szórend.

Kéthetenkint egy írásbeli dolgozat. Ezek száma 14.

Tankönyv: Német nyelvkönyv, írta Endrei Akos I. köt.

Földrajz. A math. és physikai földrajz elemei. Tank. Scholtz A. és Ráth. A. Physikai földrajz.

Történelem. A magyarok története a legrégibb időktől napjainkig. Magyarország és Ausztria politikai földrajza.

Tankönyv: Varga Ottó: A magyarok története.

Mathematika. Összetett hármasszabály. Kamatszámítás. Lerovat és váltó számítás. Középkhatáridő számolás. Arányos osztás. Elegyítés szabály. Linczszabály. Isk. írásb. dolg. száma 15.

Tankönyv: Lutter N. Községes számtan.

Rajzoló geometria. Kisebbitett és nagyobbított mérték. Távolságok mérése és rajzolása. Távolságok viszonya és műveletei. Országutak felmérése. Délvonal meghatározása. Szögek felvétele mérő asztalon. Szögek másolása, szerkesztése és műveletei. Kör, középpontos szög és annak megfelelő ív és húr. Merőleges és párhuzamos egyenesek szerkesztése. Szögpárok. Háromszögek kisebbített képe és szerkesztés adott részek alapján, szögeinek és oldalainak összefüggése. A kör érintője, kerületi és középponti szögének viszonya. Két kör helyzete. A négyszögek kisebbített képe és szerkesztése adott részek alapján. Az idomok centrikus és axialis szimmetriája, hasonlósága, összeállósága. Sokszögek szögeinek összege stb. Nivellálás. Távolságok osztása. A szög párhuzamos szelői. Sokszögek felmérése. Idomok másolása és helyszíni rajzolás.

Tankönyv: Mendlik-Schmidt. »Rajzoló geometria«.

Testgyakorlat. Katonai rendgyakorlatokból: a rendek — és kettős rendekbe fejlődés és szakadozás; kanyarodás oldal — és arczsorban.

Szabadgyakorlatok botok- és súlyzókkal 2—8 ütemre. Kitartó futás. Birkozás meghatározott fogások- és rudakkal.

Társas szabadgyakorlatok. Kettesével taliga, hátbölcső, hármával »holt ember« angyalhordás, a középsőnek átfordulása, négyesével harczijáték. Szergyakorlatok: magas, távol, roham, bak-, ló-, és kötélugrás; nyújtón a fellendülések, függésben lábgyakorlatok, átfordulás és egyszerű forgások. A többi szereken is

a tantervben előírt gyakorlatok vétettek. 100 méter távolságra versenylfutás. Játékok.

IV. osztály.

Vallás. Az egyes felekezetek megbízottjai által tanított hetenként 2 órán.

Magyar nyelv. Olvasmányok: a) Nagyobb költői olvasmány: Arany Toldija. Kisebb költői olvasmányok: Rozgonyiné. A fülemile. Az alföld. A Tisza. A pusztai tél. Jamborság és középszer. Megelégedés. Az igazi bölcs. Pató Pál úr. Vörösmarty epigrammáiból. Wesselényi hamvaihoz. E kisebb olvasmányok könyv nélkül is.

b) Prózai olvasmányok: Mesék, példák, anekdoták. Nagy Lajos hadjáratai és uralkodása. Nándorfehérvári győzelem. A huszti beteglátogatók. Leírások, erkölcsrajzok, jellemzések.

Elméleti rész. A nyelvkincs. A stílus. A stílus nemei és tulajdonságai. A világosság, hangulatosság. A stílus különös tulajdonságai. Verstan: A rythmus. A nemzeti rythmusok. A nemzeti prozódia. A magyar vers és magyar prozódia. Az idegen versforma és prozódia. A leggyakoribb görög versformák. Nyugot-európai versformák. A rim.

Két hetenként írásbeli dolgozat, összesen: 13.

Tankönyv: Dr. Négyesi László stilsztikája és Arany Toldija Lehr Albert magyarázataival.

Latin nyelv. Olvasmányok: a) Prózai olvasmányok: De gente Manlia. De bello Samnitico. De bello Tarentino. De indole ac moribus regis Pyrrhi. De bello Punico primo. Hamilcar novum in Romanos bellum parat. De bello Punico secundo. De Romanorum post pugnam Cannensem magnanimitate. De Q. Fabio Maximo. De Syracusarum obsidione. De caede Archimedis. De P. Cornelio Scipione. De bello Punico tertio. Somnium Scipionis. De legibus Gracchanis. C. Gracchus et L. Piso Frugi.

b) Költői olvasmányok: Lupus et agnus. Ranae regem petierunt. Canis per fluvium carnem ferens. Vacca, capella, ovis et leo. Lupus et gruis. Passer ad leporem consiliator. Cervus ad fontem. Vulpes et ciconia. A tavasz. Az idő hatalma. Gabii capti. Fabii trecenti sex.

c) A gyakorlókönyv magyar olvasmányai alapján az összetett mondatok tana, és pedig a mondatok mellé- és alárendelése; a consecutio temporum, mondatok összevonása, oratio obliqua, szórend. Latin prozódia és metrika; a latin versmérték. A római naptár. Írásbeli dolgozat száma 26.

Tankönyvek: Pirchala Imre: Latin nyelvtan, Rerum Romanarum Liber és Latin gyakorlókönyv.

Német nyelv. Olvasmányok: a) prózaiak: Der Hörnerne Siegfried; Siegfrieds Empfang am Hofe zu Worms; Siegfrieds Verrath und Tod. b) Versek: Der Sänger; Der Alpenjäger.

Nyelvtan. Az alaktan ismertetése. A szóképzés. A teljes mondat. A szóvonzat, praepositíók használata. Összetett mondatok. Szórend. Többszörösen összetett mondatok. Az igeidők és módok használata.

Kéthetenként egy iskolai dolgozat, összesen 14.

Tankönyv: Hoffmann Mór, Német nyelvtan és olvasókönyv, II. rész.

Történelem. Az ókori népek, különösen a görögök és rómaiak története.

Tankönyv: Varga O., Világtörténet I. r. Ókor.

Természetrajz. Chemiai alapismeretek. A természetben és közéletben gyakrabban szereplő ásványok ismertetése alaki, fizikai és chemiai tulajdonságaik szerint. A kőzetek általánosan elterjedt, nevezetesebb fajai. A földtani főbb tényezők. Földünk múltja általános vonásokban.

Tankönyv: Dr. Szerényi Ásványtana.

Mathematika. A betűszámítási 4 alapszámítás egész és tört számokkal. kétagúak négyzete és köbe. Geometriai haladvány. Elsőfokú egyenletek egy ismeretlennel. Arányok és aránylatok. Isk. írásb. dolg. 14.

Tank: Lutter N. Betűszámítás.

Rajzoló geometria. Ellipsis hyperbola, parabola szerkesztése, érintőjük meghatározása. Sík és helyzete. A pont vetülete. Két képsík. Két képsíkon pont, vonal, sík és testeknek orthogonális ábrázolása. Épületek tervrajza. Építésmódok vagy stylusok.

Tankönyv: Mendlik-Schmidt »Rajzoló geometria«.

Testgyakorlat. Tananyag ugyanaz, a mi a III. osztályban.

V. osztály.

Vallás. Az egyes hitfelekezetek megbízottjai által tanított hetenként 2 órán.

Magyar nyelv és irodalom. I. Olvasmányok: a) költőiek: Az olvasókönyvben levő nép- és műballadák, különböző fajú lírai költemények olvasása és könyvnélkül tanítása.

b) Prózai olvasmányok: A tankönyv olvasó részében foglalt beszélgetések; római és magyar levelek; kisebb értekezések és kisebb szónoki művek.

II. Elmélet. Az olvasott balladák alapján a ballada elmélete. Szerkesztéstan: Az elrendezés a különféle írásművekben. A feltalálás. A mű eszméje. Inductio, deductio: meghatározás, részelés, felosztás, feltalálás a rábeszélő előadásban.

Havonkint egy írásbeli házi dolgozat, összesen 9.

Tan könyvek: Magyar Balladák, magy. Greguss Ágost és Bóth Zsolt. Dr. Négyesi László: Szerkesztéstan.

Latin nyelv. a) **Próza i olvasmányok:** Livius XXI. könyve némi kihagyásokkal. Az olvasmány kapcsán a rómaiak politikai, hadi és vallási életének ismertetése. Livius életrajza.

b) **Költői olvasmányok:** Horatius: Búcsúdál Vergiliushoz. Quintilius halálára, Él az idővel, A falusi élet dicsérete Ovidius: A költő önéletrajza. Két hetenkint egy isk. dolgozat.

Tan könyvek: Bartal-Malmosi: Livius XXI. és XXII. könyve. Pirchala Imre: Anthologia Latina.

Görög nyelv. a) **Olvasmányok:** Az erényről. A dicsőségről. A thermopylaei csata. Az istenről. A valódi gazdagság. Az értelemről. A hazáról. Sokratesről. Jasonról. A hellenek isteneiről. Makedoni Fülöpről. Nagy Sándorról. Kyros beszéde fiaihoz. Parabeszd (Sokrates és Kriton közt). A perzsa háborúk. A lakedaemoniaiak neveléséről. Xerxes és Artabanos. Hogyan szűnt meg a zsarnokság Athénben. Lysias szónok beszéde Sokrates érdekében. Sisyphusról. Sándor megszegyeníti a makedonokat. Elmés mondások, gnómák, rövid elbeszélések. Megfelelő olvasmányoknak magyarból görögre való fordítása.

b) **Nyelvtan:** Hangtan; névragozás; mellékevek fokozása; határozók képzése; névmások; számnevek; az O végű igék ragozása.

c) **Írásbeli iskolai dolgozatok:** magyarból görögre. Számuk 14. **Tan könyvek:** Maywald József dr. görög nyelvtana s olvasó és gyakorlókönyve.

Német nyelv. **Olvasmányok:** a) prózaiak: Platā im peloponnesischen Kriege. Kaiser Karl V. — Goethe's Kinderjahre (Aus Goethe's Dichtung und Wahrheit).

b) **Költőiek:** Herder Cid — románczaiból az 1—9, 15, 22, 28, 29, 31, 36, 48, 52, 66, 67, 69.

Az olvasmányok alapján az egyes stílusfajok ismertetése, A románcz természetének magyarázata. A Cidrománcokkal összefüggő irodalomtörténeti kérdések.

Nyelvtani ismételések.

Havonként iskolai írásbeli dolgozat; összesen 9.

Tan könyvek: Heinrich Gusztáv: Német tan- és olvasókönyv I. kötet. — Herder Cid-románczai, magyarázta Heinrich Gusztáv.

Görög pótló. Szemelvények a magyar prózairókból. Kármán: Urania. Kazinczy és Berzsenyi levelezése. Kölcsey emlékbeszédei Kazinczy és Berzsenyi fölött, a magyar nyelv ügyében. Salamontól a Hunyadiak kora.

Költői olvasmányok: Egy ledólt diófához. Egy igaz magyar ruhába öltözött leánynak képéről A lélek halhatatlansága. Ajánlás Kazinczy Ferenczhez. A magyarokhoz. A felkölt nemességhez.

Az olvasott írók rövid életrajza és irodalmi méltatása.

Thukydides életrajza, műve kiválóbb részleteinek különös méltatása.

A görög államrégiségek áttekintése.

Tan könyvek: Dr. Jancsó B. »Magyar irodalmi olvasmányok«. Szilasi M. »Szemelvények Thukydidesből«. James Gow »Görög államrégiségek«.

Történelem. A római császárságnak, továbbá a római birodalom területén alakult államoknak története 1492-ig.

Tan könyv: Varga Ottó Világtörténet. II. r. középkor.

Természetrész. A növények külső tagoltságának ismertetése élő példakon. Linné seregei. A növények szervezete és életfolyama főbb vonásokban. A tárgyalt növények csoportosítása a természetes rendszer szerint, kapcsolatban a rokonságban álló nevezetesebb ipari és gazdasági növények ismertetésével. A növények földrajzi elterjedése.

Tan könyv: Dr. Sztényi Növénytana.

Mathematika. Első fokú egyenletek két és több ismeretlennel. Hatványozás. Gyökfejtés. Számítási haladvány. Másodfokú egyenletek. A planimetria főtételei. Isk. írásb. dolg. száma: 9.

Tan könyv: Lutter N. Betűszámítás és Mértan.

Görög pótló. Szabadkézi és geometriai rajz. Stilizált levelek és virágok, görög, arab és középkori (román, góth) sík diszitményelemek, szalagdiszkek rajzolása egyszerű színezéssel, Várdy-féle fali minták után. Aquarelle gyakorlatok táj és virág lapminták után.

Testgyakorlat. Rendgyakorlatok: a) a szakasz felállítása állásból és menet közben; arc és szárny változtatása; húzódás; rendek és kettős rendek alakítása, mozdulatai és átalakítása; fejlődés rendekből és kettős rendekből; b) tornászati rendgyakorlatok.

Szabadgyakorlatok: 4 és 8 ütemes taggyakorlatok vasbotok és súlyokkal. Kitartó futás. Versenyfutás 150 méter távolságra. Birkózás tetszésszerű fogással nyaktól a csipőig.

Szergyakorlatokból: az ugrás különféle nemei meghatározott elugrások és testfordulattal. Gyakorlatok hajlított és fesztámban, lovon, nyújtón, gyűrűhintán, létrán és korláton. Rudakon és kötélén mászás a lábak segélye nélkül. Szabad- és labdajátékok.

VI. osztály.

Vallás. Az egyes hitfelekezetek megbizottjai által tanított hetenként 2 órán.

Magyar nyelv és irodalom. Költői olvasmányok: Shakespeare Coriolanusa és Molière Tudós női. Próza i olvasmányok. Székely

István Magyar krónikájából. Heltai 3. Magyar krónikája. Salamon Ferencz műveiből. Pitt beszéde a rabszolgakereskedés megszüntetése ügyében. Perikles beszéde. Deák F. beszéde a felirati javaslat tárgyában. Kölcsény védelem P. J. számára.

T a n a n y a g: A dráma elmélete. A prózai műfajok elmélete. A történetírás története és elmélete. A szónoki mű elmélete, tárgya, szerkezete, előadása és szónoklat története

T a n k ö n y v: Shakespeare Coriolanusa Petőfi S. fordításában. Molière Tudós női, Arany László fordításában. Góbi Imre Rhetorikája.

Latin nyelv. **P r ó z a i o l v a s m á n y:** Sallustius, De bello Iugurthino 1—4; 17—19; 32—56; 63; 84—85. c. Költői: Vergilius, Aeneisének II. VI. éneke.

Írásbeli dolgozat kéthetenként 1, összesen 14.

Tankönyv: Bartal-Malmosi: Sallustius: De bello Iugurthino. Pirchala: Vergilius Aeneise.

Görög nyelv. **O l v a s m á n y o k** a gyakorlókönyvből: Xenophon élete. Az Anabasisból az összes görög s néhány magyar szövegű szemelvény. A Memorabiliakból: Sokrates nézete az istenekről. Nem a kincsben van az élet boldogsága. Herakles a valóúton. A gyermeki kegyeletről. A barátság becséről. Az alapos előképzettség szükségességéről. A testgyakorlás fontosságáról. A nevelés és oktatás szükségességéről.

Nyelvtanból: Az alaktan teljes befejezése. A mondatanból: Alany, állítmány s jelző egyeztetése. A nominativus, genitivus, dativus és accusativus használata. A praepositíók alkalmazása.

Iskolai írásbeli dolgozatok száma 13, kéthetenként 1—1 dolgozat magyarból görögre.

Tankönyvek: Maywald J. görög nyelvtana és gyakorlókönyve Xenophonból.

Német nyelv. **K ö l t ő i o l v a s m á n y o k:** Lenore. Das Lied vom bravem Manne. (Bürgertől.) Der Fischer. Erikkönig. Der Sänger. Der Schatzgräber. Legende vom Hufeisen. Die Bürgschaft. (Göthétől.)

Prózai olvasmányok: Siegfrieds Drachenkampf. (Uhlandtól.) Die Schlacht vor Raben. (Uhlandtól.) Arion. (Novalistól.) Die heilige Elisabeth. (Witzscheltől.) Die Lebenszeit. (Grimmtől.) Die Geschichte von den drei Ringen. (Boccacciotól.)

Ezen olvasmányok alapján: az elbeszélés, leírás és elmélkedés elmélete.

A ballada és románc fejlődési története a német irodalomban. Havonként egy írásbeli dolgozat.

Tankönyv: Német balladák és románczok, magyarázta Heinrich G. I. r. — Heinrich G. német tan- és olvasókönyv II. r.

Görögpótló irodalom. I. Szemelvények a régibb elmélkedő, szónoki és történeti irodalomból: Mindszenty Gábor naplója; Szalárdi krónikájából: Bethlen Gábor uralkodása; Ruina exercitus Transsylvanicus; gróf Bethlen Miklós önéletírásából: A leopoldi diploma előzményei; Apollon Metamorphosisából: A vendégségről; Emlekezetes lakodalom; Mikes Törökországi leveleiből; Zrínyi: A török áfium ellen való orvosság; Pazmány prédikációiból: Mely üdvösséges a magunk ismerése; Horváth Mihály: Fráter György meggyilkoltatása; Pauler Gyula: Zrínyi Miklós jellemzése. Az olvasott írók életrajza és méltatása.

II. Homeros Iliasából. Achilles haragja; Thetis az Olymposon; Alexandros és Menelaos parviadala; Pandaros frigszegése; Diomedes vitézkedése; Diomedes megsebesíti Arest; Hektor és Andromache; Hektor és Aias mérközése; a trójaiak sikere; követség Achillesnél; Agamemnon vitézkedése; Patroklos harca és halála; Achilles pajzsa; Hektor halála; Hektor kiváltása. Az Odyssejából: Az istenek gyűlése; Athene Telemachosnál; Telemachos és a kérők; az ithakaiak gyűlése; Odysseus Kalypsónál és a tengeren; Odysseus és Nausikaa; Odysseus elbeszélése Alkinoosnál; Odysseus megtérése Ithakába; Odysseus Eumaiosnál; az ijjverseny; a bosszú; a házastársak; az öreg Laertes; kibékülés. A görög élet, művészet, vallás és irodalom rövid ismertetése.

Írásbeli dolgozatok száma 3.

Tankönyvek: Jancsó: Magyar irodalmi olvasmányok II. r. — Csengeri: Homeros Iliasa; Gyomlay: Homeros Odysseiaja.

Történelem. Az ujkori államok története Amerika fölfedezésétől napjainkig.

Tankönyv: Varga Ottó: Világtörténet. III. r. Ujkor.

Természetről. Az állatok és szerveik leírása általában. A szervek berendezése alapján a típusoknak és osztályoknak, úgyszintén a főbb rendeknek azon alakjai, melyek az emberrel bizonyos viszonyban vannak, vagy a természet háztartásában szerepelnek.

Tankönyv: Paszlavszky J. Az állattan kézikönyve.

Mathematika. Negatív és törtkitevőjű hatványok. Számrendszerek. Logarithmus. Síkháromszögtan. Isk. írásb. dolg. 9.

Tankönyv: Lutter N. Betűszámítás és Mértan.

Görög pótló. Szabadkézi és geometriai rajz. Renaissance díszítményi elemek és ornamentek. Görög, arab, persa, német és francia renaissance műszaki jellegű tárgyakat ábrázoló ékítményes lapminták. Egyszerűbb fejrészolás kevés árnyékolással.

Testgyakorlat. Tananyag ugyanaz a mi az V. osztályban.

VII. osztály.

Vallás. Az egyes hitfelekezetek megbízottjai által tanított hetenként 2 órán.

Magyar nyelv és irodalom. I. Olvasmányok: a) az olvasókönyvből dalok, ódák, elegiák, szatírák epigrammák; epikai olvasmányok, balladák, novellák, regés példázó és festői elbeszélések; drámai részletek.

b) »Bánk-bán« tragédia Katona Józseftől.

c) Széptani értekezések.

II. Elméleti részek: Az írásművek osztályozása. A lírai, epikai és drámai költészet tárgyalása.

Havonként egy írásbeli házi dolgozat.

Kézírónyelvek: Poetika. A költői műfajok ismertetése, írta Góbi J. Katona Bánk bánja, Péterfi Jenő magyarázatával.

Latin nyelv. Prózaolvasmány: M. Tullii Ciceronis De imperio Cn. Pompeii oratio; Orationum Philippicarum I. II.

Költői olvasmány: a tanulók közt házi feldolgozásra kiosztva Vergilius Aeneisének V. és VIII. éneke.

Római régiségtan: Róma topographiája; az alkotmány fejlődése; törvénykezés; vallási régiségek.

Cicero élete és működése.

Két hetenként írásbeli dolgozat magyarból latinra, összesen 14.

Tanulónyelvek: Dávid István: Ciceronis orationes selectae; Pirchala Imre: Vergilius Aeneis; Wagner-Horváth: Római régiségek.

Görög nyelv. Prózaolvasmány Herodotosból: Solon és Kroisos, Kroisos bukása, Dareios Skythiában, a marothoni thermopylaei, salamiszi ütközet.

Költői olvasmány: Homeros Odysseiájából: I. 1—325. V. VI. tüzetesen; XI. 1—233, XIV. 1—198. cursive olvasva.

A homerosi kérdés. Az Odysseia tartalma és szerkezete. Herodotos életrajza. Homeros és Herodotos nyelvjárása. Mondattan.

Írásbeli dolgozatok két hetenként, felváltva görögből-magyarra és magyarból görögre, összesen 13.

Német nyelv és irodalom. A német epikai költészet rövid ismertetése, főtekintettel »Hermann und Dorothea«-ra. Goethe élete és működése német nyelven, Hermann und Dorothea tartalmi ismertetése német nyelven és abból I—VI. énekig fordítás. Közben a grammatika szintén német nyelven. Schiller élete és működése németül, »Tell Vilmos« tartalmi és tárgyi ismertetése németül és az I—III. felvonás fordítása.

Havonként egy iskolai írásbeli dolgozat.

Tanulónyelv: Heinrich G. Deutsches Lehr- und Lesebuch.

Görög pótló irodalom. Magyar irodalmi olvasmányok, görög irodalom és művelődéstörténet.

Olvasmányok. a) Szemelvények Balassi Bálint költeményeiből. Gyöngyösi, Kisfaludy Sándor, Csokonai Vitéz Mihály műveiből és a kurucz dalokból.

b) Aischylos Agamemnonja; Sophocles Antigonéja és Euripides »Iphigeneia Aulisban« c. tragédiája.

Elmélet: a tárgyalt magyar költők élete. A görög irodalom történetéből a klasszikus költészet a legrégibb időktől Nagy Sándorig. A lantos és drámai költészet.

Tanulónyelvek: Jancsó B. Magyar irodalmi olvasmányok a VII. oszt. számára. Schill Salamon Görög irodalom története.

Politikai földrajz. Jelenünk politikai, társadalmi és gazdasági életének alakulása. Európa s Amerika államainak politikai földrajza.

Tanulónyelv: Varga O., Politikai földrajz.

Mathematika. A másodfokú egyenletek elmélete. Sorok. Kamatos kamat számítás. A stereometria főtételei. A gömbháromszög tan 4 alaptétele. Isk. írásb. dolgozat 9. Tank. Lutter N. Betűszámítás és Mértan.

Fizika. Méchanika, akusztika optika.

Tanulónyelv: Dr. Abt Antal »Fizika.«

Görög pótló. Szabadkézi és geometriai rajz. Diszitmények architektónikus ismertetésekkkel. Az emberi fej rajzolása a részek arányának magyarázatával. Gipsz mellszobrok rajzolása és árnyékolása.

A térelemek orthogonális ábrázolása. A pont és egyenes ábrázolása egy és két képsíkon (négy térszínben) Az egyenes képsík hajlásszögének meghatározása. Két egyenes relatív helyzetének ábrázolása. A sík helyzete és hajlásszöge a képsíkhöz. Síkok metszési élének meghatározása. Síkidomok ábrázolása. Síkok viszonylagos vonatkozása. Ugyanezeknek árnyékszerkesztése.

Tanulónyelv: Hornischek Henrik »Ábrázoló geometria.«

Testgyakorlat. Állások mint a szabadgyakorlatokhoz való kiindulás alkalmas helyzetei Birkózó szabadgyakorlatok szabadon választott és meghatározott fogásokkal. Összetett szabadgyakorlatok súlyzók és vasbotokkal.

Katonai rendgyakorlatok a tantervben meghatározott §§-ok alapján. Tornászati rendgyakorlatok a sortestek felállításához. Szergyakorlatokból; magas és távolugrás deszkáról és anélkül; roham-, lö-, bak- és rúdugrás. Gyakorlatok rézsutos és vízszintes létrán és póznákon. Korláton, gyűrűhintán, lovon és nyújtón a fellendülések, hintázások és mérlegeken kívül, szigorúan a középiskolai utasítások szerint azok vétettek, melyek az iskolai tornázás anyagát képezik.

Kötélhúzás; súlydobás, versenyfutás 200 méter távolságra; labdajáték.

VIII. osztály.

Vallás. Az egyes hitfelekezetek megbízottjai által taníttatott hetenként 2 órán.

Magyar nyelv és irodalom. a) Olvasmány: Megfelelő szemelvények a kézi könyvből és a jelesebb írókra vonatkozó tanulmányokból.

b) Tananyag: A magyar nemzeti irodalom története, a kiválóbb írók részletes tárgyalásával.

Havonkint egy írásbeli házi dolgozat.

Kéziratok: Beóthy Zsolt: A magyar nemzeti irodalom történetének ismertetése. I. II. kötet.

Latin ny. Költői olvasmány: Horatius ódáiból: I. 1. 3. 4. 10. 12. 14. 18. 20. 21. 22. 24. 34. 37. II. 2. 3. 7. 10. 13. 18. III. 1. 2. 3. 30. IV. 3. 7. Epod. 2. 7. Satir. I. 6. 10. Epist. I. 4. 10. — A tanulók közt házi olvasmányul felosztva: Od. I. 2. 5. 6. 7. 8. 9. 11. 15. 16. 19. 23. 27. 30. 31. II. 14. III. 5. 6. 16. 25. Epod. 13. Satir. I. 1. 5. 9. Epist. I. 2. 5. 8. 9. 11. 12. 14. 16.

Prózai olvasmány. Tacitus Annaleséből: Augustus, Tiberius, Tiberius halála, Nero, A római tüzvész és a keresztények. Agriolából: 44—46. fejezet.

A római irodalom története. Két hetenkint írásbeli dolgozat magyarból — latinra, számuk 13.

Tankönyvek: Bartal Malmosi: Horatii Opera omnia; Dávid-Pozder: Tacitus műveiből való szemelvények; Wagner-Horváth: Római régiségek és irodalomtörténet.

Görög nyelv. Költői olvasmány: Homer Iliasából az I. könyv egészen; a XXII könyvből 1—165, 248—366, 416—450, 460—467, 475—515.

Prózai olvasmány: Platon szemelvényeiből Sokrates védekezése kivonatilag. Ezzel kapcsolatban a görög philosophiai rendszerek történeti fejlődése.

Az ókori görög irodalomtörténet áttekintése.

Kéthetenkint iskolai írásbeli dolgozat magyarból görögre és megfordítva, összesen 12.

Tankönyvek: Csengeritől Homeros Iliasa, Szamositól Platon műveiből szemelvények.

Német nyelv és irodalom. A német irodalom rövid vázlata német nyelven. A német irod. felosztása. A pogánykor. A goth bibliafordítás. A pogánykor költészete. Ófelnémetkor. A középkor jelentékeny epikus költői. A minnesängerek, A népeposz: Niebelungenlied, Kudrun, A XVIII. század. Klopstock, Wieland, Lessing, Herder, Schiller, Goethe.

Olvasmányok: Iphigenia auf Tauris. Havonkint egy iskolai írásbeli dolgozat.

Tankönyv: Heinrich G. Deutsches Lehr- und Lesebuch III. r.

Görögpótló irod. olvasmányok. Széchenyi: »Hitel«-jéből. Kölcsey F., Országgyűlési naplójából. Bárány Eötvös: Reformjából. Platon: Sokrates védekezése. Politeiából: Az állam keletkezése. A tökéletlen államformák. Aristoteles Ethikájából. A boldogságról. Az erkölcsi beszámításról.

Irodalomtörténetből: A görög prózai irodalom története.

Tankönyvek: Jancsó B., Magyar irod. olvasmányok. Alexander: Platon és Aristoteles. Schill: Görög irodalomtörténet.

Történelem. Magyarország s a magyar nemzet története az ősidőktől 1848-ig, tekintettel a műveltségi állapotokra, a királyi hatalom s alkotmányosság kilejtésére, a közigazgatás, a honvédelem, pénzügy s úrbérség fejlődésére. Kütfők.

Tankönyv: Varga Ö., A magyarok oknyomozó története.

Bölcsészett. 1., Psychologiai. A lelki jelenségek főbb csoportjai. Testi érzékenység. Ertelem, erkölcsi érzelmesség, akarat. Az emberi természet kettőssége.

2. Logika. A logika feladata. Módszer, analysis és synthesis. Deductiv és inductiv módszer. Történeti kritika. Az egyes tudományok módszere.

Tankönyv: Joly H. Philosophiai propaedeutika.

Mathematika. Permutatio. Combinatio. Variatio. Binomialis együtthatók. A matematika főbb tanainak ismételése. Isk. írásb. dolgozat. 8.

Tankönyv: Lutter N. Betűszámítás és Mértan.

Fizika. Kalorika, az anyag szerkezete, elektrika; a kosmografia elemei.

Tankönyv: Dr. Abt Antal »Fizika«.

Görög pótló. Szabadkézi és mértani rajz. Emberi fejnek, alaknak, továbbá a kéznek és labának rajzolása jeles módon készült lapmintákról és gipsz mellszobrokról, megfelelő magyarázattal.

Szögletes és gömbölyű testek (kocka, hasáb, gúla, kúp, henger, négylap, nyolczlap, tizenkétlap és húszlapú szabályos testek és a gömb) egyszerű orthogonális ábrázolása, a saját és vetett árnyékának meghatározása. Síkmetszések. Képsík transformatio stb. Az előadottak rajzban való előállítás.

Tankönyv: Hornischek Henrik »Ábrázoló geometria.«

Testgyakorlat. Tananyag ugyanaz volt, ami a VII. osztályban.

(b) **Rendkívüli tárgyak.****I. Francia nyelv.**

Kezdők csoportja: Segédigék. Declinatio. Conjugatio. Névmas. Számnév. Olvasmányok francziából magyarra a nyelvtani szabályok begyakorlására.

Haladók csoportja: Rendhagyó igék begyakorlására vonatkozó összefüggő olvasmányok.

Tankönyv: Bartos Chovánscák, Francia nyelvtan I. és II. r.

2. Szabadkézi rajz.

A tanítás két részre oszlott. Az I. csoportban (III. és IV. oszt.) kezdetben tömeges, táblára előrajzolt egyszerűbb vonal kombinációk négyzetben és köríves kombinációk. Később meander összetettebb alakzataiban hullám, kigyó-, csigavonalak és kombinációk. Diszitményi alakban, kapcsolatban a stilnek és stilizálásnak a növendékek felfogásához mért magyarázatával. Stylizált levelek és virágok, fonadék diszek, levél- és virágszalagok egyszínű (monochrom) és sokszínű (polychrom) előállítás. Egyszerű domború (gypsz) ékítmények árnyékolt rajzolása.

A II. csoportban (V.—VIII.) a stylizálásnak összetettebb módjai. A gazdagabb monochrom és polychrom sík ékítmények rajzolása és festése. Emberi fejrészeknek és fejeknek, továbbá a kéznek és lábnak rajzolása jeles modorban rajzolt lapmintákról, megfelelő magyarázattal kísérve, czeruzával, szénrel és krétával árnyékolva. Ugyancsak remekkorbeli mellszobrok rajzolása contourban, majd árnyékolva. Végül a jelesebbekkel aquarelle gyakorlatok jelesebb tájképek és virágkombinációkat tartalmazó lapminták után.

3. Gyorsírás.

Kezdők csoportja. Levelező írás. Hetenkint 1 óra.

Haladók csoportja. Vitairás. Hetenként 1 óra.

Kézi könyvek: Forrai Soma: A magyar gyorsírás tankönyve. I. II. rész.

4. Müének.

A III—VII-ik osztály énektanulásra jelentkező tanulóiból férfi-kar és vegyes kar alakíttatván, — a férfikar — a Szózatot, Hymnus-t, Viharban, Fehér galamb, Erdő erdő, Ég a kunyhó című, illetve kezdetű három férfihangra kidolgozott kardalokat — a vegyes kar pedig a Magyar király Hymnust, a kürt szavát, a

Gúnydalt a XVIII-ik századból, a Tornaindulót és a Nemzeti indulót tanulta heti 2 órán. Az énekkar résztvevett az intézet által rendezett összes iskolai ünnepélyeken.

5. Egészségtan a VII. és VIII. osztályban.

Bevezetés. A táplálkozásról, a tápláló anyagok, fontosabb élelmi szerek, és azok hamisításának megismerése, italok, jó és rossz ivóvíz, egészségre ártalmas edények.

Lakásról: Egészséges és egészségtelen talaj, talaj-víz, egészséges építkezés, lakószoba. Szellőzés különböző módjai, fűtés különböző módjai, világítás, árnyékszékek, csatornák.

Kórházak, iskola, szegényház.

A munkáról és foglalkozásról, műhely, gyár.

A test ápolásáról: ruházat, izmok gyakorlása és fejlesztése, tüdők, szemek, hajzat, fogak, körmök ápolása, pihenés, alvás, betegek ápolása

Vörös kereszt céljáról és munkálkodásáról.

Fertőző betegségekről, járványok, köztisztaság, fertőtlenítés.

Himlő védoltas, vörheny, kanyaró, foltos hagymáz, hökhurut, roncsoló toroklob, sebfertőzés, trachoma, tüdővész, hagymáz, kolera, gyermekek bélhurutja, váltóláz, veszettség, lép-fene, takonykór, allatok gümőkórja, elősdiék.

Az élet véletlen veszedelme, életmentés, sérülések, ficamodás, csonttörések, sebesülés, önkéntes vérzések, eszmélet veszítés, nap-szúrás, megfagyás, villamsújtás, fulladás, akasztás, megfojtás, vízbe fulladás, fulladás szénsavas levegőben, szénoxidos levegő, mérgezések, maró mérgek, általános ható mérgek, mérges növények, mérges gombák. Szabad előadás Dr. Fodor József Egészségtan című könyve szerint.

Írásbeli dolgozatok a magyar nyelvből.

V. osztály.

1. Szilágyi és Hajmási című népballada összehasonlítása Vörösmarty hasonló című balladájával.
2. Kisfaludy Károly Álmatlan király című balladájának át-dolgozása prózába.
3. Az ősz, mint a hervadás képe (leírás).
4. Mivel tartozunk szüleinknek? (értekezés Sokrates nyomán).
5. Pókainé című ballada értelmezése.
6. Az ifjúkor az élet legszebb ajándéka, (elmélkedés).
7. Arany János, Török Bálint című balladájának tartalma prózában.
8. Berzsenyi Dániel, A magyarokhoz c. költeményének tartalma és verstani sajátosságai.
9. Elmélkedés a szavak felett; »Fájdalom a boldogságnak egyik alkatrésze« (Greguss Agost Fájdalom című tanulmánya alapján).

VI. osztály.

1. Az iskolai év kezdete. (Elmélikedés).
2. Shakespeare »Coriolanus«-ban, Coriolanus jelleme.
3. Volumnia, Virgilia és Valéria összehasonlító jellemzése.
4. Shakespeare »Coriolanus« egyes felvonásainak magyarázata. (A tanultak alapján).
5. Historia est magistra vitae. (Fejtegetés).
6. Honnan meríti a történetíró művének anyagát?
7. Miben egyeznek meg és miben különböznek egymástól a görög és római történetírók?
8. Egy szabadon választott színműnek ismertetése.
9. Emlékbeszéd csatában elesett hősök felett.

VII. osztály.

1. A dal és óda alanyi és tárgyi feltételei, szépbeli formái.
2. A lyrai és epikai költészet alanyi, tárgyi és szerkezetbeli különbsége, szabadon választott példák alapján.

3. Vörösmarty »Szózat«-ának poetikai analysise.
4. Az ősz, a mulandóság képe. (Költői leírás.)
5. A felfedezések jelentősége. (Értekezés.)
6. Ágnes asszony és Kund Abigél összehasonlító jellemzése.
7. Vörösmarty »Szép Ilonka«-jának esztetikai méltatása.
8. Gondolatok egy nagy ember halálakor. (Elmélikedés)
9. Az eposzi és drámai hős. (Értekezés.)

VIII. osztály.

1. Műveltségi viszonyaink az Árpád-házbeli királyaink alatt.
2. A pályaválasztásról.
3. A nemzeti irodalom tanulmányozásának haszna és fontossága.
4. Mi az oka, hogy Ányos Pál költészete nem hagyott maga után mélyebb nyomokat?
5. Magyarország irodalmi s politikai helyzete Kármán fel-lépéseig.
6. Himfy szerelmei és a Lilla dalok.
7. Vörösmarty mint lírikus.
8. A Toldi monda.

V.

Ifjúsági körök.

Ifjúsági önképzőkör.

Az intézetben fennálló »Horváth Mihály önképzőkör« a jelen iskolai évben is folytatta működését, Dr. Á g h L a j o s rendes tanár vezetése alatt.

Az alakuló közgyűlés 1898. szeptember hó 25-én tartatott, melyen a kör tisztviselőit megválasztotta. Beiratkozott a kör tagjaul 24 rendes és 42 pártoló tag.

Az év folyamán tartott a kör, az alakuló és zárógyűlésen kívül, 14 rendes s 1 rendkívüli gyűlést és február 11-én a kör alapítókéjének és részben a megalakítandó »ifjúsági segítő egyesület« javára, a szentesi városi színházban koncertet.

A rendes gyűlések tárgyát, folyóügyeken kívül, a tagok dolgozatainak s ezek bírálatainak felolvasása, rögtönzött megvitatása; szavalatok, szabadelőadások és ezek megbírlása képezte.

Az év lefolyása alatt összesen 70 dolgozat érkezett be, nem számítva az ezeknek megfelelő bírálatokat. És pedig 33 értekezés, 10 elbeszélés, 3 leírás, 22 költemény és 2 műfordítás.

A munkásság fokozására kétszer tűzött ki a kör pályadíjakat; de az elsőnek nem volt nagy eredménye, annál jobban sikerült a második. Az első pályázat lejártával csak a költeményeknél adta ki a kör a második díjat, mely 2 forintot. Öreganyám jegygyűrűje cz. lyrai versével Purjesz Lajos VIII. oszt. tan. nyerte el.

A második pályázatnál, mivel úgy a VII-dik, mint a VIII-ik osztály részére más és más pályakérdéseket tűzött ki a kör, külön díjak is voltak. Az értekezéseknél a VII. oszt. részére kitűzött első díjat (10 kor.) Klein Sámuelnek: *A hazát nagygyá csak fiainak önfeláldozó szeretete teheti* című értekezése, a második díjat (8 kor.) Dömsödi János nyerte el: *A tragikum és komikum főbb különbségei* cz. dolgozatával. AVIII. osztályú tanulók közül az első díjat (10 koronát) Purjesz Lajos nyerte el a *II. József kora és eszméi* című érte-

kezésével; a második díjat (8 koronát) kettőt adott ki az önképzőkör, melyek közül az egyiket Kádár Lajos: *»Kazinczy hatása«*, a másikat, Szathmáry Dezső: *»A negyvennyolczas eszmék hatása Magyarországra fejlődésére«* cz. értekezésükkel nyerték el.

Műfordítással az első díjat (6 koronát) Kádár Lajos VIII. oszt. tan. németből fordított *»Egykor és most«* cz. verssel, a második díjat (4 koronát) Szathmáry Dezső VIII. oszt. tan. *»A végítélet trombitája«* cz. szintén németből fordított prózával nyerte el.

A beérkezett költemények közül első díjat (6 koronát) Purjesz Lajos VIII. oszt. tanulóknak *»A doktorék ablakában«*, másik díjat (4 kor.) Klein Sámuel VII. oszt. tanulóknak *»Szeretet«* cz. költeménye nyert.

Két ízben rendezett a kör szavalati versenyt. Az első versenyen komoly szavalattal első díjat (3 kor.) Purjesz Lajos VIII. oszt. tan., második díjat (2 kor.) Böszörményi Jenő VIII. oszt. tan. nyerte el, ki e jutalmat az önképzőkör könyvtára részére ajándékozta. Vig szavalattal az első díjat (3 kor.) Böszörményi Jenő, a második díjat (3 kor.) Kádár Lajos nyerte el. A második versenyen komoly szavalattal az első díjat Böszörményi J. (5 kor.), a második díjat (3 kor.) Purjesz L. nyerte el. Vig szavalattal első díjat (5 kor.) Kádár Sándor VI. oszt. tan. nyerte. A második díjat nem adta ki a kör.

Dolgozataikkal kitüntek még a következő rendes tagok: Böszörményi Jenőnek *»Mit csodálunk Petőfiben?«* cz. értekezését a kör érdemkönyvbe írással jutalmazta. Dicséretet kaptak: Szathmáry Dezső *»Elmélkedés az iskolai év elején«* és *»Nemzeti ünnepeink«* cz. két dolgozata; Purjesz Lajos Tompa *»A madár fiaihoz«* cz. allegorikai fejtegetésével; Szova Józsefnek *»Homeros«*-ról és *»A szathmári béke előnyei és következményeiről«* szóló értekezései; Falábu Jenő *»Balassi Bálint és költészei«*; Rózsa Károly; *»A lyrai költészet fejlődése és főbb képviselői«*; Kulcsár Mihály *»Magyarország politikai nagysága Nagy Lajos alatt«*; Gál Arthur *»A gölyárhoz«* cz. elegia fejtegetése; Beszédes Gyula *»Brutus és Cassius jellemzése«* cz. értekezése.

Az elbeszélések közül dicsérettel jutalmazta a kör Lővi Jánosnak *»A koldus«* és *»Péter gazda balesete«* cz. elbeszéléseit; továbbá Klein Sámuelnek *»Tekintély«* és Szathmáry Dezsőnek *»Egy baleset«* cz. dolgozatát.

A költemények közül érdemkönyvbe írással jutalmazta a kör Purjesz Lajosnak: *»Ne dobjatok követ rám«, — »Merengés«, és »Dalok«* cz. három versét. Dicséretet kapott Kádár Lajosnak, *»Kis hamis«* és Purjesz Lajosnak *»Meghalt a falunak«* és *»Temetőben«* cz. két verse.

Elismerésben számos dolgozat részesült.

A versenyszavakatokon kívül egyes gyűlések alkalmával is léptek fel a tagok közül többen költemények elszavalásával. Bemutattak 23 szavaltot s ezek közül dícsértet kapott Purjesz Lajos 3 szor s Kadar Sandor egyszer. Elismerést kapott Klein Samuel 3 szor, Szova József egyszer.

Meghonosítottuk önképzőkörünkben a szabadelőadást is. Melyben kitüntek: Böszörményi Jenő »A szereletről«, Kadar Lajos »A 48-as eszmékről« és Lövi János »A vonzásról« cz. szabadelőadásaikkal.

A kör saját pénztárából járatta: a Tanulók Lapját az Új Időket, a Vasárnapi Ujságot füzetekben, a Magyar Nyelvört és a Műcsarnokot.

A kiadások a tagsági díjakból és a »Szentés Vidéki« takarékpénztár 10 frtot tevő adományából nyertek fedezetet.

2 Gyorsírókör.

Az ifjúsági gyorsírókör 1898. október hó 2-án alakult meg Incze József gyorsíratanár vezetése alatt. Ifjúsági elnökke Böszörményi Jenő VIII. oszt., előadókká Falábú Jenő, Kádár Lajos VIII. oszt. és Beszédes Dezső VI. oszt., jegyzővé Gál Arthur VII. oszt. pénztárnokká Lövy János VII. oszt., könyvtárnokká Dömsödy János VII. oszt., levelezővé Lövi Ernő V. oszt. tanulót választotta meg a kör. Időközben Lövy János betegsége miatt lemondott állásáról s helyébe Klein Samuel VII. oszt. tanuló lépett.

A kör tagjainak száma 35 volt, kik 3 csoportban 1—1 gyakorló órát tartottak hetenkint, amelyeken a tagok a gyorsírási tanfolyamon végzett anyagot ismételték olvasási és írásgyakorlatok alapján.

Az év folyamán az alakuló gyűlésen kívül 6 rendes közgyűlést tartott a kör, melyeken a folyó ügyek elintézésén kívül a beérkezett stenogrammokat bírálták meg, a mikor a tagok is hozzászóltak.

Írásverseny 4 volt: 1 havi, 1 mintastenogramm s 2 fő írásverseny.

A havi írásversenyre 10 dolgozat érkezett be, melyek közül a könyvjutalmat a Klein Samuel VII. oszt. tanulóé nyerte el.

A mintastenogramm-versenyre 4 pályamű érkezett be, melyek közül a díjakat (6 és 4 koronát) egynek sem adta ki a kör; elismeréssel jutalmazta a Beszédes Dezső VI. és Lövi Ernő V. oszt. tanulók dolgozatát.

A februári főírásversenyen a 120 szótagos diktátumra kitűzött 6 koronát Klein Samuel VII. oszt., a 100 szótagosra kitű-

zött 4 koronát Kádár Lajos VIII. oszt., a 80 szótagosra kitűzött 2 koronát Lövy Lajos V. oszt. tanuló nyerte el.

A májusi főírásversenyen a 150 szótagos diktátumnál Falábú Jenő VIII. oszt. tanuló 8 koronát, a 100 szótagosnál Lövy Lajos V. oszt. tanuló 4 koronát nyert; a 130 szótagos diktátumnál a versenyzők munkáikat nem tették át, így a pályázat e része meddő maradt.

Ezen írásversenyekre összesen 29 pályamunka érkezett be.

Pénztári bevétel 73 kor. 70 fillér volt, kiadás 53 kor 78 fillér, maradvány 19 kor. 92 fillér, mely összeg a múlt évi 72 korona 52 fillér maradvánnyal együtt a körnek takarékpénztárban kezelt tőkéjét képezi, 92 korona 44 fillér értékben.

A kör járatta a Gyorsírási Lapokat és Budapesti Gyorsíró 4—4 példányban, a Debreczeni Gyorsíró és Soproni Gyorsíró 1—1 példányban, ingyen kapta a Nagy Sándorféle népszerű Gyorsíró.

A kör könyvtára ez idő szerint 90 kötet könyvből és 267 drb. kötetlen lappéldányból áll.

VI.

A tanári könyvtár állása az 1898-99. év végén.

Tanári könyvtár 1898-99. évi szaporodása.

A) Vétel útján: 1. Kőrösi L. »Egyptom művészete«, 1 köt. 2. Mellich J. »A gyöngyösi latin-magyar szótártöredék«, 1 kötet. 3. Az osztrák-magyar monarchia írásban és képben, XIV-ik köt. 4. Szabó K. és Hellebrant Á. »Régi magyar könyvtár«, III-ik köt. 5. Dr. O. Behaghel »Die deutsche Sprache«, 1 k. 6. Kudora »Könyvtártan«, 1 k. 7. E. Laveleye »A tulajdon és kezdetleges alakjai«, II. köt. 8. Croiset M. »A görög eposz története«, II. köt. 9. Ruskin »Velence kövei«, III. rész. 1 köt. 10. Fagnet E. »A XVIII-ik század«, 1 kötet. 11. Szilágyi S. »A magyar nemzet története«, 7, 8 és 10 kötet. 12. Simonyi Zs. »Német és magyar szólások«, 1 k. 13. Baráth F. »Irodalmi dolgozatok«, 1 kötet. 14. Báró Kemény Zs. »Összes művei«, 2 kötet. 15. »Az osztrák-magyar monarchia«, 15 és 16 ik kötet. 16. Bessenyei Gy. »Agis tragédiája«, 1 füzet. 17. Bolyai F. »II. Mohamed«, 1 füzet f. 18. Szily K. »Adalékok a magyar nyelv és irodalom történetéhez«, 1 k. 19. Szinnyi J. »Magyar tájszótár«, 4 f. 20. Dr. Sziklay-dr. Borovszki »Magyarország vármegyéi és városai«, 2 köt. 21. Dr. Ivan Müller »Handbuch der class. Alterthumswissenschaft«, 2 k. 22. »Kossuth Lajos iratai«, VI k. 1 k. 23. Dr. Váczy I. »Kazinczy Ferencz levelezése«, 8 ik köt. 24. Dévai M. »Az tizparantsolatnak magyarázata«, 1 k. 25. Bayer I. »A magyar drámai irodalom története«, 2 k. 26. Thaly K. »Bercsényi házassága«, 1 k. 27. Dézsi K. »Szenci Molnár Albert naplója«, 1 kötet. 28. Tissie P. H. »Az elfáradás és testgyakorlás«, 1 kötet. 29. C. De Freicinet »A ter-

mészettudományi megismerés alapjai«, 1 k. 30. Komáromy A. »A szabad hajdúk történetére vonatkozó levéltári kutatások«, 1 f. 31. Concha Gy. »Emlékbeszéd Gneist Rudolfról«, 1 t. 32. Dr. Mahler E. »Egyiptológiai tanulmányok a Mronologia köréből«, 1 f. 33. Thanheffer L. »Emlékbeszéd Du Bois-Reymond Emilről«, 1 f. 34. Dr. Gaal J. »Carlyle Tamás társadalom politikai rendszere«, 1 frt. 35. Hegyfok K. »Folyóink vizállása és a csapadék«, 1 k. 36. Fraknoi V. »Kara László budai prépost a könyvnyomtatás meghonosítója Magyarországon«, 1 f. 37. S. Naber »Flavii Josephi opera omnia«, 6 k. 38. »Magyar törvénytár« (1894—95.) 2 k. 39. Dr. R. Hoernes »Erdbebenkunde«, 1 k. 40. R. Gottschall »Die deutsche Nationallitteratur des neunzehnten Jahrhunderts«, 4 k. 41. Dr. Fr. Kauffmann »Deutsche Mythologie«, 1 k. 42. Dr. Réthy L. »Corpus nummorum Hungariae«, 1 f. 43. Szilágyi S. »Erdélyi országgyűlési emlékek«, 1 k. 44. Barabás S. »Zrínyi Miklós a szigetvári hős életére vonatkozó levelek és okiratok«, II. k. 45. Dr. Lörenthey Imre »Palaeontológiai tanulmányok a harmadkori rákok köréből«, 1 k. 46. Szalay Á. Deák F. »Magyar levelestár«, 1 k. 47. Dr. H. Buff »Lehrbuch der physikal. Mechanik«, 2 k. 48. Szende Gy. »Földrajz statisztikai tabellák a föld összes államairól«, 1 k. 49. W. Roscher »Ausführliches Lexikon der griech. und röm. Mythologie«, 3 f. 50. Dr. H. Schmidt »Handbuch der lat. und griech. Synonymik«, 1 k. 51. Dr. Kaeskovics K. »Plutarchos párhuzamos életrajzai«, III k. 52. »Pázmány Péter összes munkái«, 2 k. 53. »Jókai Mór összes művei«, 10 k. 54. Dr. F. Weise »Charakteristik der lat. Sprache«, 1 k. 55. »A Pallas nagy lexikona«, 16 k. 56. Szilágyi S. »A magyar nemzet története«, VIII. k. 57. Endrei »Német nyelvtan«, 1 k. 58. »A Kisfaludy-társaság évlapjai«, 1 k. 59. Lévay J. »Ujabb költeményei«, 1 k. 60. Berezik Á. »Őszi hajtás«, 1 k. 61. G. Eliot »Romola«, 3 k. 62. Balassa J. »Mondolat«, 1 k. 63. »Felelet a mondolatra«, 1 k. 64. Dr. Rupp K. »Telegdi Miklós pécsi püspöknek felelete Bornemissza Péter fejtegetés című könyvére«, 1 k.

b) Ajándék útján: 1. Szabó E. nagybecskereki plébánostól: Dr. Veisz J. »Világtörténet«, 7 k. 2. Wodiáner F. budapesti könyvkiadótól: Elischer J. »Xenophon chrestomathiája«, 1. k. 3. Szemák

I. »Német mondattan« 1 k. 4. A kolozsvári tud. egyetemtől: »A kolozsvári tud. egyetemen tartott beszédek 1898-ban« 2 f. 5. »A kolozsvári m. kir. tud. egyetem almanachja az 1898/9. tanév II. felére«, 1 f. 6. »Beszédek, melyek a kolozsvári m. kir. tud. egyetemen 1898. évben Ő Fe'sége Erzsébet királyné emlékeztetere tartattak«, 1 f. 7. A budapesti m. kir. József-műegyetemtől: »A kir. József-műegyetemen tartott beszédek az 1898-ik évben«, 1 f. 8. »A m. kir. József-műegyetem 1898/99. évi programja«, 1 f. 9. A vallás- és közokt. m. kir. ministeriumtól: »Az orsz. közokt. tanács 1898. évi május 25, 26 és 27-én tartott összes üléseinek naploja«, 1 k. 10. Szana T. »Izsó Miklós élete és munkái«, 1 k. 11. Mészáros A. »Czipruság, melyet III. Béla magyar király ravatalára örök hálája c. kegyeletes hódolata jeléül tesz a magyar cziszterci rend« 1 f. 12. Szana T. »Markó Károly és tájfestészet«, 1 k. 13. Die Bibliothek des Dichters Nikolaus Zrinyi«, 1 k. 14. »A vallás és közokt. m. kir. miniszternek a közoktatás állapotáról szóló 1897. évi jelentése«, 1 k. 15. Szentcsanak városától: »Jókai Mór összes művei (81—100-ig) 20 k. 16. Csongrádvármegyétől Dr. Zsilinszky M. »Csongrádvármegye története«, II. k. 17. A m. kir. központi stat. hivatalától: »Tűzkárok 1895. és 1896. évben«, 1 k.

Folyóiratok:

1. Középisk. tanáregyesületi közlöny. 2. Földrajzi közlemények. 3. Századok. 4. Természettud. közlöny. 5. Egyetemes philolog. közlöny. 6 Magyar nyelvőr. 7. Magyar aedagogia. 8. Athenaeum. 9 Irodalomtörténeti közlemények. 10. Természettud. füzetek. 11. Budapesti szemle. 12. Középisk. mathem. lapok. 13. Földtani közlöny. 14. Történeti életrajzok. 15. Beiblaetter zu den Annalen der Physik. (94 frt értékben.)

Tanári könyvtár ez évi gyarapodása:

Vétel útján: 45 mű, 89 kötet, 13 füzet (311 frt 94 kr.).

Ájándék útján: 16 mű, 36 kötet, 8 füzet (34 frt 30 kr.).

Az egész tanári könyvtár áll 3350 műből 4441 köt. 4910 drb, 772 füzet. Ezenkívül 15 folyóirat. Összes érték: 9393 frt 20 kr.

2. Ifjúsági könyvtár.

a) Vétel útján: 1. Boross: Aesop meséi. 2. Fayné: Kis mesék. 3. Pósa: Regék. 4. Hoffmann meséi (9 kötet.) 5. Sebők: Erzsébet királyné. 6. Defoe-Győry: Robinson Crusoe. 7. Baróti: Kópéságok. 8. Ujvári: Ezeréves Magyarország. 9. Dickens: Nickleby Miklós. 10. Benedek: Krisztuslegendák. (Értékük: 15 frt 65) 11. Arany János: Toldi. 12. A marmoestrati ültetvényes. 13. Jáva pálmás partvidékein. 14. Benedek Elek: Pásztorok. 15. Benedek Elek: A honfoglalás mondái. 16. Fényes Elek: Utazások az északi sarkvidéken. 17. Bródy: Kis Almanach II évfolyam. 18. Daudet: Egy hajó története. 19. Burnett: Sirika története. 20. Gaál Mózes: Robinson Crusoe. 21. Wildermuth Ottilia: Regék és elbeszélések. 22. Andersen: Ujabb meséi. 23. Mikszáth Kálmán: Huszár a teknőben. 24. Pósa Lajos: A szabadság hősei. 25. Tabori Róbert: Gábor Áron. 26. Swift: Gulliver utazásai. 27. Forgó bácsi: Mit beszélnek a harangok? 28. Ugyanaz: Matyi és Peti. 29. Ugyanaz: Nellike. 30. Ugyanaz: Titok. (Értékük: 14 frt 15 kr.) 31. Bartóti L.: A hajótöröttek. 32. A titok. 33. Roszcsont Ferke kalandjai. 34. Verne Gy. Egy sorsjegy. 35. A győzedelmes robur. 36. A karpáti kastély. 37. A lángban álló szigettenger. (Értékük 4 frt 80 kr.) 37. Arany János kisebb költeményei. 38. Tompa Mihály összes költeményei. 39. Petőfi Sándor összes költeményei. 40. Radó Antal: Ujabb nemzeti dalkönyv. 41. Arany János: Toldi estéje. 42. Arany János: Nagyidai cigányok. 43. Arany János: Buda halála. 44. Sebők Zsigmond: Erzsébet királyné. 45. Kisfaludy Sándor összes regéi. 46. Kisfaludy Sándor: Himfy szerelmei. 47. Kisfaludy Károly költeményei. 48. Kisfaludy Károly vig beszédei. 49. Mikszáth Kálmán: Tót atyafiak. 50. Kölcsey Ferencz válogatott szónoki művei. (Értékük: 13 frt 35 kr.) 51. Jókai: Arany ember. 52. Jókai: Magyar nábob. 53. Jókai: Kárpáthy Zoltán. 54. Abonyi: Novellák II. 55. Baksay: Szederindák. 56. Jókai: Péter Péter. 57. Mikszáth: Karczolatok. 58. Tolnai: Uj főispán. 59. Csiky: Sötét pont. 60. Láncey: Tört. kor- és jellemrajzok. 61. Tóth: Mendemondák. 62. Athenaeum kézi könyvtára. 9., 10., 11. 63. Tóth Béla: Szájraul szájra. 64. Kabos Ede: Koldusok. 65. Abonyi Árpád: Bosnyák képek. 66. Sebők Zsigmond: Elbeszélések. 67. Kozma Andor: Humoros his-

tóriák. 68. Halász Gyula: Gondolatok az ember tragoediájából. (Ért. 26-44 frt.) 69. Czigler: művelődéstörténet. 70. Lessing: Hamburgische Dramaturgie. 71. Névy: Drámai középfaajok. 72. Névy: Jókai Mór. 73. Pasteiner: művészetek története. 74. Sime: Német nép története. 75. Taine: Eszmény a művészetben. 76. Taine: A görög művészet bölcsellete. 77. Taine: A német alföld bölcsellete. 78. Taine: Az olasz művészet bölcsellete. 79. Kemény: Élet és irodalom. 80. Exner: Tanulmányok. 81. Győri Vilmos: Költemények. 82. Goethe. Reinecke Fuchs. 83. Schiller: Über naive und sentim. Dichtung. 84. Goethe: Kleinere Prosaschriften. 85. Goethe: Italianische Reise. Összesen 85 mű 95 kötetben. 93 frt 8 kr. ért.

b) **Ajándék útján:** Bajkai László I. o. tanulóól:

Az ifjúság tündéerkertje (40 kr.) Singer és Wolfner könyvkiadóhivatalától: Sebők Károly: Erzsébet királyné. (25 kr.)

Polacsek Ernő II. osztályú tanuló 5 forintnyi adományából:

1. Forgó bácsi: Két karácsonyest; 2. Benedek Elek: Kis Miklós; 3. Egri György: Karika király ostroma; 4. Murai Károly: Komédiás Palkó; 5. Árpád népe; 6. Gass Viktor: Hegyen völgyön; 7. Bródy Sándor: Kis Almanach IV. évfolyam; 8. Ugyanaz: V. évfolyam; 9. Gaál Mózes: Diak figurák; 10. Andersen: Képes könyv képek nélkül.

Stark Nándor úr ajándékából: 1. Mikszáth Almanach 1899-re 2. Szemelvények magyar eposzokból. 3. Szemelvények lantos költőkből. (Ért. 1 frt 80 kr.) Összesen 15 mű 15 kötetben. 7 frt 45 kr. értékben.

Az ifjúsági könyvtár állománya 1445 mű, 1385 kötetben. Érték 1370 frt 79 kr.

3. A szegény tanulóknak tankönyvekkel való ellátására szolgáló könyvtár.

A könyvtár a lefolyt tanévben Sarkadi Nagy Lajos mérnök által adományozott következő tankönyvekkel gyarapodott: 1. Köpesdy S. »M. Tullius Cicero válogatott levelei«, 1 k. 2. Jánosi B. »M. Tullius Cicerónak I. II. és XIV-ik philippikája«, 1 k. 3. Merkel R. »T. Ovidius Naso«, 1 k. E. könyvtár 557 kötetből áll, értéke 577 frt 50 kr.

VII.

A taneszközök és bútorzat gyarapodásának kimutatása.

1. Földrajzi szertár gyarapodása.

Ázsia, Dél-Amerika és Ausztrália Kogutowicz-féle isk. falitérképei. Értékük 22 frt.

Az egész gyűjtemény áll 256 darabból 680 frt 84 kr. értékben.

2. Természetrizai gyűjtemény szaporodása.

Vétel útján: Zippel Bollmann Repraesentanten einheimischer Pflanzenfamilien I. II. Abth. Thomé's Flora. Gerold féle falitáblak (fak) Magyarország geologiai térképe. A j á n d é k o z á s ú t j a n : Czakó Ferencz VI. o. tan. 1 drb. tűzoktójással, Szakall Antal IV. o. tan. 1 drb. Lepidodendron-törzslenyomattal, végül Abaffy Zoltán, Cseuz Béla, Czakó Ferencz, Goldner Sámuel, Schiller Dénes és Schiller Hermann VI. o. tanulók szárított növényekkel gyarapították gyűjteményünket.

Az idei gyarapodás értéke 111 frt. 50 kr. az egész gyűjteményé 1969 frt 89 kr.

3. A kémiai szertár

a lefolyt isk. évben nem gyarapodott. Áll 606 darabból, értéke 584 frt 30 kr.

4. Fizikai szertár.

Vinterféle gép (62 cm. sugarú üvegkorong) 80 frt
Színképelemző (657 számú) 55 frt
10 mozgó csillagászati kép 72 frt
All 390 drból 3111 frt 63 kr. értékben.

5. A matematikai eszközök szaporodása.

Vétel útján: Szabályos testek fából. Falitábla, körző. Falitábla, vonalzó. Összesen 8 drb. 774 frt értékben.

Az egész szertár áll 30 drból, a melynek értéke 14674 frt.

6. A rajzoló mértan és szabadkézi rajz taneszközei.

Vétel útján beszerezett 1 drb. körző 3 frt értékben.

Az összes taneszközök száma 56 drb., értékük 488 frt 34 kr.

7. Érem- és papírpénzgyűjtemény.

E gyűjtemény nem szaporodott. Az egész gyűjteményben van 1388 drb. 500 frt értékben.

8. Történelmi és irodalmi gyűjtemény.

Nem szaporodott.

9. Torna-eszközök.

Ide beszerezett 6 drb. heveder a gyűrűhintákhoz 30 frt értékben, két hajlított fagyűrű szintén a gyűrűhintához 1 frt 40 kr. értékben, 1 drb. bambusz bot 5 frt értékben. Az összes állomány 316 drb. Érték: 937 frt 40 kr.

10. Zene-eszközeink

nem szaporodtak. A darabok száma 3. Érték 140 frt.

II. Bútorzat és egyéb ingóságok.

Beszerezett: 1 drb. irattartó szekrény 58 frt; 1 drb. forgatható bélyegző 4 frt 30 kr; 6 drb. fali lámpa 5 frt 70 kr; 1 tálcaska 2 frt 70 kr; 3 drb. vesszőkas 1 frt 40 kr; e drb. lajtorja 3 frt 80 kr; 4 drb. nádfonatú szék 11 frt, 1 drb. vizes hordó és hozzá való korcsolya 12 frt. Összes állomány 614 drb. 4790 frt 40 kr. értékben.

VIII.

A tanulók érdemsorozata.

Az érdemsorozatban előforduló számok, rövidítések ismertetése.

Az erkölcsi viselet rovatában :

1 annyi mint: jó.

2 annyi mint: szabályszerű.

3 annyi mint: kevésbé szabályszerű.

4 annyi mint: rossz.

A tantárgyban való előmenetelt illetőleg :

1 annyi mint: jeles.

2 annyi mint: jó.

3 annyi mint: elégséges.

4 annyi mint: elégtelen.

I. osztály.

A tanuló neve és vallása	Rendes tantárgyak								Érteke
	Vallás	Magyar ny.	Latin nyelv	Földrajz	Számítás	Rajz, mértan	Szépíró	Testgyakorlat	
Bajkai László ev. ref.	1	2	2	2	2	1	1	1	1
Balogh Béla r. kath.	2	3	3	3	3	3	3	1	1
Bartha Antal ev. ref.	2	3	3	4	3	3	2	3	1
Bátfi Sándor ev. ref.	2	2	3	3	2	3	3	1	1
5 Beck Zsiga izr.	1	1	2	3	1	1	2	3	1
Bilik József r. kath.	2	3	3	3	3	3	3	3	2
Bleier Dezső izr.	3	4	4	4	4	3	3	4	1
Bugyi Antal r. kath.	2	3	3	3	3	2	2	2	2
Csala László ev. ref.	2	3	4	3	4	3	3	3	2
10. Csató Lajos ev. ref.	2	3	4	3	3	3	3	3	2
Csák Dénes izr.	3	3	3	3	3	3	3	3	2
Csák Imre izr.	2	2	3	3	2	1	2	3	1
Csurai Ferencz ev. ref.	3	3	3	3	4	3	2	2	3
Csúcs Kálmán r. kath.	3	2	3	3	4	3	2	2	1
15. Csúcs Miklós ev. ref.	3	3	4	3	4	4	2	3	1
Dallos Szilágyi Sándor ev. ref.	3	3	4	3	4	3	3	2	1
Dóczi János ev. ref.	2	2	3	3	2	2	2	2	1
Dögei Kálmán ev. ref.	1	2	3	3	2	2	1	2	1
Engelman Jakab izr.	3	3	3	3	3	3	3	3	2
20. Gombai Sándor ev. ref.	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Gyuricza László gör. kel.	1	3	3	2	3	1	2	2	1
Haas Frigyes izr.	2	2	2	2	2	2	2	2	1
Halász Szabó Gergely ev. ref.	2	3	3	3	3	3	3	2	1
Hegyes Mátyás róm. kath.	2	2	3	2	2	1	3	2	1
25. Hoffer József ev. ref.	2	2	3	3	3	3	3	2	1
Jakó Sándor ev. ref.	2	3	3	3	2	2	2	3	1
Kanász N. József ev. ref.	1	1	2	2	2	1	1	2	1
Kanász N. Lajos ev. ref.	1	2	3	3	2	2	1	1	1
Kanász N. Sándor ev. ref.	1	1	1	1	1	1	2	2	1
30. Kádár Imre ev. ref.	3	2	3	3	4	3	2	3	1
Kiss Béla ev. ref.	3	3	3	4	3	4	3	3	1
Klein Károly r. kath.	3	3	4	3	4	4	2	1	1
Kozma Endre izr.	3	2	3	3	3	3	3	3	2
Kréter István r. kath.	3	3	4	4	4	3	3	3	2
35. Kulik Kálmán r. kath.	1	3	2	2	2	2	2	1	1

I. osztály.

A tanuló neve és vallása	Rendes tantárgyak							Erkölcse
	Vallás	Magyar ny.	Latin nyelv	Földrajz	Számítás	Rajz. geom.	Szépírá	Testgyakorlat
Lakos József ev. ref.	3	4	4	4	3	3	3	1
Langer Sándor izr.	2	2	3	3	3	2	3	1
Lövy Dezső izr.	1	2	2	2	1	1	3	2
Lövy József izr.	1	2	2	2	3	2	2	2
40. Manheim Antal izr.	2	2	3	3	3	3	3	3
Mágori Sándor ev. ref.	1	1	3	2	3	2	2	2
Matray Gyula r. kath.	2	3	3	3	3	3	2	2
Mecs B. Mihály ev. ref.	kilépett 1899. május 16.							1
Németh Pál ev. ref.	3	3	3	3	3	3	3	2
45. Novobaczky Győző r. kath.	3	3	3	3	2	2	2	3
Papp Lajos r. kath.	3	3	3	3	3	2	3	2
Pataki Gyula r. kath.	3	3	3	3	3	3	2	2
Pataki Lajos r. kath.	3	3	4	4	3	3	1	2
Pataki (Plesch) Lajos r. kath.	2	3	3	4	3	3	2	2
50. Pataki László r. kath.	3	3	3	3	2	3	3	2
Piti Péter r. kath.	1	2	3	3	2	2	2	1
Pláger István izr.	2	2	3	3	3	2	2	3
Polacsek Ferencz izr.	1	1	1	1	1	1	1	2
Rónai Béla izr.	kilépett 1899. március 15.							1
55. Rosenzweig Miksa izr.	3	3	3	3	3	3	3	3
Sarkadi N. Pál ev. ref.	3	3	4	4	4	3	3	2
Schreiber József izr.	kilépett 1899. január 9.							1
Schreier Ferencz izr.	1	2	2	2	2	2	2	3
Smolka Vilmos izr.	2	3	3	3	2	2	2	2
60. Smuta Mihály r. kath.	3	3	4	3	2	2	3	2
Spitzer Lajos izr.	1	1	2	1	1	1	1	2
Stein Lajos izr.	2	3	3	3	3	3	2	2
Szamosközi István ev. ref.	1	3	3	3	2	2	2	2
Szentesi Sándor ev. ref.	kilépett 1899. május 28.							1
65. Tóth Zoltán Viktor r. kath.	1	2	2	2	3	2	2	2
Varga Ferencz ev. ref.	1	2	3	3	2	2	2	2
Vecseri Antal ev. ref.	2	3	4	3	3	3	3	1
Weisz Jenő izr.	2	3	3	3	3	3	3	3

II. osztály.

A tanuló neve és vallása	Rendes tantárgyak							
	Vallás	Magyar ny.	Latin ny.	Földrajz	Számítás	Rajz. geom.	Szépírá	Testgyakorlat
Baksay Lajos r. kath.	3	3	3	3	4	4	2	3
Balogh Károly r. kath.	2	3	3	3	3	3	2	1
Berczeli Sándor ev. ref.	2	3	3	3	3	2	3	3
Bieber József r. kath.	3	2	3	4	4	3	2	3
5. Csató Kalmán ev. ref.	2	3	3	3	3	2	3	3
Csávás Lajos ev. ref.	1	1	1	1	2	1	2	3
Falábú Dezső ev. ref.	1	1	1	1	2	1	2	2
Farkas Lajos r. kath.	2	2	2	3	3	3	3	3
Getzel Andor izr.	2	2	2	3	3	2	3	2
10. Haasz Atilla izr.	3	2	2	3	3	2	3	3
Kertész László izr.	1	1	2	1	2	1	2	1
Kühn Jakab r. kath.	1	2	2	3	3	2	1	2
Lakos István ev. ref.	1	1	2	3	3	2	2	2
Lakos József ev. ref.	2	2	2	3	3	1	3	3
15. Lévi Antal izr.	3	3	3	3	3	3	3	3
Löwy Benő izr.	1	1	1	1	2	1	2	1
Molnár Sándor r. kath.	1	1	1	1	2	1	2	1
Panyik T. Demeter r. kath.	2	1	2	2	3	2	2	3
Polacsek Ernő izr.	1	1	1	1	2	1	3	2
20. Purjesz Imre izr.	1	1	1	2	2	2	3	1
Stein Manó izr.	1	1	1	1	3	2	1	2
Szegi Sándor r. kath.	3	2	2	3	3	3	3	3
Szélig József r. kath.	2	3	3	3	3	3	3	2
Szépe Antal ev. ref.	2	2	3	3	3	3	2	2
25. Szobotka Zoltán izr.	2	2	2	2	3	2	2	1
Szova János r. kath.	2	2	3	3	3	2	3	1
Tarnóczy Lajos ev. ref.	1	1	1	2	3	2	2	3
Tóth Károly ev. ref.	3	2	3	3	4	3	3	3
Virágos T. Ferencz ev. ref.	3	2	3	3	4	3	3	2
30. Vörös Sándor ev. ref.	3	3	3	3	3	3	3	3
Zolnay Géza ev. ref.	1	2	3	3	3	2	2	2
Zsoldos Ferencz ev. ref.	2	2	2	2	3	2	3	3

III. osztály.

A tanuló neve és vallása	Rendes tantárgyak									Rk. t.				Erkölcse
	Vallatan	Magyar ny.	Latin ny.	Német ny.	Történet	Földrajz	Mathematika	Rajz. geom.	Testgyakorlat	Francia ny.	Szabadk. rajz	Gyorsítás	Ének	
Abaffy Károly ág. ev.	1	2	3	2	2	2	3	3	2	—	1	—	—	1
Balázsovits László r. k	1	3	2	3	2	3	3	3	2	—	2	—	2	1
Balogh István ev. ref.	2	2	2	3	3	3	4	3	3	—	—	—	—	2
Csonka István ev. ref.	1	2	1	3	1	2	2	2	1	—	—	—	1	1
5. Czukkermann Dezső izr.	1	1	1	1	1	1	2	1	3	—	—	2	2	1
Czukur László izr.	3	3	3	3	2	3	4	3	fm	—	3	—	—	2
Dobóczy János r. hath.	3	3	4	3	3	3	3	3	2	—	2	—	—	1
Fränkl Jenő izr.	2	2	2	2	1	2	3	2	2	—	—	2	—	1
Fenyvesi Imre izr.	kilépett 1899. január 3.													
10. Gémes László r. kath.	3	3	4	3	4	3	4	3	3	—	2	—	—	1
Gilicze Antal ev. ref.	1	2	2	3	1	1	2	3	3	—	—	2	1	1
Győző M. Imre ev. ref.	2	3	3	3	3	3	3	3	2	—	—	—	—	2
Herczegh Mihály izr.	2	3	2	3	2	2	3	3	3	—	3	—	—	1
Hódy P. Lehel ev. ref.	2	2	3	3	2	3	3	2	3	—	2	—	2	2
15. Jakó Géza ev. ref.	2	2	3	3	2	3	2	1	3	—	1	—	—	1
Krausz József izr.	2	2	2	2	2	2	1	1	2	—	1	2	—	1
Klein Jakab izr.	3	3	2	3	2	2	3	1	—	—	—	—	—	2
Kökény Lajos r. kath.	1	3	3	3	1	2	3	3	3	—	3	—	—	2
Lóvy Ferencz izr.	2	2	2	3	1	1	3	3	2	—	2	4	—	1
20. Mácsay Ferencz r. kath	1	3	2	3	3	2	3	3	2	—	—	—	2	1
Mihályi János r. kath.	3	3	3	3	2	3	3	2	2	—	—	—	—	2
Pauli József r. kath.	1	2	2	3	1	2	2	3	1	—	—	—	—	1
Pollák Miksa izr	2	3	3	3	1	2	2	2	3	—	—	—	3	2
Rablóczy Imre ev. ref.	3	3	3	3	3	3	3	3	3	—	—	—	—	2
25. Rúzs M. Ferencz ev. ref	3	3	3	3	4	3	3	3	3	—	—	—	—	1
Schreier Sándor izr.	1	2	2	2	1	1	3	2	3	—	—	—	—	1
Soós László ev. ref.	2	1	2	2	1	1	1	1	2	—	1	1	—	1
Stein Béla izr.	2	2	3	2	3	3	3	3	2	—	1	2	—	1
Sthul Sándor r. kath.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—	1	—	—	1
Szittner Imre r. kath.	1	2	2	1	1	3	1	3	1	—	2	2	2	1
31. Varga János r. kath.	2	3	3	3	3	3	3	3	2	—	—	2	3	1

IV. osztály.

A tanuló neve és vallása	Rendes tantárgyak								Rk. t.				Erkölese	
	Vallatan	Magyar ny.	Latin nyelv	Német ny.	Történelem	Természetr.	Mathematika	Rajz. geom.	Testgyakorlat	Francia ny.	Szabadk. rajz	Gyorsítás		Ének
Beck Imre izr.	1	2	2	2	2	2	2	2	3	—	—	2	—	1
Benicsik Imre r. kath.	2	3	4	4	3	4	4	3	3	—	—	—	—	1
Berczeli Károly ev. ref.	2	3	4	4	3	3	4	3	3	—	—	—	3	2
Bóna Ernő r. kath.	1	2	2	2	2	2	3	3	2	—	—	—	—	2
5. Czukkermann Andor izr.	2	2	2	2	2	2	2	3	3	—	—	2	—	1
Csák Gyula izr.	1	2	2	2	2	3	3	1	3	—	2	3	—	1
Csúcs Pal ev. ref.	3	3	4	3	3	4	3	2	2	—	1	—	3	1
Dobóczy Antal r. kath.	1	1	2	2	1	2	3	2	2	—	2	—	—	1
Ehrlich Lajos Adolf izr.	1	2	2	3	3	2	2	3	3	2	—	3	—	2
10. Erdei István ev. r.	3	3	4	4	3	3	4	3	2	—	—	—	—	1
Érsék Zsigmond ev. ref.	2	3	3	3	3	3	3	3	2	—	—	3	2	1
Fazekas Mihály ev. ref.	3	3	3	3	3	3	3	2	2	—	—	—	2	2
Fekete Andor. ev. ref.	3	3	3	3	3	3	3	2	1	—	2	—	—	1
Fleischer István izr.	2	3	3	3	3	3	3	3	3	—	—	—	—	1
15. Gömbös Andor ág. ev.	2	3	3	3	3	3	3	2	2	—	2	—	—	1
Kanász Nagy Lajos ev. r.	1	1	1	1	1	1	2	1	2	—	—	—	—	1
Kohn Géza izr.	3	3	4	4	3	4	4	4	3	—	—	—	3	2
Kozma József izr.	3	3	3	3	3	3	3	3	3	—	—	—	—	2
Kövér Imre ev. ref.	1	1	1	1	1	1	1	1	fm	—	—	2	—	1
20. Kúti Ferencz ev. ref.	1	1	1	2	1	1	2	1	1	—	—	—	1	1
Lakos János ev. ref.	2	3	3	3	2	3	3	1	2	—	1	—	1	—
Mecs Balogh Lajos ev. r.	3	3	4	4	3	3	4	1	3	—	1	—	—	2
Nagy Mihály izr.	1	2	3	2	1	2	2	3	3	—	—	2	—	1
Oross Sándor Rezső r. kath.	1	3	3	3	3	3	3	3	3	—	—	—	—	2
25. Pasztor János r. kath.	1	3	3	3	2	3	2	2	2	—	2	—	2	2
Pfaffenrath Ferencz r. kath.	1	3	3	2	3	3	4	3	2	—	—	—	—	1
Podhradzki Kálmán r. kath.	2	3	3	3	3	3	3	2	2	—	2	—	—	1
Reis Imre izr.	2	2	2	1	1	1	3	3	2	2	2	2	—	1
Sarkadi Nagy Mihály e. r.	2	3	3	3	2	3	3	1	2	—	1	—	2	1
30. Solymos Pal r. kath.	1	2	2	2	1	2	2	1	2	2	2	—	—	1
Stark Béla ág. ev.	2	3	4	4	3	8	4	3	2	—	—	—	2	2
Szabó Béla ev. ref.	2	2	2	2	2	2	3	1	2	—	—	—	—	1
Szakál Antal ev. ref.	2	3	3	3	2	3	3	2	2	—	1	—	2	2
Szalai Gyula ev. ref.	3	3	4	4	3	4	4	4	2	—	—	—	—	2

V. osztály.

A tanuló neve és vallása	Rendes tantargyak										Rkt. t.		Erkölcse			
	Vallatan	Magyar ny.	Latin ny.	Görög nyelv	Német ny.	Történelem	Természetr.	Mathematika	Magy. ir. olv. görög ir. s műv. t.	Geometria és szabadkézi rajz	Testgyakorlat	Francia ny.		Szabadk. rajz	Gyorsírás	Ének
Beck Andor izr.	1	2	3	2	1	2	2	1	—	—	3	—	—	2	—	1
Berkó József r. k.	1	3	3	—	3	3	3	4	2	2	1	—	—	—	—	1
Bóna József r. k.	2	3	4	4	3	3	3	4	—	—	1	—	—	—	—	1
Czinner Miksa izr.	3	3	4	3	2	2	3	3	—	—	1	—	—	—	—	1
5 Dósa Sándor ev. r.	Kilépelt 1898. évi szeptember hó 15 én.															
Ehrenfeld Manó izr.	2	3	4	3	3	3	3	3	—	—	1	—	—	—	—	1
Gilice Sándor ev. r.	1	2	2	2	2	2	2	2	—	—	fm	—	—	1	—	1
Herczeg József ev. r.	1	2	3	—	2	3	3	3	2	3	3	—	—	—	—	2
Hufnágel János r. k.	2	3	4	—	3	3	3	4	3	1	1	—	1	—	—	2
10 Kiss Pál ev. ref.	3	3	4	—	3	3	3	4	3	3	2	—	—	—	—	2
Klein József izr.	3	3	3	3	2	3	3	3	—	—	3	—	—	—	—	2
Klein Manó izr.	2	3	3	3	3	3	3	3	—	—	3	—	—	1	—	1
Kóhn Jenő izr.	2	2	3	2	2	2	2	1	—	—	2	—	—	—	—	2
Kohn Vilmos izr.	2	2	3	3	2	2	1	3	—	—	3	2	—	—	—	2
Lövi Ernő izr.	1	1	2	1	1	1	1	1	—	—	3	2	—	1	—	1
Lóvy Lajos izr.	1	2	3	—	2	3	2	3	1	1	3	—	—	—	—	1
Négyesi Ferenc r. k.	2	3	4	4	3	3	3	3	—	—	3	—	—	—	—	2
Purjesz Béla izr.	2	3	3	—	2	3	3	3	1	3	3	—	—	—	—	1
Rác Jenő ev. ref.	1	1	2	1	1	1	1	1	—	—	1	—	—	1	—	1
20 Radimetzky A. r. k.	2	3	3	—	3	1	3	3	2	2	1	—	—	—	—	1
Rameszdorfer Gy. r. k.	1	2	3	2	2	2	1	3	—	—	3	—	—	2	—	1
Reis Ferencz izr.	1	1	2	1	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	—	1
Solti Ferencz e. r.	1	3	3	3	3	3	3	3	—	—	2	—	—	—	—	2
Sólymos L. r. k.	1	2	2	2	1	1	2	2	—	—	1	2	—	—	—	1
25 Soós Mihály e. r.	2	2	2	2	2	2	3	2	—	—	2	1	1	1	—	1
Spitzer A. izr.	2	3	3	3	2	2	1	3	—	—	2	—	—	—	—	1
Szabó Árpád e. r.	2	3	3	—	3	2	2	3	2	2	2	—	—	—	—	1
Székely Lajos e. r.	3	3	4	4	3	4	3	3	—	—	1	—	—	—	—	2
Tihanyi Antal e. r.	Me halt 1898. évi november hó 23.															
30 Weisz István izr.	3	3	3	—	3	3	3	3	3	3	3	—	—	—	—	2
Zsák Antal r. k.	Kilépelt 1898. évi szeptember hó 5.															

VI. osztály.

A tanuló neve és vallása	Rendes tantargyak										Rendk. t.					
	Vallatan	Magyar ny.	Latin nyelv	Görög nyelv	Német nyelv	Történelem	Term. rajz	Mathematika	Magy. ir. olv. gő-rög ir. s műv. t.	Geometria és szabadkézi rajz.	Testgyakorlat	Francia ny.	Szabadk. rajz	Gyorsírás	Ének	Erkölcse
Abaffy Zoltán r. k.	1	2	3	—	2	2	3	3	2	1	1	—	—	—	—	1
Beszédes D. r. k.	1	2	2	1	2	2	2	3	—	—	1	—	—	1	1	1
Borsos Imre ev. r.	1	2	2	2	1	2	1	2	—	—	3	2	—	—	—	1
Cseuz Béla r. k.	1	1	1	1	1	1	1	2	—	—	1	—	—	—	—	1
5. Csúcs Lajos ev. r.	2	3	3	—	3	3	3	3	3	3	1	—	—	—	2	2
Czakó Ferencz r. k.	2	3	3	—	3	2	3	3	3	1	1	—	1	2	1	1
Czinczár Sándor izr.	1	2	2	—	2	2	1	3	2	3	3	—	—	—	—	1
Goldner Sámuel izr.	1	1	1	—	1	1	1	2	1	1	1	—	—	—	—	1
Kádár Sándor r. k.	2	3	3	3	3	3	3	3	—	—	1	—	—	—	1	1
10 K. Nagy Sánd. e. r.	2	3	3	—	3	3	3	3	3	1	1	—	—	—	1	1
Lövi Arthur izr.	2	2	3	2	2	1	3	3	—	—	2	—	—	—	—	1
Reis István izr.	2	2	2	2	2	2	2	3	—	—	2	2	—	—	—	2
Schiller Dénes izr.	1	2	2	1	2	1	1	2	—	—	fm	—	—	—	—	2
Schiller Herm. izr.	2	3	3	2	3	2	3	3	—	—	3	—	—	—	2	2
15. Vecseri Miklós e. r.	2	3	3	—	3	2	3	3	2	1	2	—	—	—	—	2

VII. osztály.

A tanuló neve és vallása	Rendes tantargyak										Rk. t.		
	Vallatan	Magyar ny.	Latin nyelv	Görög ny.	Német ny.	Történelem	Természettan	Mathematika	Magy. ir. olv. gör. ir. s. m. t.	Geometria és szabadkézi rajz	Testgyakorlat	Szabadkézi r.	Ének
Beszédes Gyula r. k.	1	2	2	2	2	2	3	—	—	3	—	—	1
Deutsch Béla izr.	2	2	3	—	3	1	3	2	3	2	—	—	1
Dömsödi János r. k.	2	3	4	—	4	3	2	4	3	3	1	—	2
Fináli Dávid izr.	1	1	1	2	2	1	1	2	—	—	2	—	1
5. Gál Arthúr izr.	1	2	3	3	2	1	1	3	—	—	2	2	2
Grünfeld Jenő izr.	2	1	2	2	2	1	1	2	—	—	3	—	2
Gyarmati Sánd. e. r.	1	1	2	—	3	1	1	3	1	3	2	—	1
Herke Sándor r. k.	2	3	4	—	4	2	2	3	3	3	1	—	1
Kalinka Győző r. k.	2	2	3	—	3	1	2	3	2	3	2	—	1
10. Kamocsay M. r. k.	2	2	3	3	3	1	2	3	—	—	3	—	1
Klein Sámuel izr.	2	3	2	—	3	2	2	3	2	2	1	—	2
Lóvi János izr.	Kilépett az intézetből 1899. április 6-án.										—	—	—
Mikecz Sándor ev. r.	2	3	4	—	3	3	3	4	3	3	fm	3	1
Sulcz Gyula ág. h.	1	3	4	—	3	2	3	4	3	3	1	—	1

VIII. osztály.

A tanuló neve és vallása	Rendes tantargyak										Rk. tantargy		
	Vallatan	Magyar ny.	Latin ny.	Görög nyelv	Német ny.	Történelem	Természett.	Mathematika	Bölcs előtan	Magy. ir. olv. görög írod s. műv. t. Geometria és szabadkézi rajz	Testgyakorlat	Francia ny.	Ének
Böszörményi J. e. r.	1	1	2	2	1	1	1	2	1	—	—	1	—
Falábú J. ev. ref.	1	1	2	1	2	1	1	2	1	—	—	2	—
Gál Dezső izr.	3	2	2	3	3	1	1	3	1	—	—	3	—
Horovics F. izr.	3	3	3	—	3	3	3	3	3	3	3	—	—
Kádár Lajos ev. r.	1	3	3	—	3	2	2	3	2	3	1	1	—
Kulcsár M. izr.	2	2	3	—	3	1	1	3	2	1	2	1	—
Purjesz Lajos izr.	3	2	3	3	2	3	3	3	2	—	—	2	—
Rozsa K. ev. r.	1	1	2	1	1	1	1	2	1	—	—	2	—
Schauer G. r. k.	2	3	3	—	3	3	3	3	3	3	3	1	—
Scheidi S. r. kath.	1893. október 8-án az intézetből kilépett.										—	—	—
Szathmáry D. e. r.	1	1	3	—	2	1	1	3	1	1	2	1	—
Szova József r. k.	2	3	3	—	3	2	2	3	2	3	1	1	—

IX.

Érettségi vizsgálat.

Az írásbeli érettségi vizsgálat f. é. május hó 23, 24, 25 26 és 27-én volt. A szóbeli érettségi vizsgálat június hó 16 és 17-én tartatott meg ngos Marczali Henrik egyetemi tanár kiküldött kormánybiztos és ngos Géresi Kalmán tankerületi főigazgató urak jelenlétében.

Jelentkeztek az érettségi vizsgálatra a VIII. oszt. összes tanulói 11-en. Ezeken kívül két bölcsészet hallgató jelentkezett a görögnyelvből pótvizsgálatra. Ezek ugyanis a gymnasiumban a görög-pótló tanfolyamon lévén, mint ilyenek már tettek érettségi vizsgálatot, most azonban a nm. vall. és közokt. minisztérium engedélyével a görög nyelvből állottak pótérettségi vizsga tevésre elő.

Az írásbeli dolgozatok tételei a következők voltak:

1. A magyar nyelvből: a) Széchényi hatása politikai irodalmunk fejlődésére (irod. tört. értekezés). b) A magyar alkotmány fejlődésének főbb mozzanatai. (tört. értekezés). c) Az optikai eszközök az ember szolgálatában (fiz. értekezés).

2. A latin nyelvből. A római nép korszakairól. (Cserny Dávid: latin stílusgyakorlatok II. r. 179. sz. drb).

3. A görög nyelvből. Kyropaedia VIII. 7.

4. A német nyelvből. Nagy Lajos jelleme. (Szalay László ut.).

5. Matematikából: a) Algebrai feladvány: Egy öt tagból álló arithmetikai progressionak középső tagja = X, valamennyinek összege = 10, szorozmányuk pedig = 1440. Melyik ez az öt tag?

b) Geometriai feladvány: Egy körben, amelynek sugara $r=7$ cm; $a=9$ cm. hosszú húr fölött egy háromszög áll, a melynek csúcsa a nagyobb ívet 3 egyenlő részre osztó pontok egyikével egybeesik. Mekkora a háromszög területe?

Az érettségi vizsgálatok eredményének áttekintése.

a)	b)	c)	d)	Az érettségi vizsgát tett ifjak közül készül															
Érettségi vizsgálatra jelentkezett	Az írásbelin	Szóbelire bocsáttatott összesen	A szóbelin																
	Minden dolgozatot legalább elégs. eredménnyel készítette el	Az írásbeli alapján ismétlő vizsgára utasított	Jelenen éret																
			Jól éret																
			Egyszerűen éret																
			Javító vizsgára utasított																
			Végl. visszautasított																
			theológiai																
			jogi																
			orvosi																
			mérnöki																
			tanári																
			gazdasági																
			vasúti																
			vegyészi																
			művészi																
			tengerészeti																
11	9	—	11	—	3	6	2	—	—	3	—	—	1	—	2	1	1	1	

Jól éret.

Böszörményi Jenő.
Falábú Jenő.
Rózsa Károly

Egyszerűen éret.

Gál Dezső.
Kádár Lajos.
Purjesz Lajos.
Schauer Gábor.
Szathmári Dezső
Szova József.

Jegyzet. A görög nyelvből pótérettségre jelentkezett bölcsészet hallgatók elégséges sikerrel tették le a vizsgálatot.

X.

Segélyezések, jutalmak, kitüntetések.

I. Tandijmentesség.

a) Egész tandijmentesek voltak az I. félévtől kezdve: Falábú Dezső, Farkas Lajos, Lővi Antal Lővi Benő, Panyik Tóth Demeter, Purjesz Imre, Tarnóczy Lajos, Zsoldos Ferencz II., Balázsovits László, Balogh István, Csonka István, Gilicze Antal, Jakó Géza, Klein Jakab, Krausz József, Mácsai Ferencz, Pauli József, Szittner Imre III., Bóna Ernő, Ehrlich Lajos, Kúti Ferencz, Soly-
mos Pál IV., Gilicze Sándor, Kohn Vilmos, Lővy Ernő, Ramesz-
dorfer György, Solymos László, Spitzer Arthur V., Beszédes Dezső,
Cseuz Béla, Lővi Arthur, Schiller Dénes VI., Beszédes Gyula,
Fináli David, Grünfeld Jenő VII., Falábú Jenő, Rózsa Károly VIII,
oszt. tanulók.

b) Fél tandijmentesek voltak az I. félévtől kezdve: Bajkai Balint, Bánfi Sándor, Dögei Kálmán, Gyuricza László, Jakó Sándor, Kádár Imre, Kréter István, Langer Sándor, Lővi Dezső, Szentesi Sándor, Tóth Zoltán I., Fenyvesi Imre, Hódi Pál Lehel, Schreier Sándor III., Lővy Lajos, Purjesz Béla V., Abaffy Zoltán VI., és Rösinger (Gal) Arthur VII. oszt. tanulók.

c) Egész tandijmentesek voltak a II. félévtől kezdve: Bajkai László, Gombai Sándor, Lővy Dezső, Varga Ferencz I., Schreier Sándor III., Kohn Jenő V., Goldner Samuel VI. oszt. tanulók.

d) Fél tandijmentesek voltak a II. félévtől kezdve. Csak Imre, Lővi József, Schreier Ferencz, Spitzer Lajos I., Szobotka Zoltán II. Pollak Miksa III., Beck Imre, IV. o. tanulók.

e) Tandijmentességüket elvesztették a II. félévtől kezdve. Fél tandijmentesek: Gyuricza László, Kádár Imre, Kréter István, Langer Sándor, Szentesi Sándor I., Fenyvesi Imre III., Purjesz Béla V. o. tanulók. Egész tandijmentesek: Farkas Lajos, Lévi Antal II., Balázsovits László, Klein Jakab, Pauli József III., Bóna Ernő IV. o. tanulók.

II. Tankönyvekkel való ellátás.

A szegény tanulók könyvtárából tankönyveket a következő tanulók kaptak: Bajkai László, Kréter István, Lővi Dezső, Tóth Zoltán I. o., Farkas Lajos, Tóth Károly, Tarnóczy Lajos II. oszt. Balogh István, Gilicze Antal, Schreier Sándor III. o., Kúti Ferencz IV. oszt., Gilicze Sándor, Kohn Vilmos, Lővy Ernő, Rameszdorfer György V. o., Cseuz Béla VI., Fináli David, Gal Arthur, Grünfeld Jenő VII. o. tanulók.

III. Jutalmazottak az alapítványok kamataiból.

1. A Szentés városa által tett 1000 ftos Kossuth alapítvány kamatait, 50 ftot kapta Falábú Jenő VIII. o. érettségi vizsgálatot tett és a magyar történelemből legjobb előmenetelt tanúsított helybeli illetőségű tanuló.

2. A Tallián Béla féle 500 ftos alapítvány kamatait 21 ft 25 krt Böszörményi Jenő VIII. o. tanuló.

3. A Csongrád vármegye által tett 500 ftos alapítvány kamatait 21 ft 25 krt Cseuz Béla VI. o. t.

4. A Zolnay Károly nevére tett 230 ftos alapítvány kamatait 9 ft 17 krt Grünfeld Jenő VII. o. t.

5. A volt szentesi I. ső segélyegylet 200 ftos alapítványának kamatait 8 ft 50 krt Sthul Sándor III. oszt. tanuló

6. A Zana Lakos József-féle 200 ftos alapítvány kamatait 8 ft 50 krt. Gombai Sándor és Kanász N. Sándor I. o. t. egyenlő arányban mindenik 4 ft 25 krt.

7. A Farkas Benedek-féle 200 ftos alapítvány kamatait 8 ft 50 krt Kúti Ferencz IV. o. t.

8. A Czukor Oszkár-féle 200 frtos alapítvány kamataiból 8 frt 50 krból Lővi Benő II. o. t. 4 frt 50 krt, Spitzer Lajos I. oszt. tanuló 4 frtot.

9. A volt szentesi II segélyegylet 900 frtos alapítványának kamataiból 38 frt 25 krból Finali David VII. o. t. 18 frt 25 krt, Kövér Imre IV. o. t. 10 frtot és Kanász Nagy Lajos IV. o. t. 10 frtot.

10. A Budapesten fentállott és szentesi egyetemi hallgatókból alakult, de az 1879-ik évben feloszlott társaskör 65 frtos alapítványának kamatait, 2 frt 46 krt Bajkai László I. o. t.

11. Az izraelita ifjúság által rendezett táncvígalmom jövedelméből létesített 30 frt alapítvány kamatait 1 frt 34 krt Lővi Dezső I. o. tanuló.

12. A Balázsovits Norbert nevére tett 200 frtos alapítvány kamatait 9 frt 11 krt Rácz Jenő V. o. t.

13. A Pólya Ferencz nevére tett 344 frtos alapítvány kamatait 22 frt 41 krt Rózsa Károly VIII. o. t.

14. A Dósa Elek id. nyugalomba helyezett tanár nevére tett 260 frt 50 kros alapítvány kamatait 11 frt. 07 krt Lővi Ernő V. o. tanuló.

1. Megjegyzés. Dósa Elek tanár úr nevére, ki az 1893 évben töltötte be tanári működésében a 25 ik évet, volt tanítványai 260 frt 50 krnyi összegből álló alapítványt tettek, ezen összegről a három egyenlő példányban kiállított alapító okiratot, valamint a 260 frt 50 krról kiállított takarékpénztári betéti könyvet tek. dr. Csató Zsigmond alispán úr az igazgatóságnak személyesen által adta. Ezen alapító levél a nm. vallás és közokt. minisztérium f. é. május hó 12 én 29518 sz. a. k. intézése által jóváhagyatott.

2. Megjegyzés. A fentebb kitüntetett alapítványok összegei a Kossuth-féle 1000 frtos alapítvány kivételével a nm. vallás és közokt. minisztérium 41998/1898. sz. a. k. rendelete folytán f. é. január hó 5-én a központi állampénztárba küldettek fel azon célból, hogy azokon koronajáradéki kötvények vásároltassanak. E vásárlás meg is történt. Ezen intézkedés folytán ezen alapítványi összegek az 1898. év jún. 15-től az év végéig mint takarékpénztári betétek, az 1898. évi decz. 1-től pedig 1899. évi jún. 1-ig mint koronajáradéki kötvények gyümölcsöztek. A fentebbi kimutatás mind két nemű kamatoknak együttes összegét ün. teti elő.

IV. Jutalmazottak egyes jötevek kegyes adományaiból.

a) A »Szentese-vidéki takarékpénztár« adományát 10 frtot Falabú Dezső és Molnár Sándor II. o. t. 5—5 frtot.

b) A szentesi takarékpénztár adományát 20 frtot, melyet egy szegényebborsú, jóltanuló gymnasiumi tanuló jutalmazására küldött, kapta Goldner Simuel VI. o. t.

c) A szentesi központi takarékpénztár 5 frtot tevő adományát a közgyűlés határozata értelmében a főgymnasiumi segítő egyesületi alapítvány — gyarapítására fordítottuk.

d) A szentesi ev. ref. egyház 257/1894. sz. a határozata értelmében a szarvasi iskola supplikansai részére eddig adományozni szokott 5 frtot kapta Böszörményi Jenő VIII. o. tanuló.

e) Stark Nandor helyb. könyvtárús szíveségéből jutalom könyvekben részesültek: 1. Atya és fiú a tizenkilencedik században c. művet kapta Reis Ferenc V. o. tanuló. 2. Kisfaludy Sándor válogatott munkait Czukkermann Dezső III. o. t. 3. A vadölő című művet Polacsek Ferenc I. o. t. 4. Képek a növényvilágból c. művet Soós Mihály V. o. t.

f) A f. é. június hó 11-én megtartott torna vizsga és torna-verseny alkalmával részint Szentes város Tek. Tanácsa, részint a helyb. Tek. Sportegylet, részint egyesek adományokat juttattak az igazgatósághoz a testi nevelés előmozdítására.

Az adományok a következők: Szentes város tek. tanácsa adományozott egy drb 10 koronás aranyat, továbbá 10 koronát ezüstben; a szentesi tek. sportegylet adott egy drb 10 frankos aranyat, Danielisz Károly árm. társulati nyilvántartó úr 20 koronát ezüstben. Ezenkívül gyűjtöttek maguk a tanulók egyesektől, kik a tornaszat iránt érdeklődtek összesen 65 koronát és 40 fillért.

Ez adományokat jutalmul a következő tanulók nyerték: Kádár Sándor VI. o. tanuló általános ügyességeért egy drb tíz kor. aranyat; Cseuz Béla VI. o. t. ugyanezért második díjat, 6 kor.

Dömsödi János VII. o. t. versenyfutásért egy drb 10 frankos aranyat.

Csúcs Lajos VI. oszt. t. rúd- és távolugrásért 5—5 kor.

Gyarmati Sándor VII. o. t. távolugrásért második díjat, 4 koronát.

Abaffy Zoltán és Vecseri Miklós VI. o. t. magasugrásért 5—5 kor.

Czakó Ferencz és Beszédes Dezső VI. o. t. rúdugrásért 3—3 koronát.

Kádár Sándor VI. o. t. függeszkedésért a kötélén 4 koronát; Czakó Ferencz VI. o. tanuló ugyanezért második díjat, 3 koronát.

Pauli József III. o. t. általános ügyességeért 8 kor. magasugrásért 8 kor. távol ugrásért 4 koronát.

Klein Jakab III. o. t. versenyfutásért 5 koronát.

Csonka István III. o. t. magasugrásért második díjat, 2 kor. 40 fillért.

Balogh Károly és Molnár Sándor II. o. t. távolugrásért 5—5 kor. Molnár Sándor II. és Gombai Sándor I. o. t. magasugrásért 3—3 kor.

Pataki Lajos I. o. t. versenyfutásért 5 kor.

Vecseri Antal I. o. t. mászásért 4 koronát.

XI.

Az ifjúság körében a nagym. vallás és közokt. minisztérium folyó 1899. évi május hó 16-án 26368. sz. a. k. rendelete értelmében a serdületlen vakok oktatására szolgáló alap létesítésére a következő adományok folytak be:

1. Az I. osztályban: Csúcs Miklós 2 krajcár, Lakos József 4 kr, H. Szabó Gergely 2 kr, Novobáczky Győző 5 kr, Kiss Béla 5 kr, Polacsek Ferenc 20 kr, Haas Frigyes 5 kr, Pataki Gyula 5 kr, Kréter István 5 kr, Kanász Nagy Lajos 5 kr, Hoffer József 10 kr, Papp Lajos 10 kr, Stein Lajos 10 kr, Rosenzweig Miksa 10 kr, Dóczi János 10 kr, Kulik Kálmán 10 kr, Bajkai László 5 kr, Lövy Dezső 5 kr, Sarkady N. Pál 3 kr, Gyurica László 10 kr, Weisz Jenő 12 kr, Langer Sándor 10 kr, Pláger István 10 kr, Kanász N. József 10 kr, Engelmann Jakab 5 kr, Jakó Sándor 10 kr, Bartha Antal 5 kr, Dögei Kálmán 5 kr, Spitzer Lajos 10 kr, Pataki (Plesch) Lajos 5 kr, Beck Zsiga 5 kr, Schreier Ferenc 5 kr, Lövy József 5 kr, Szamosközi István 5 kr, Gombai Sándor 5 kr, Pataki László 8 kr, Csák Imre 15 kr, Csák Dénes 15 kr, Tóth Zoltán Viktor 5 kr, Bleier Rezső 10 kr, Piti Péter 10 kr, Hegyes Mátyás 5 kr, Vecseri Antal 10 kr, Kanász N. Sándor 10 kr, Mátray Gyula 5 kr, Mágori Sándor 5 kr, Manheim Antal 5 kr, — Összesen: 3 forint 51 krajcár. 2. A II. osztályban: Baksay Lajos 10 kr, Balogh Károly 50 kr, Bieber József 10 kr, Csató Kálmán 20 kr, Farkas Lajos 5 kr, Haász Atilla 5 kr, Kertész László 20 kr, Kühn Jakab 20 kr, Lakos István 5 kr, Lakos József 10 kr, Lövy Benő 6 kr, Molnár Sándor 20 kr, N. N. 1 kr, Panyik Tóth Demeter 10 kr, Polacsek Ernő 20 kr, Purjesz Imre 4 kr, Stein Manó 10 kr, Szegi Sándor 20 kr, Szépe Antal 5 kr, Szobotka Zoltán 10 kr, Szova János 5 kr, Virágos Tóth Ferenc 10 kr, Vörös Sándor 30 kr. — Összesen: 3 forint 6 krajcár. 3. A III. osztályban: Csonka István 10 kr

Czúkor László 5 kr, Herceg Mihály 5 kr. Soós László 5 kr. — Összesen : 25 krajcár. — 4. A IV. osztályban : Beck Imre 10 kr, Bencsik Imre 20 kr, Csák Gyula 25¹/₂ kr, Csúcs Pál 15 kr, Czukkermann Andor 10 kr, Dobóczy Antal 5 kr, Erdei István 3 kr, Ehrlich Lajos, 5 kr, Fazekas Mihály 5 kr, Fleischer István 16 kr, Gömbös Andor 5 kr, K. Nagy Lajos 35 kr, Kövér Imre 12 kr, Lakos János 10 kr, Mees Balogh Lajos 5 kr, Nagy Mihály 5 kr, Oross Sándor Rezső 10 kr, Pasztor János 17 kr, Pfaffenrath Ferenc 10 kr, Podhradsky Kalmán 10 kr, Reisz Imre 10 kr, Sarkady Nagy Mihály 5 kr, Solymos Pál 5 kr, Stark Béla 22 kr, Szabó Béla 10 kr, Szakál Antal 15 kr. — Összesen : 3 forint és ¹/₂ krajcár. — 5. Az V. osztályban : Hufnágel János 10 kr, Cinner Miksa 13 kr, Kohn Vilmos 10 kr, Reis Ferenc 10 kr, Berkó József 10 kr, Rác Jenő 10 kr, Kohn Jenő 10 kr, Soós Mihály 10 kr, Székely Lajos 12 kr, Beck Andor 10 kr, Rameszdorfer György 5 kr, Klein Manó 10 kr, Spitzer Arthur 15 kr, Klein József 10 kr, Solti Ferenc 5 Székely Lajos 5 kr, Ehrenfeld Manó 10 kr, Löwy Ernő 10 kr, Radimetzky Antal 10 kr, Löwy Lajos 10 kr, Szabó Árpád 5 kr, Kiss Pál 5 kr, Összesen : 2 forint 5 krajcár. 6. A VI. osztályban : Vecseri Miklós 20 kr, Schiller Dénes 5 kr, Keresztes Nagy Sándor 5 kr, Czinczár Sándor 5 kr, Goldner Sámuel 5 kr, Cseuz Béla 5 kr, Borsos Imre 10 kr, Schiller Hermann 5 kr, Kádár Sándor 5 kr, Czákó Ferenc 5 kr, Lóvi Arthur 5 kr, Csucs Lajos 5 kr. — Összesen : 80 krajcár. — 7. A VII. osztályban : Beszédes Gyula 5 kr, Deutsch Béla 5 kr, Dömsödy János 5 kr, Fináli Dezső 5 kr, Gil Arthur 5 kr, Grünfeld Jenő 5 kr, Gyarmati Sándor 5 kr, Herke Sándor 5 kr, Kalinka Viktor 5 kr, Kamocsai Mihály 5 kr, Klein Samu 5 kr, Mikecz Sándor, 5 kr, Sulcz Gyula 5 kr. — Összesen : 65 krajcár. — 8. Az I—VII. osztályban összegyűlt összesen : 13 forint 32¹/₂ krajcár.

XII. Statisztikai kimutatás.
A) A tanulók általános áttekintése.

I. Osztály	II. A tanulók száma						III. Vallás				IV. Anyanyelv				V. Nyelv ism.		VI. Illetőség	
	Beiratkozott			Vizsgálatot tett			növekedés	apadás	nyilv.	ismellő	haladó	nyilv.	ismellő	haladó	nyilv.	ismellő	helybéli	más megyéb.
	nyilv.	magán	ismellő	nyilv.	magán	ismellő												
I.	68	—	3	64	—	—	21	—	—	—	—	—	—	—	154	10	52	2
II.	32	—	1	32	—	—	—	4	—	—	—	10	—	—	29	3	24	2
III.	31	—	1	30	—	—	—	3	—	—	—	10	—	—	30	—	24	3
IV.	34	—	1	34	—	—	—	1	—	—	—	10	—	—	32	—	27	1
V.	31	—	1	30	—	—	11	—	—	—	—	13	—	—	28	3	24	—
VI.	15	—	1	14	—	—	—	2	—	—	—	6	—	—	15	—	10	1
VII.	14	—	—	13	—	—	2	—	—	—	—	5	—	—	13	—	9	1
VIII.	12	—	—	11	—	—	—	6	—	—	—	4	—	—	11	—	7	—
I—VIII.	237	—	8	229	—	—	34	16	82	4	—	223	3	—	209	18	177	10

C) A tanulók életkora.

Osztály	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	20 évnél idősebb	Összesen
	é v e s													
I.	1	21	22	12	7	1	—	—	—	—	—	—	—	64
II.	—	1	12	12	3	2	2	—	—	—	—	—	—	32
III.	—	—	—	15	9	6	—	—	—	—	—	—	—	30
IV.	—	—	—	4	11	11	3	3	2	—	—	—	—	34
V.	—	—	—	—	3	10	11	1	2	1	—	—	—	28
VI.	—	—	—	—	—	1	8	1	5	—	—	—	—	15
VII.	—	—	—	—	—	—	—	3	7	2	1	—	—	13
VIII.	—	—	—	—	—	—	—	3	6	1	1	—	—	11
I—VIII.	1	22	34	43	33	31	24	11	22	4	2	—	—	227

B) A tanulók szülői közt polgári állásra nézve volt:

Osztály	Östermelő			Iparos			Kereskedő és vállalkozó			Tisztviselő			Más ért. (orvos, ügyv., lelkész, tanár, tanító mérn., író, művész stb.)	Szem. szolg. élő, mun- kás, napsz., szolga stb	Összesen:
	nagybirtokos és bérlő	kisbirtokos és bérlő	alkalmazott	nagyiparos	kisiparos	alkalmazott	nagykeres- kedő	kiskereskedő	alkalmazott	közs. állami, hatósági	magán- és tár- sulati	katona			
I.	—	18	1	—	13	—	—	14	2	6	1	—	6	3	64
II.	—	8	—	—	12	—	—	5	—	1	1	—	5	—	32
III.	—	6	2	—	9	—	—	4	2	1	1	—	2	3	80
IV.	—	9	—	—	3	—	—	9	—	4	2	—	6	1	34
V.	—	4	1	—	3	—	—	2	1	2	1	—	9	1	28
VI.	—	4	—	—	1	—	—	1	—	3	—	—	2	1	15
VII.	—	5	—	—	3	—	—	1	—	1	—	—	1	1	13
VIII.	—	1	—	—	1	—	—	3	1	1	2	—	4	—	11
I-VIII.	—	55	4	—	45	—	—	46	6	19	8	—	34	10	227

Tanulmányi kirándulás Velenczébe.

3 tanár és 27 tanuló az Adria-gyöngyének, a történeti revezetességű és művészeti kincsekben oly gazdag Velenczének megtekintésére indul. A kirándulók indulnak június 22 én este Szentestről és Fiumén át Velenczébe érkeznek 25 én reggel.

Velenczében időz a társaság június 26 estéig, ekkor vissza indul Szentestre.

Tudnivalók az 1899-1900 iskolai évre.

A szentesi állami főgymnasiumba a nyilvános tanulóknak fölvétele szeptember 1., 2. és 3-án délelőtt 9—12 óráig, a főgymnasium épületében történik.

A fölvétel feltételei a következők:

a) Az első osztályba törvényszerűen csak a 9 évet betöltött tanulók vétetnek fel; 12 évesnél idősebb fiú fölvétele felett a tanári testület határoz.

b) Az ismeretek mértékére megköveteltetik, hogy a fiú a népiskola 4-ik osztályának tananyagában kellő jártassággal birjon. Ezen ismereteit vagy nyilvános népiskolai bizonyítvánnyal, vagy ennek hiányában külön felvételi vizsgálattal kell igazolnia. A felvétetni kívánó tanulók korukat keresztlevéllel, illetőleg születési bizonyítványai kötelesek igazolni.

c) A felsőbb osztályba való fölvétel a nyilvános és magántanulóknál attól tételeztetik fel, hogy az előbbi osztályról minden tárgyból legalább elégséges előmenetelt tudjanak bizonyítvánnyal igazolni.

d) Minden tanuló a fölvételre személyesen szülői, gyámja vagy ezek megbízottjai kíséretében tartozik az igazgatónál jelentkezni.

e) A beírást, az igazgatónál történt jelentkezés után, az egyes osztályokra nézve az osztályfőnökök eszközlik.

f) A fölvételi-, javító és pótló vizsgálatok augusztus 30-án és szeptember 1., 2. és 3-án délután tartatnak.

g) Azon szülők, vagy gyámok, kik nem laknak helyben, gyermekük vagy gyámjuk fölvételekor alkalmas helyettest tartoznak

megnevezni, kire házi felügyeleti jogaikat és kötelességeiket átruházzák, hogy a gondviselése alá helyezett tanulókra nézve az iskolai fegyelmi és tanulmányi közléseket nevükben elfogadhassa. A szülők vagy gyámok az e részben való változást személyesen vagy írásban az igazgató vagy osztályfőnök tudomására fogják juttatni, míg másrészt a tanári karnak jogában áll ott, hol alapos oknál fogva a házi felügyeletet elégtelennek, vagy éppen károsnak tapasztalja, tanártestületi határozat alapján követelni, hogy a felügyeletben célszerű változás tétessék. Az igazgatóság e tekintetben a legnagyobb óvatosságot ajánlja a t. szülőknek, mivel sok esetben a tanulóknak a tanulmányokban való elmaradását nagyrészt a hiányos felügyelet okozza.

A magántanulók bejegyzése szintén a beírási napokon eszközölhető.

Azon tanulók, kik rendkívüli tárgyra iratkoznak be, kötelesek azt az év végeig tanulni.

A kik két tantárgyból kaptak elégtelen osztályzatot, a tankerületi főigazgató úrtól nyerhetnek engedélyt a javító-vizsga tételre. Fölhívja tehát az igazgatóság mindazon szülőket vagy gyámokat, kiknek gyermekeik vagy gyámoltjaik két tárgyból kaptak *elégtelen* fokozatot, hogy a *debreceni tankerület főigazgatójához* címezendő és 50 kros béléggel ellátandó kérvényeiket, a főgymnasium igazgatójánál f. évi július hó 8-ig okvetlenül adják be.

Az egy tantárgyból bukott tanulóknak a javító vizsgálat megengedéseért a tanári karhoz kell folyamodniok. Ezeknek kérvényei az igazgatóhoz szintén f. é. július 8-ig nyújtandók be.

Az 1887. t. c. 4., 5. §-ai értelmében figyelmeztetnek a szülők és érdekeltek, hogy mindazon tanulók, kik életük 12 éveig újra nem oltattak, vagy valóságos himlőt ki nem állottak, addig míg e hiánynak eleget nem tettek, csak ideiglenesen vétethetnek fel.

A tandíj kivétel nélkül minden tanulóra nézve évi 30 frtban van megállapítva, a fölvételi díj 4 frt, az ifjúsági könyvtári díj 50 kr, az értesítőre szedett díj szintén 50 kr.

A tandíj fizetése alól való felmentést a felmenthető tanulóknak a miniszteri számvevőség által kiszámított átlagos százalék határáig, a tanári testület meghallgatása mellett, az intézet igazgatója adja meg.

A tandíj fizetése alól nem menthetők fel az oly tanulók, kik nem képesek szegénységüket vagy vagyontalanságukat igazolni; nem menthetők fel továbbá azok a tanulók sem, kik az előbbi tanév, illetőleg időszak végén az erkölcsi magaviseletből »rossz« vagy »kevésbé szabályszerű« érdemjegyet kaptak, vagy a felsőbb osztályba való fellépésnél irányadó tantárgyak valamelyikében »elégtelen« előmenetelt tanúsítottak; valamint azok sem, kiknek az emlelt tantárgyakból habár nem volt is elégtelen érdemjegyük, de több volt az »elégséges«, mint a »jeles« és »jó« érdemjegyük.

A tandíjat négy részletben lehet fizetni; az első részletet legkésőbb október 15-ig, a másodikat december 1-ig, a harmadikat március 15-ig, a negyediket május 1-ig.

A felvételi- és értesítői díj fizetés alól felmentésnek helye nincs. Ifjúsági könyvtári díjját a magántanulók nem fizetnek.

Az igazgatóság.

A jövő 1899—900. tanévben használandó tankönyvek jegyzéke.

I. osztály.

1. Szinnyei József. Iskolai magyar nyelvtan mondattani alapon. I. r. VI. kiadás. 2. Szinnyei József. Magyar olvasókönyv I. r. III. kiadás. 3. Pirchala Imre. Latin nyelvtan VI. kiadás. 4. Pirchala Imre. Latin olvasó- és gyakorlókönyv IV. kiadás. 5. Számтан a gymnás. I. II. III. oszt. számára. Irta Suták József.

Jegyzet. Az I. osztályban az újtanterv életbeléptetése folytán a földrajz, természetrajz, és a rajzoló mértan tankönyve megváltozik. Az újkönyvek kijelölése tárgyában a tanári kar csak augusztus végén fog határozni.

II. osztály.

1. Szinnyei József. Iskolai magyar nyelvtan II. r. IV. kiadás. 2. Szinnyei József. Magyar olvasókönyv II. r. IV. kiadás. 3. Pirchala Imre. Latin nyelvtan IV. kiadás és ugyanattól Latin olvasókönyv II. kiadás. 4. Körösi Albin. Földrajz a gymnás. II. oszt. számára II. kiadás. 5. Lutter Nándor. Közönséges számтан 13. kiadás. 6. Mendlik-Schmidt. Rajzológeometria II. r. 2. kiadás.

III. osztály.

1. Szinnyei József. Rendszeres magyar nyelvtan. III. r. 5-ik rev. kiadás. 2. Szinnyei József. Magyar olvasókönyv. III. r. 2. kiad. 3. Pirchala Imre. Latin nyelvtan. IV. kiadás. 4. Pirchala I. Rerum romanarum liber II. kiadás. 5. Endrei Ákos. Német nyelvkönyv. I. r. 6. Varga Ottó. A magyarok története. 2 kiadás. 7. Scholtz-Ráth. A math. és fizikai földrajz elemei. 8. Lutter Nándor. Közönséges Számтан. 13. kiadás. 9. Mendlik-Schmidt Rajzoló geometria III. rész.

IV. osztály.

1. Lehr Alb. Toldi költői elbeszélés, írta Arany J. 5. kiadás. 2. Négyesi László. Stilisztika. 3. Négyesi László. Magyar verstan. 4. Pirchala I. Latin nyelvtan. IV. kiadás. 5. Pirchala I. Rerum romanarum liber II. k. 6. Pirchala I. Latin olvasókönyv. 7. Endrei Ákos. Német nyelvkönyv II. k. 8. Varga Ottó. Világtörténelem I. r. 9. Dr. Sztterényi H. Ásványtan a gymn. IV. osztály számára 2 kiad. 10. Lutter Nándor. Betűszámтан. 10. kiadás. 11. Mendlik-Schmidt. Rajzoló geometria. IV. rész.

V. osztály.

1. Greguss-Beöthy. Magyar balladák. 2. Négyesi László. Szerkesztéstan. 3. Bartal Antal és Malmosi Károly. Titi Livii ab urbe condita I. XXI. et XXII. III. kiad. 4. Pirchala Imre. Anthologia Latina III. kiadás. 5. Dr. Maywald József. Görög nyelvtan rövid áttekinthető előadásban III. kiadás. 6. Dr. Maywald J. Görög olv. könyv az V. osztály számára II. kiadás. 7. Heinrich G. Némettan és olvasókönyv I. k. 6. kiadás. 8. Varga Ottó. Világtörténelem II. r. 9. Dr. Sztterényi Hugó. Növénytan a gymn. felsőbb osztályok számára. 10. Lutter Nándor. Betűszámтан 10. kiadás. 11. Lutter Nándor. Mértan 7. kiadás.

VI. osztály.

1. Góbi Imre. Rhetorika és olvasmányok. 2. Moliere. Tudós női. ford. Arany László. Magy. Greguss Ágost. 3. Shakespére. Coriolánus. 4. Bartal Malmosi. Salluti-Crispi de bello J. fugurthino. 5. Ciceronis orationes selectae. David J. 6. Pirchala I. P. Vergillii Aeneidos L. XIII. II. kiad. 7. Heinrich G. német tan és olvasókönyv II. k. 8. Heinrich G. Német balladák és romanczok. I. r. 9. Dr. Maywald J. Görög nyelvtan rövid áttekinthető előadásban III. kiadás. 10. Maywald J. Görög gyakorló és olvasókönyv Xenophonból. 11. Varga Ottó. Világtörténelem III. r. 12. Paszlavszky J. Az állattan kézikönyve 3. kiadás. 13. Lutter Nándor. Mértan 7. kiadás. 14. Lutter Nándor. Ötszámjegű sorszám és szögmértani táblák.

VII. osztály.

1. Góbi Imre. Poetika. 2. Katona Bánkbanja magy. Péterfi Jenő. 3. Goethe. Hermann und Dorothea. Weber Rudolf II. r. 2 kiadás. 4. Wilhelm Tell. Schiller. Magy. Heinrich G. II. rész. 5.

Heinrich G. Deutsches Lehr und Lesebuch III. rész. 6. Homeros Odysseája bő szemelvényekben kiadta Csengeri I. 7. Dávid István. Szemelvények Herodotostól. 8. Pirchala Imre. Vergili Aeneidos I. XII. II. kiadás. 9. Gerevich G. T. M. Plautus Captivije. 10. Varga Ottó. Politikai Földrajz II. kiadás. 11. Lutter Nándor. Betűszám tan 10 kiadás. 12. Lutter Nándor. Mértan 7. kiadás. 13. Abt Antal Physika 7. kiadás.

VIII. osztály.

1. Beöthy Zsolt. A magyar nemzeti irodalom történeti ismertetése. IV. kiadás. 2. Némethy G. Cicero de finibus bonorum et malorum. 3. Bartal-Malmosi. C. Hor. Flacci opera omnia. 4. David-Pozder. P. Corn. Taciti Annales. 5. Dr. Csengeri. Homeros Iliása. 6. Dr. Szamosi. Szemelvények Platon műveiből. 7. Dr. Heinrich G. Deutsches Lehr u. Lesebuch. III. r. 8. Goethe. Iphigenie auf Tauris: magy. Bauer Simon. 9. Varga Ottó. A magyarok oknyomozó történelme. II. kiadás. 10. Lutter Nándor. Betűszám tan 10. kiadás. 11. Lutter Nándor. Mértan 7. kiadás. 12. Abt Antal. Fizika. 7. kiad. 13. Philosophiai propaedeutika, Joly H. után.

Görögpótló tárgyak tankönyvei.

1. Dr. Jancsó Benedek. Magy. irod. olvasmányok a gymnas. V. osztálya számára. 2. Dr. James Gow. Görög és római állami régiségek. 3. Szilasi Móricz. Szemelvények Thukydidesből. 4. Jancsó Benedek. Magy. irod. olvasmányok. VI. o. számára. 5. Csengeri János. Homeros Iliása. 6. Gyomlai Gy. Homeros Odysseája. 7. Schill Salamon. Görög irod. történet. 8. Jancsó Benedek. Magyar irod. olvasmányok. VII. osztály számára. 9. Aeschylus Agamemnonja fordította Dr. Csengeri János. 10. Sophokles Antigone fordította Csiky G. 11. Euripides Ifigeniája Aulisban fordította Radó Ant. 12. Jancsó Benedek. Magyar irod. olvasmányok a VIII. osztály számára. 13. Alexander. Platon és Aristoteles. Szemelvények. 14. Schill Salamon. Görög irodalom történet. 15. Hornischek Henrik. Ábrázoló-geometria a VII. és VIII. osztály számára.

Segéd könyvek.

1. Hickmann, földrajzi és statisztikai egyetemes zsebatlasz. 2. Polgár György. Ó kori hitéleti és művészeti régiségek képgyűteménye. 3. Wagner-Horváth. Római régiségek.

